

JORDBRUKETS KRAV

JORDBRUKSFORHANDLINGENE 2021
KRAV TIL RAMME OG FORDELING

JORDBRUKETS FORHANDLINGSUTVALG
Arbeidsdokument, 27. april 2021

Innhold

1	HOVEDPRIORITERINGER I ÅRETS KRAV.....	5
1.1	Kraftig inntektsløft.....	5
1.2	Økt norskandel	6
1.3	Styrke velferdsordningene	8
1.4	Fra bås til løsdrift - Investeringspakke for melk- og storfekjøttproduksjonen.....	9
1.5	Klimavennlig og bærekraftig matproduksjon	9
2	GRUNNLAGET FOR JORDBRUKSFORHANDLINGENE 2021.....	11
2.1	Hovedavtalen for jordbruket	11
2.2	Stortingets mål for jordbrukspolitikken	11
2.3	Regjeringens mål for landbrukspolitikken	13
2.4	Stortingets behandling av jordbruksoppgjøret 2020	14
2.5	Stortingets behandling av Prop. 67 S (2019-2020) - økonomiske koronatiltak	15
2.6	Stortingets behandling av Klimameldinga	15
3	IMPORTVERNET OG INTERNASJONALE FORHOLD	17
3.1	Forhandlinger med Storbritannia	17
3.2	WTO (Verdens Handelsorganisasjon)	18
3.3	EØS	18
3.4	EFTA-forhandlinger og bilaterale forhandlinger	20
4	UTVIKLING I JORDBRUKET	21
4.1	Utvikling i areal, volum og sjølforsyning	21
4.2	Areal.....	22
4.3	Markedssituasjonen.....	22
4.4	Koronapandemien	24
4.5	Inntektsutviklingen i jordbruket.....	24
4.6	Inntekt og inntektsutvikling for ulike produksjoner.....	28
4.7	Endringer i grunnlagsmaterialet til jordbruksforhandlingene	30
4.8	Inntektsutvikling og lønnsnivå for lønnstakere.....	31
4.9	Kostnader for ikke-varige driftsmidler.....	32
4.10	Kapitalkostnader	32
4.11	Produktivitet, arbeidsforbruk	33
4.12	Produksjon av jordbruksprodukter og prisendringer i markedet for ikke-målprisprodukter	34
4.13	AMS	35
5	RAMME OG FINANSIERING	37
5.1	Krav til årets jordbruksforhandlinger.....	37
5.2	Finansiering av kravet	40
5.3	Målpris	40

5.4	Markedsbalansering	41
5.5	Budsjettoverføringer	42
5.6	Økonomiske utslag av kravet	42
6	VELFERDSORDNINGENE	45
6.1	Avløsning ved ferie og fritid	45
6.2	Avløsning ved sykdom m.m.	45
6.3	Sykepengeordningen	47
6.4	Landbruksvikar	47
6.5	Tidligpensjon.....	47
6.6	Partssammensatt arbeidsgruppe for rekruttering av kvinner til landbruket	49
6.7	Velferd, oppsummert.....	50
7	KLIMAVENNIG OG BÆREKRAFTIG MATPRODUKSJON.....	51
7.1	Bærekraftig matproduksjon.....	51
7.2	Klimavennlig matproduksjon.....	52
7.3	Virkemidler	55
8	LUF OG NÆRINGSUTVIKLING	64
8.1	IBU- midlene - tradisjonelt landbruk	64
8.2	Nasjonale tilretteleggingsmidler	68
8.3	Inn på tunet-løftet 2	69
8.4	Regionale tilretteleggingsmidler	70
8.5	Områderettet innsats.....	71
8.6	Rekruttering og kompetanse i landbruket	72
8.7	Forskning og Utvikling	75
8.8	PRESIS.....	77
8.9	Stiftelsen Norsk Mat	77
8.10	Utviklingsprogrammet for landbruksbasert vekst og verdiskaping	78
8.11	Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi.....	79
8.12	Skogbruk	79
8.13	Oppfølging av handlingsplanen mot villsvin	80
8.14	Konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift	80
8.15	SMIL	81
8.16	Drenering	81
8.17	Tilskudd til tiltak i beiteområder - organisert beitebruk	81
8.18	Handlingsplan for plantevernmidler	82
8.19	Klima- og miljøprogram	82
8.20	Klimasmart Landbruk	83
8.21	Biogass	83
8.22	Støtte til verdensarvområdene og utvalgte kulturlandskap	83

8.23	Utviklingstiltak økologisk	84
8.24	Avtalepartenes rolle i tildeling av søknadsbaserte midler	84
8.25	Kapitalsituasjonen i LUF	85
8.26	TABELL OPPUMMERING FØRINGER IBU	85
8.27	TABELL OPPSUMMERING AV LUF	87
9	Planteproduksjon og kraftfôr	88
9.1	Frukt, bær, grønnsaker og poteter	88
9.2	Korn	92
10	Husdyrhold.....	97
10.1	Grovfôrbasert husdyrhold	97
10.2	Melkeproduksjon.....	100
10.3	Kvoteordninga for melk	100
10.4	Prisutjevningsordningen melk.....	102
10.5	Bevaringsverdige husdyrraser	103
10.6	Setertilskudd.....	103
10.7	Hjort	104
10.8	Kraftfôrbasert husdyrhold	104
10.9	Birøkt	105
10.10	Pels	106
11	ØKOLOGISK LANDBRUK	107
11.1	Status i økologisk landbruk.....	107
11.2	Oppfølging av Nasjonal strategi for økologisk jordbruk	108
11.3	Styrking av økologisk landbruk	109
12	ANDRE OMRÅDER OG TILSKUDDSDORDNINGER	110
12.1	Tilskudd til rådgivning.....	110
12.2	Regionale miljøprogram - RMP	111
12.3	Tilskudd til frøavl.....	114
12.4	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	115
12.5	Tilskudd til dyreavl mm	116
12.6	Genbanken for verpehøns	117
12.7	Tilskudd til ringormvaksinerings av storfe.....	117
13	Utredninger, evalueringer mm.	120

1 HOVEDPRIORITERINGER I ÅRETS KRAV

Norsk jordbruk skal levere på samfunnsoppdraget i tråd med Stortingets målsettinger slik de er definert i siste jordbruksmelding (Meld.St. 11 2016-17). Det betyr trygg mat, god dyrehelse og dyrevelferd, arbeidsplasser i verdikjeden for mat og økt bruk av norske ressurser. Denne måten å produsere mat på gir mest igjen til samfunnet og er den beste beredskapen for matsikkerhet. Koronapandemien har vist verdien av å ha en matproduksjon som sammen med norsk næringsmiddelindustri leverer på kravet om matforsyning.

Hovedprioriteringer i årets krav:

1. Redusere inntektsgapet
2. Fra bås til løsdrift – investeringspakke for melk- og storfekjøttproduksjonen
3. Økt norskandel
4. Styrke velferdsordningene
5. Klimavennlig og bærekraftig matproduksjon

1.1 Kraftig inntektsløft

Økt verdiskaping og bærekraftig bruk av jorda i hele landet avhenger av at bonden tjener penger i det innenlandske markedet. Det må legges til rette for økte inntektsmuligheter for alle bønder og alle produksjoner. Med bedre markedsbalanse ligger det til rette for å bedre lønnsomheten uten at tiltakene som er gjort for å komme i balanse settes i spill.

For at Stortingets inntektsmål fra 2017 skal oppfylles, og inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet reduseres, må årets jordbruksoppgjør bidra til å gi bøndene et kraftig inntektsløft.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever:

- Økning i alle målpriser utover KPI.
- Økte arealtilskudd for korn, potet, grønnsaker, frukt og bær.
- Økte husdyrtilskudd for de grovfôrbaserte produksjonene og økte driftstilskudd for ammeku og melk. Innføre et driftstilskudd for sau.
- Prinsnedskrivningstilskudd for korn som ivaretar konkurransekraft.
- Økt kulturlandskapstilskudd til alt areal.

1.1.1 Løft for produksjoner med svakest økonomi

I år er det særlig produksjoner med lavest inntekt som må prioriteres. Dette gjelder i størst grad bønder med de tre produksjonene ammeku/storfekjøtt, sau og korn. Dette er produksjoner som er viktige for å kunne utnytte arealressursene optimalt – over hele landet. Saueholdet er den produksjonen som har hatt dårligst økonomisk utvikling. Det er veldig positivt at produksjonen av lam nå ser ut til å komme i balanse.

Det er stort behov for å styrke lønnsomheten i sauenæringa, på samme måte som økonomien i ammekuproduksjonen må bedres.

God økonomi i kornproduksjon er avgjørende for å sikre at de arealene som har forutsetninger for korndyrking faktisk brukes til det. Referansebruksberegningene (kapittel 5) viser at sau og ammeku ligger lavest i inntekt av husdyrbruka, samtidig som de er viktige for å utnytte ressursgrunnlaget i utmark og annet beiteareal.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at produksjonene med svakest økonomi løftes gjennom styrka kornøkonomi, et nytt driftstilskudd for sau, økt husdyrtilskudd for ammeku samt styrking av beitetilskudda.

1.1.2 Aktive produsentmiljø over hele landet

For å ta i bruk all dyrka mark til matproduksjon, og ivareta en spredt matproduksjon trengs aktive produsentmiljø over hele landet. Områder som mister produksjonsandeler og der industristrukturen står i fare grunnet lav voluminngang, må få fokus. Nord-Norge er spesielt utsatt med tanke på foredlingsanlegg. Frakttilskudd er et målretta virkemiddel for å styrke områder som mister produksjonsandeler, tillegg til at det legger til rette for likere vilkår for matproduksjon over hele landet. Sjøl om bruksnedgangen har bremsa opp, trengs tiltak for sårbare produsentmiljøer med mål om å bygge bærekraftige produksjonsklynger over hele landet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever:

- **At distriktstilskuddet for mjølk i Nord-Norge økes og at det der kan tas hensyn til voluminngang i foredlingsindustrien ved vurdering av IBU-midler.**
- **At fraktordningene for slakt og kraftfôr styrkes.**

1.1.3 Økte inntektsmuligheter små og mellomstore bruk

Det har skjedd en stor strukturendring i norsk landbruk, med stadig færre og større enheter som et resultat av endringene i virkemiddelapparatet i 2014. En bærekraftig produksjon må ta utgangspunkt i ressurser i tilknytning til gården. Jordbrukets forhandlingsutvalg registrerer økte jordleiepriser som et resultat av strukturendringene. Gjennom innføringen av tilskuddet til små og mellomstore melkebruk ved jordbruksoppkjøret 2018 er det tatt et tydelig strukturgrep. For å ivareta familielandbruket og en bruksstruktur i tråd med arealgrunnlaget må virkemidlene tilpasses dette. Ikke minst gjelder dette grøntsektoren, som fikk de største utslagene etter at Staten fjernet tak på flere av tilskuddene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener stordriftsfordelene tilsier at budsjettmidler må brukes for å utjevne de økonomiske forutsetningene. For å oppnå dette mener Jordbrukets forhandlingsutvalg det skal innføres øvre grense (tak) og/eller trappetrinn i tilskuddsordninger for alle produksjoner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever:

- **Innføring av tak for husdyrtilskudd.**
- **At beløpsavgrensingen på 530.000 kr/foretak for husdyrtilskudd opprettholdes.**
- **Innføring av tak for arealtilskudd og/eller differensierte satser for arealtilskudd for planteproduksjoner.**
- **Kvotetaket for ku- og geitemelk senkes til hhv. 600.000 liter for kumelk og 200.000 liter for geitemelk.**

Tak og differensierte satser er omtalt under de ulike produksjonene i hhv kapittel 9 og 10.

1.2 Økt norskandel

Et størst mulig marked for norske landbruksvarer er nøkkelen til å ha et landbruk over hele landet som holder arealene i drift. Økt norskandel, både i fôr og mat, gir grunnlag for økt verdiskaping og høyere sjølforsyningsgrad.

1.2.1 Økt norskandel i mat

For å legge til rette for høyere norskandel og øke verdiskapingen innenfor grøntnæringa, må rapporten "Grøntsektoren mot 2035" følges opp. Her er det satt et ambisiøst mål for norsk grøntproduksjon framover.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig å legge til rette for økt norskandel for frukt, grønt, bær og potet og vil følge opp grøntsatsinga. Jordbrukets forhandlingsutvalg er bekymra for sentralisering av potetproduksjonen, og vil utrede virkemidler for å sikre en potetproduksjon over hele landet.

Det er etterspørsel etter mer råvarer av korn og proteinvekster som vi kan produsere i Norge. Importen er økende innenfor de ulike produktkategoriene. I tillegg til å stimulere til dyrking av matkorn kreves det utvikling og teknologi på alle ledd i verdikjeden. Dette krever samarbeid, fra bonden og jordbruksavtale til handelen, med mål om å øke produksjon og forbruk av norsk matkorn og proteinvekster.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil følge dette opp gjennom forsterket satsing på økt matkornproduksjon i dette jordbruksoppgjøret, både gjennom økonomi og en forskningsbasert matkornsatsing.

Det må legges til rette for økt norsk matkornproduksjon der det er mulig, og den geografiske produksjonsfordelingen må ivaretas. En fortsatt arbeidsdeling i norsk landbruk gir grunnlag for best ressursutnyttelse og landbruk og matproduksjon over hele landet. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at virkemidlene innrettes slik at kornøkonomien styrkes og at det er lønnsomt å bruke jorda over hele landet.**

Økt norskandel er et mål også for de økologiske produksjonene, i dag tar importen en stor andel av veksten. Norsk produksjon skal være leveringsdyktig og stabil også på økologiske varer, men i dag er det bekymring rundt utviklingen for korn, spesielt til fôr, og melk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det settes i gang et utredningsarbeid for å vurdere tiltak i verdikjeden for økologisk fôrkorn og kraftfôr og at Landbruksdirektoratet foretar en helhetlig gjennomgang av rammevilkårene for den norske verdikjeden for økologisk melk fram til jordbruksforhandlingene i 2022.

1.2.2 Økt norskandel i fôret

Norsk fôr og forråvare er en nøkkel til økt norskandel. Dette blei høyt prioritert i det forenkla jordbruksoppgjøret i 2020, og som kunnskapsgrunnlag for årets forhandlinger har Landbruksdirektoratet vurdert forbedringer i virkemidlene med sikte på økt norsk fôrproduksjon. Økt norskandel i kraftfôret, bedre kvalitet på grovfôret og effektiv bruk av beite er her trukket fram som viktige faktorer.

Mer norske råvarer i kraftfôret gir umiddelbar effekt på norskandelen i fôret, for alle dyreslag. Økt norskandel i kraftfôret krever mer norsk protein, både i fôrkorn og i form av andre vekster, og mer av ønska kornkvaliteter for karbohydratandelen. Lønnsomheten i kornproduksjon må derfor styrkes med en kombinasjon av økte priser og arealtilskudd, med særlig styrking av kornproduksjonen i marginale kornområder. Dette er viktig også for å opprettholde grasproduksjon i andre deler av landet. Prisøkningen på råvarer til kraftfôr kan kompenseres med prisnedskrivning i den grad prisøkningen ikke kan tas ut i markedet. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at målprisen for korn økes i tråd med kapittel 9.2. I tillegg må arealtilskudd korn økes mer i arealsone 3 og 5 for å styrke kornproduksjonen i de mer marginale områdene.**

På lenger sikt må også norskandelen i proteinråvarene i kraftfôret opp. I tillegg til proteinvekster og alternative proteinkilder har alkalisering av korn til drøvtyggere potensiale til å erstatte importerte proteinråvarer i kraftfôret. Det mangler imidlertid fortsatt kunnskap og utviklingsarbeid både på dyrkings- og fôringssida, og forskningsinnsats må prioriteres først.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil videreføre forskning på og stimulere til økt nyutvikling av proteinråstoff i Norge, inkludert økt proteininnhold fôrkorn og tilsetningsstoffer/bearbeiding.

Bedre grovfôr er en nøkkel både til økt norskandel og til reduserte klimautslipp i landbruket. Det må stimuleres til bedre kvalitet, høyere avlinger pr dekar og bedre agronomi. Økt bruk av kløver kan ha positiv effekt med tanke på økt norskandel og reduserte klimautslipp. I tillegg er frøavl og tilpassa sortsmateriale viktig i arbeidet med å bedre grovfôrdyrkinga. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at tilskudd til frøavl styrkes gjennom økt garantitilskudd for kløver.**

Alternative vekster i grasomløpet er et godt tiltak for å øke grovfôravlingene og selvforsyningsgraden. Et slikt vekstskifte kan legge grunnlag for økt fornying av engarealer og dyrking av proteinrikt/stivelsesrikt fôr til erstatning for kraftfôr. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår et ekstra arealtilskudd på kr 300 pr. dekar for fôrnepe, fôrkålrot og fôrbete.**

Økt bruk av utmarka til beiting er en bærekraftig måte å utnytte arealressursene på. Beiting på innmark og utmark utnytter viktige fôrressurser, gir god dyrevelferd og bidrar til vakkert kulturlandskap med stort biologisk mangfold. I utmarka er det store fôrressurser som ikke kan utnyttes på annen måte enn gjennom beiting.

For å utnytte beiteareal bedre vil Jordbrukets forhandlingsutvalg stimulere sterkere til økt bruk av beiteressursene. Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at satsene på beitetilskuddet styrkes vesentlig både for småfe og storfe – på inn- og utmark.

1.3 Styrke velferdsordningene

Gode velferdsordninger er viktig for å ivareta bondens helse og velferd. Sikker tilgang til avløsertjenester og økonomisk trygghet ved sykdom er dessuten av stor betydning for dyrevelferden. Stortinget har også pekt på viktigheten av at utøvere i landbruket skal kunne ha sosiale vilkår på linje med andre grupper, og viser spesielt til tilskudd til avløsning ved ferie og fritid og tilskudd til avløsning ved sykdom (*Prop. 133 S (2015–2016)*).

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at velferdsordningene er av stor betydning for jordbruksnæringa, og viktig for å ivareta bondens helse og velferd. En styrking av velferdsordningene er et godt og målrettet rekrutterings- og likestillingstiltak.

En av årsakene til at unge vegrer seg for å ta over gardsbruk er at arbeidsmengden er stor. Dermed blir fritidsmulighetene begrenset. Kvinneandelen blant bønder er lav, omkring 16%.

Velfungerende velferdsordninger er ikke bare et likestillingstiltak med tanke på kvinnelige bønder, men også en viktig brikke for å legge til rette for familiejordbruket. Dersom velferdsordningene ikke følger lønnsutviklingen i samfunnet, svekkes de over tid. Det er viktig å sørge for at de blir tilstrekkelig prioritert over år.

Jordbrukets forhandlingsutvalg prioriterer velferdsordningene høyt i årets jordbruksoppgjør.

1.4 Fra bås til løsdrift - Investeringspakke for melk- og storfekjøttproduksjonen

Kravet om løsdrift gjelder fra 2034 og utløser behov for investeringer i milliardklassen. 60 prosent av besetningene og 47% av melkekuene er fremdeles i bås fjøs og må bygges om. Disse gårdene er svært viktige for å opprettholde et aktivt jordbruk i hele landet. Det trengs et krafttak for å sikre at de som driver i bås fjøs i dag skal kunne være med videre etter 2024 og 2034.

Dersom omstillingene i denne delen av norsk landbruk ikke kommer på plass vil det få store konsekvenser for distriktsjordbruket, og det vil innebære en utvikling som ikke er i tråd med de landbrukspolitiske målsettingene. Løsdriftskravet er satt av Stortinget og utløser et investeringsbehov utover det «normale» investeringsbehovet. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener derfor at myndighetene må sette norske storfeprodusenter i stand til å gjennomføre et slikt løft. Det er derfor behov for ekstraordinære midler.

NIBIO har beregna det totale investeringsbehovet i driftsbygninger i løsdriftsfjøs til å være 18 til 22,8 milliarder kroner¹ og at det trengs ca. 70 000 nye løsdriftsplasser for å dekke etterspørselen i 2034. Det innebærer investeringer på 1,66 mrd. kroner årlig. Det er ikke mulig å finansiere et slikt løft innenfor de årlige rammene i jordbruksforhandlingene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever på dette grunnlag en ekstraordinær og flerårig investeringspakke over statsbudsjettet, ut over IBU-midlene i jordbruksavtalen, for å møte investerings-behovet som er utløst av løsdriftskravet. Det må tas hensyn til målet om å opprettholde en bruksstruktur tilpassa arealgrunnlaget i ulike deler av landet. For år 1 (2022) settes omfanget av pakka til 450 mill. kroner.

1.5 Klimavennlig og bærekraftig matproduksjon

Bærekraftig mat i Norge handler både om å utvikle matproduksjonen i en stadig mer bærekraftig retning og samtidig jobbe for at matforbruket må sees i sammenheng med de norske arealressurser. Få land i verden har et bedre utgangspunkt for bærekraftig matproduksjon enn Norge. Det å produsere god, næringsrik og trygg mat til forbrukerne basert på arealene i hele landet er en del av samfunnsoppdraget til norsk landbruk.

Vi har friske planter og dyr, avls- og utviklingsarbeid som balanserer hensynet til produksjonseffektivitet og bærekraft, høyt kompetansenivå i hele verdikjeden, god kontroll og oversikt, samt dyktige produsenter. Bærekraftig matproduksjon handler ikke kun om miljø. Det handler i like stor grad om økonomisk og sosial bærekraft.

I juni 2019 inngikk Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Norges Bondelag klimaavtale med regjeringen. Avtalen ligger til grunn for samarbeidet mellom myndighetene og næringa om klimaarbeidet i landbruket. Landbrukets klimaplan følger opp avtalen. Planen baserer seg på den beste faglige kunnskapen vi har og angir hvordan landbruket skal nå forpliktelsene i 2030 gjennom tiltak i 8 satsingsområder. I forbindelse med Stortingets behandling av Meld. St. 13 (2020-2021) Klimaplan for 2021-2030 peker flertallet på landbrukets klimaplan. Se for øvrig avsnitt 2.6.

I Klimaavtalen slås det fast at regnskapsgruppa skal gjøre opp status for progresjon og utvikling av arbeidet i forbindelse med de årlige jordbruksforhandlingene. Siden vi er kort inne i første avtaleår foreligger det ingen slik statusrapport til årets jordbruksforhandlinger. Det er

¹ NIBIO, Rapport nr. 7/46/2021

likevel nødvendig å prioritere virkemidler og tiltak for å sikre framdrift og resultater i klimaarbeidet i tråd med klimaplanen, se kapittel 7.

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker at jordbruket har satt ambisiøse klimamål som er mulig å nå hvis vi gjennomfører tiltakene i landbrukets klimaplan. Men omlegging til en mer klimavennlig matproduksjon er ikke gratis. Som alle andre næringsdrivende, er også bøndene avhengige av gode økonomiske støtteordninger for å iverksette tiltakene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at:

- **Virkemidler for å gjennomføre landbrukets klimaplan økes og målrettes.**
- **Klimatiltak blant annet for å redusere fossile utslipp i jordbruket finansieres med midler fra Klima- og energifondet.**
- **Tiltak som opprettholder og helst øker norsk matproduksjon, istedenfor at ytterligere norske jordbruksarealer og utmarksbeiter går ut av drift, prioriteres.**
- **Tiltak som bidrar til bedre ressursutnyttelse og bruk av norske jordbruksarealer og utmarksbeiter prioriteres.**
- **Arbeidet i regnskapsgruppa prioriteres. Arbeidet er svært viktig for blant annet å utvikle metoder for tiltaksrapportering som fanger opp tiltak hos bonden som ikke fanges opp i det offisielle regnskapet.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger kravet fram som grunnlag for videre forhandlinger ved jordbruksoppgjøret 2021.

2 GRUNNLAGET FOR JORDBRUKSFORHANDLINGENE 2021

2.1 Hovedavtalen for jordbruket

Jordbruksforhandlingene er regulert gjennom Hovedavtalen for jordbruket. Avtalen hjemler organisasjonenes rett til forhandlinger om sentrale rammebetingelser for næringa. Gjennom Hovedavtalen påtar samtidig Jordbruket seg ansvar for å iverksette tiltak i samsvar med jordbruksavtalen (jfr. § 4.2 i Hovedavtalen). Hovedavtalen bygger på at det skal være et samsvar mellom de rettigheter Jordbruket har, og de plikter og det ansvar Jordbruket påtar seg.

Gjennom Hovedavtalen for jordbruket har Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag forhandlingsrett med Staten om priser og tiltak i jordbruket. Jordbruksoppgjøret er et inntektsoppgjør for yrkesutøvere i næringa. Jordbruksforhandlingene skal føres med sikte på å nå de mål og retningslinjer Stortinget har trukket opp for utviklingen i næringa på kort og lang sikt.

Dette forutsetter at jordbruksforhandlingene må avklare både priser, tiltak og øvrige virkemidler på en slik måte at jordbruket kan oppnå en inntektsutvikling i tråd med Stortingets forutsetninger, og innfri øvrige landbrukspolitiske mål. Når det gjelder bevilgninger over statsbudsjettet, omfatter forhandlingene kalenderåret 2022 samt eventuelle omdisponeringer innenfor rammen for 2020. Videre skal det forhandles om målpriser for perioden 01.07.2021 - 30.06.2022.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at jordbruksforhandlingene gjennomføres i samsvar med Hovedavtalen.

2.2 Stortingets mål for jordbrukspolitikken

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger Meld. St. 11 (2016-2017) «Endring og utvikling – En fremtidsrettet jordbruksproduksjon» (Jordbruksmeldingen) og Stortingets behandling av denne (Innst. 251 S (2016-2017)), til grunn for årets jordbruksforhandlinger.

2.2.1 Stortingets behandling av landbruksmeldinga i 2017

Ved Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2016-2017) ble det konkludert med at jordbrukspolitikken hovedmål skal være økt matproduksjon med grunnlag i norske ressurser slik at en oppnår høyest mulig sjølforsyning. Sjølforsyning er et viktig fellesmål fordi det sier noe om den politiske rollen til matproduksjonen i samfunnsutviklingen. I dette ligger den aller viktigste funksjonen til jordbrukspolitikken: En bærekraftig matproduksjon som skal levere matsikkerhet og ernæring for alle, uten å redusere muligheten for de kommende generasjoner til det samme.

Tabell 1 Stortingets mål og delmål for jordbrukspolitikken.

Matsikkerhet og beredskap	Landbruk over hele landet	Økt verdiskaping	Bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser
Sikre forbrukerne trygg mat	Sikre bruk av jord- og beiteressursene	Utnytte markedsbaserte produksjonsmuligheter	Redusere forurensingene og utslippene av klimagasser, økt lagring av karbon og klimatilpasing
Økt matvareberedskap	Sikre mulighetene for bosetting og sysselsetting	Sikre en konkurransedyktig og kostnadseffektiv verdikjede for mat med en jevnere maktfordeling	Bærekraftig bruk og vern av landbrukets areal (jordvern) og ressursgrunnlag.
God dyre- og plantehelse	Et mangfoldig landbruk med variert bruksstruktur og geografisk produksjonsfordeling	Videreutvikle Norge som matnasjon	Sikre kulturlandskapet og naturmangfoldet
Satse på avl, forskning, utdanning for å øke bruken av de biologiske ressursene	Sikre rekrutteringen	Sikre bondens inntekter og evne til å investere i gården	God dyrevelferd

For å nå alle målene Stortinget har satt må næringa, som påpekt av Stortingsflertallet, ha et bredt sett av målrettede virkemidler. Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til at næringskomitéen gjennom utdyping av både mål og delmål i større grad vektlegger beredskap og klima. Viktigheten av å styrke bondens rammevilkår gjennom økt inntekt og investeringsevne, samt en jevnere maktfordeling i verdikjeden for mat er løftet fram. Det samme er landbrukets avgjørende rolle for å sikre bosetting og sysselsetting over hele landet.

2.2.2 Stortingets inntektsmål for jordbruket

Inntekt er både et sentralt mål, og et virkemiddel for å nå andre landbrukspolitiske mål. Dette understrekes også av Stortinget jf. Innst. 251 S (2016-2017). «Komiteen støtter å ha et eget mål om inntekt. Inntekt er det viktigste virkemiddelet for å sikre flere av målene for jordbruket, som rekruttering, investeringer og økt norsk matproduksjon.»

Videre uttrykker en samlet næringskomité: «Komiteen legger til grunn at utøvere i jordbruket, som selvstendig næringsdrivende, skal ha muligheter til samme inntektsutvikling som andre i samfunnet. Inntektsmulighetene må være til stede innenfor en variert bruksstruktur for at norsk jordbruk skal kunne utnytte landets produksjonsmuligheter. For å sikre rekruttering, og for å løfte inntektsmulighetene i næringen, mener komiteen at inntektsmålet skal være å redusere inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. God markedstilpasning og produktivitetsutvikling vil være en forutsetning for inntektsdannelsen.»

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger stor vekt på at en samlet næringskomité har en høy inntektsambisjon for jordbruket og tydelig understreker at inntektsmålet skal være å redusere inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. Forhandlingsutvalget har også merket seg at Stortinget understreker at god markedstilpasning og produktivitetsutvikling er en forutsetning for inntektsdannelsen.

2.3 Regjeringens mål for landbrukspolitikken

I januar 2019 gikk KRF inn i regjeringen til Erna Solberg, og vi fikk flertallsregjering basert på en ny politisk plattform - Granavolden-erklæringen. Året etter, 20. januar 2020, gikk Frp ut av regjeringen da de mente de ikke fikk nok gjennomslag for egen politikk. Vi har nå en mindretallsregjering. Fortsatt gjelder Granavolden-erklæringen som styringsverktøy for regjeringen Solberg.

2.3.1 Regjeringens mål for landbrukspolitikken (Granavolden-plattformen)

Granavolden-plattformen har en fyldig omtale av jordbruk. Jordbrukets forhandlingsutvalg har spesielt merket seg at Regjeringen:

- Mener landbrukspolitikken fortsatt skal bygge på de fire bærebjelkene:
 - Et velfungerende importvern
 - Samvirkebaserte markedsordninger
 - Forhandlingsinstituttet med årlige jordbruksoppgjør
 - En eiendomspolitik for å sikre den selveiende bonden
- Understreker at jordbrukets viktigste samfunnsoppdrag er å produsere de mat- og fôrvarene som det er naturlig å produsere i Norge, og dekke mest mulig av innenlands etterspørsel og lønnsom eksport.
- Ønsker et aktivt og lønnsomt jordbruk over hele landet, med produksjoner og foretaksstruktur som bygger på lokale jord-, beite, skog og utmarksareal.
 - Regjeringen påpeker at en forutsetning for å nå dette målet er at inntektsmuligheten sikres for ulike bruksstørrelser.
- Mener at et velfungerende og forutsigbart importvern for landbruksprodukter er en forutsetning for å kunne opprettholde et landbruk over hele landet og øke norsk landbruk.
- Vil stimulere til større mangfold.
- Vil sikre et landbruk over hele landet, og styrke arbeidsdelingen i norsk jordbruk slik at arealer til korn- og grøntproduksjon opprettholdes, mens tyngden av den gressbaserte husdyrproduksjonen blir liggende i distriktene.
- Ikke vil sette konsesjonsgrensene for svin og fjørfe høyere enn i dag, og at kvoteordningen for melk videreføres.
- Vil bruke jordbruksoppgjørene til å styrke grunnlaget for en variert bruksstruktur, og en geografisk produksjonsfordeling som sikrer produksjonsgrunnlaget i hele landet.
- Vil vurdere innrettingen på kapitaltilgangen og investeringsvirkemidlene for alle bruksstørrelser gjennom Innovasjon Norge, for å bidra til fornying av driftsbygninger og rekruttering.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger dette til grunn ved årets jordbruksforhandlinger.

2.3.2 Regjeringens inntektsmål for jordbruket

I Granavolden-plattformen står det: *«Regjeringen vil arbeide for at næringsutøvere i alle produksjoner og på alle typer bruk skal ha reell mulighet til inntektsutvikling på linje med andre i samfunnet. For å sikre rekruttering og inntektsmuligheter for dem som bruker hele eller mesteparten av arbeidskraften sin i næringen, er det viktig å redusere inntektsgapet mellom jordbruket og andre i samfunnet. En bærekraftig kostnadsutvikling, god markedstilpasning og produktivitetsutvikling vil være en forutsetning for inntektsutviklingen. Målet er at inntekter for bonden i størst mulig grad skal hentes fra markedet.»*

Jordbrukets forhandlingsutvalg har spesielt merket seg at Regjeringen slår fast at næringsutøverne i alle produksjoner og på alle typer bruk skal ha reell mulighet til inntektsutvikling på linje med andre i samfunnet, og at inntektsgapet skal reduseres. Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at årets jordbruksforhandlinger legger til rette

for at inntektsgapet til andre grupper i samfunnet reduseres, målt i kroner. Det må særlig legges til rette for inntektsutvikling for små og mellomstore bruk. Størrelsen på reduksjonen i inntektsgap må ta hensyn til markedssituasjonen og produktivitetsutviklingen.

2.3.3 Regjeringspartienes felles merknader til behandling av Meld. St 11 (2016-2017)

I regjeringsplattformen blir det påpekt at Regjeringen vil basere hovedlinjene i landbrukspolitikken på forståelsen som de fire partiene har stilt seg bak i forbindelse med behandlingen av jordbruksmeldingen, Meld. St. 11 (2016-2017). Jordbrukets forhandlingsutvalg har spesielt merket seg Regjeringens ønske om:

- Å styrke utmarksbeite, men at dette ikke må gå på bekostning av virkemidler som skal sikre bruk av innmarksbeite som ikke kan høstes maskinelt.
- Forenklinger i form av endringer av ordninger som gir mer oversikt eller mindre arbeid for bonden og/eller forvaltningen, men at endringer i virkemidlene samlet sett ikke skal svekke mulighetene til å oppnå disse.
- At for å gi grunnlag også for små og mellomstore bruk, må de strukturelle virkemidlene videreføres i minst samme omfang som i dag.

2.3.4 Regjeringens handelspolitikk

Norsk landbruk er ikke konkurransedyktig på pris, på grunn av høyt kostnads- og lønnsnivå, geografi, topografi og klima. Dersom vi ønsker å opprettholde og videreutvikle norsk jordbruksproduksjon og føre en selvstendig politikk på dette området, er det nødvendig med et solid importvern, og importvernet er en av de viktigste forutsetningene for å kunne drive jordbruk over hele Norge. Dette blir også understreket i Granavolden-plattformen:

«Regjeringen mener at et velfungerende og forutsigbart importvern for landbruksprodukter er en forutsetning for å kunne opprettholde et landbruk over hele landet og øke matproduksjonen». Det slås også fast at «Importvernet for landbruket videreføres».

Internasjonale handelsavtaler setter i dag tydelige rammer for Norges muligheter til å bruke tollvern og gi støtte. Forhandlingene i Verdens Handelsorganisasjon (WTO) og forhandlinger gjennom EØS, EFTA og andre internasjonale organisasjoner er derfor avgjørende for handlingsrommet for norsk landbrukspolitikk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at Regjeringen utnytter handlingsrommet i WTO-avtalen for å styrke norsk jordbruksproduksjon. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at Regjeringen i WTO-forhandlingene ikke gir fra seg handlingsrom for å gi budsjettstøtte til landbruket, og heller ikke godtar en svekking av tollvernet for norske landbruksprodukter.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at Regjeringen ikke inngår flere bilaterale avtaler som kan bidra til å svekke importvernet ytterligere og innskrenke norske bønders muligheter til å produsere varer til innenlandsk marked.

2.4 Stortingets behandling av jordbruksoppgjøret 2020

Jordbruksavtalen 2020 ble inngått etter forenklete forhandlinger som følge av korona-pandemien. På grunn av den ekstraordinære situasjonen gjennomførte partene en forenklet prosess, uten framlegging av krav og tilbud og en bred gjennomgang av avtalen, som er det normale. Det ble lagt vekt på å bringe inn få tema og benytte eksisterende ordninger til å endre tilskuddssatser. Det ble ikke innført nye ordninger. Grunnlagsmaterialet fra Budsjettmemnda

for jordbruket manglet prognoser for inntekter og kostnader i 2020 og referansebruksberegninger.

Det er derfor også begrenset med føringer som Stortinget ga for dette oppgjøret i behandlingen (Innst. 380 S (2019-2020)). En samlet næringskomité merket seg at inntekts- og kostnadsutviklingen, samt måloppnåelsen i forhold til målsettingene for jordbrukspolitikken, vil vurderes ved ordinære forhandlinger i 2021.

Næringskomiteen påpekte at det er positivt at jordbruksoppgjøret i 2020 følger opp grøntsatsingen, og viser til at målprisen for frukt, korn og grønt er økt. **Jordbrukets forhandlingsutvalg vil følge dette signalet opp gjennom en prioritering av økte målpriser for grøntsektoren, der også markedsmulighetene nå er gode.**

Komiteen merket seg også at avtalen innebærer økte målpriser for korn, og at mathvete fikk den største økningen. Komiteen mener det er klokt å legge til rette for økt norsk produksjon av matkorn, slik det også ble gjort i jordbruksavtalen som ble inngått i 2019. Korn er en av de produksjonene med markedsmuligheter, og økt norsk kornproduksjon bidrar til å øke selvforsyningsgraden. **Jordbrukets forhandlingsutvalg vil følge dette videre opp gjennom forsterket satsing på matkorn i dette jordbruksoppgjøret.**

Komiteen pekte på at det er viktig med gode velferdsordninger i jordbruket for å sikre rekruttering og gode generasjonsoverganger. Velferdsordningene er avgjørende for å ivareta bondens helse og velferd. For å legge til rette for familielandbruket, vil det være mest målrettet å øke satsene til tilskudd til avløsning ved ferie og fritid, sykdom og svangerskap. **Jordbrukets forhandlingsutvalg vil i dette jordbruksoppgjøret prioritere å styrke velferdsordningene.**

2.5 Stortingets behandling av Prop. 67 S (2019-2020) - økonomiske koronatiltak

Ved behandling av Prop. 67 S (2019-2020) den 31. mars 2020 fattet et enstemmig Storting to vedtak som er prinsipielt og historisk viktig:

«Stortinget ber regjeringen i samarbeid med næringen vurdere å gjennomføre tiltak som stimulerer til økt norsk plantebasert matproduksjon og selvforsyning i inneværende år. Staten må herunder vurdere å stille med garantier slik at næringen ikke blir økonomisk skadelidende ved eventuell overproduksjon av enkelte planteprodukter.»

«Stortinget ber regjeringen, sammen med partene i arbeidslivet, sikre nok arbeidskraft til jordbruket slik at matforsyningen og beredskapen for befolkningen sikres. Det forutsettes at man sikrer ordnede lønns- og arbeidsforhold innen landbruket.»

Vedtakene viser at Stortinget har fått øynene opp for behovet for matforsyning og beredskap. Gjennom bedre inntektsvilkår for norsk landbruk, kan det stimuleres til økt sjølforsyning slik at vår matberedskapsevne styrkes.

2.6 Stortingets behandling av Klimameldinga

I januar 2021 la regjeringen frem Meld. St. 13 (2020–2021) Klimaplan for 2021–2030, som viser hvordan Norge skal nå sine klimamål for perioden 2021–2030. For jordbruket er det helt avgjørende med forutsigbare rammer i vårt klimaarbeid for de neste ti årene. Av den grunn er følgende merknader i Innst. 325 S (2020-2021) spesielt viktige:

«Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne, viser til at næringslivet skal ha forutsigbare rammebetingelser gjennom omstillingen.»

«Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet og Senterpartiet, vil sterkt fraråde det å peke på redusert norsk matproduksjon som en klimaløsning, men heller arbeide for reduserte klimagassutslipp i jordbruket mot 2030 gjennom å redusere utslipp per produserte enhet gjennom forbedret jordbruksproduksjon, i tråd med tiltakene i jordbrukets egen klimaplan».

Vi vil også peke at flertallet i Stortinget har vedtatt at «Stortinget ber regjeringen slå fast at økt skattelegging av norsk kjøttproduksjon ikke skal gjennomføres som en del av klimapolitikken».

Regjeringspartiene skrev i behandlingen:

Disse medlemmer viser til intensjonsavtalen med organisasjonene i jordbruket og legger den til grunn for klimaarbeidet i jordbruket. Disse medlemmer vil gi honnør til jordbruket for denne avtalen. Partene har forpliktet seg til å redusere utslippene og øke opptaket med 5 millioner tonn CO₂-ekvivalenter samlet i tiårsperioden 2021–2030. Disse medlemmer mener tiltakene og virkemidlene for å følge opp klimaarbeidet skal vurderes i de årlige jordbruksforhandlingene. Klimatiltak i jordbruket kan ikke forutsette økte subsidier.

Dette betyr at regjeringspartiene har endret på formuleringen som lå inne i Meld. St. 13 (2020–2021) Klimaplan for 2021–2030, der det stod: *Klimatiltak i jordbruket skal ikke medføre auka subsidier.*

Merknad både fra regjeringspartiene og flere mindretallsforslag viser at det er et flertall for at årlig klimarapportering for jordbruket til Stortinget skal inneholde både tiltak som bokføres, og tiltak som ikke fanges opp i det offisielle utslippsregnskapet.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Venstre og Kristelig Folkeparti viser til at tiltak med tilstrekkelig dokumenterbar effekt inngår i utslippsregnskapet i dag og dermed også i klimalov-rapporteringen. Disse medlemmer viser til ønsket om å inkludere tiltak med vitenskapelig dokumenterbar effekt som bidrar til å redusere utslipp eller øke opptak av karbon i jord skal synliggjøres, og ber regjeringen sammenstille og gjøre dette på egnet måte.

Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til Stortingets behandling av klimameldinga, der et klart flertall mener at Landbrukets klimaplan og tiltakene der skal utgjøre jordbrukets forpliktelse i henhold til Klimaavtalen med regjeringen, og være førende for jordbrukets klimaarbeid. Det blir sterkt frarådet at tiltak som reduserer norsk matproduksjon skal være en del av norsk klimapolitikk. Jordbrukets forhandlingsutvalg legger dette til grunn ved utvikling av klimapolitikken i landbruket.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at for å nå klimamålet i 2030 med tiltakene i landbrukets klimaplan, må dette følges opp med økonomiske kompensasjonsordninger og virkemidler. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at de årlige jordbruksforhandlingene må ha nødvendige virkemidler for tiltak som ligger innenfor jordbruksavtalen. Samtidig vil vi påpeke at jordbruket ikke vil nå sine klimaforpliktelser uten at virkemiddelapparatet utenfor jordbruksforhandlingene også blir styrket.

3 IMPORTVERNET OG INTERNASJONALE FORHOLD

Det er bred politisk enighet om at importvernet er helt avgjørende for å opprettholde en landbruksproduksjon over hele Norge. Verdien av et tollvern blir blant annet slått fast av næringskomiteen i behandlingen av Dagligvaremeldingen tidligere i år:

«Komiteen ønsker å stimulere til økt produksjon av mat og forbruk av norske produkter. Komiteen peker på tollvernet som en viktig forutsetning for å styrke verdikjeden for mat».

Krevende klima og topografi, høyt kostnadsnivå, strenge kvalitetskrav og en variert og spredt produksjon gjør det nødvendig med et sterkt tollvern for å opprettholde et konkurransedyktig jordbruk over hele landet. Det aller meste av jordbruksproduktene blir importert uten toll. For varer som vi produserer i Norge er tollvernet helt avgjørende.

Importen av jordbruksvarer har hatt en sterk vekst siste årene. I 2010 var totalimporten av jordbruksvarer på 36,8 mrd. kroner. I 2020 var importverdien steget til 82,6 mrd. kroner. Bare den siste året har importen gått opp fra 70,9 mrd. til 82,6 mrd. kroner. Den tollfrie delen av importen utgjorde 67 mrd. kroner. Importen av ost gikk opp med 19 prosent bare siste året (målt i verdi – 13% målt i mengde). Siste 10 årene er importen av ost doblet. Mye av dette kommer også inn utenom den tollfrie kvoten. Importen av bearbeidede jordbruksvarer omfattet av råvarepriskompensasjonsordningen (RÅK) har også økt kraftig, og var i 2020 på 16,4 mrd. kroner. Bare siste året har importen av RÅK-varer økt med 18% i verdi og 13% i mengde.

Verdens Handelsorganisasjon (WTO), EØS-avtalen og handelsavtaler gjennom handelsblokken EFTA og bilateralt øker presset på norsk importvern og mulighetene for å gi støtte og bruk av politisk handlingsrom. Betingelsene som følger av disse forpliktelsene påvirker rammene for jordbruksavtalen direkte, både gjennom markedsmuligheter og innretning av virkemidler.

3.1 Forhandlinger med Storbritannia

Storbritannia bestemte 23. juni 2016 gjennom en folkeavstemning å forlate EU. 31.januar 2020 ble utmeldingen iverksatt. EU og Storbritannia inngikk i desember 2020 en ny handels- og samarbeidsavtale mellom de to partene.

Samtidig har Norge sammen med Island innledet forhandlinger med Storbritannia om en frihandelsavtale. Partene klarte ikke å framforhandle en ny avtale innen utløpet for den midlertidige avtalen 1.januar 2021. Forhandlingene pågår i skrivende stund fortsatt mellom Norge og Storbritannia. I påvente av inngåelse av en ny permanent avtale har avtalepartene inngått en midlertidig vareavtale. Avtalen innebærer en videreføring av dagens preferanser gjennom EØS-avtalen. I tillegg er det opprettet egne kvoter på ost (299 tonn av WTO-kvoten til EU), bearbeidede potetprodukter (560 tonn), 1 tonn egg, 14 tonn eplejuice og 4 tonn epler.

Inngåelsen av en egen handelsavtale med Storbritannia vil gi økt press på det norske landbruksvaremarkedet. Regjeringen slår selv fast i sin foreløpige rapport at de norske defensive landbruksinteressene kan bli satt under press ved eventuelle forhandlinger. I tillegg til de direkte effektene på avtalen med økt import fra Storbritannia, vil nye innrømmelser gi økte krav fra EU i neste forhandlingsrunde gjennom EØS-avtalen. EU oppfatter seg som privilegert part gjennom EØS-avtalen og vil ikke godta at et annet land får bedre betingelser for handel.

Norge har gjennom artikkel 19-avtalen allerede gitt innrømmelser til Storbritannia da de var en del av EU. Landet må ta med seg sin del av artikkel 19-kvotene/tollreduksjonene ut av EU, og kan ikke forvente å få nye innrømmelser fra Norge på landbruksområdet ved en eventuell avtale mellom Norge og Storbritannia. Selv om Storbritannia i dag er importør av landbruksvarer, har de uttrykt et sterkt ønske om å bli mer eksportrettet, og leter nå etter nye markeder for sine jordbruksprodukter. Presset på det norske landbruksvaremarkedet vil dermed øke både fra Storbritannia og EU.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at Norge i forhandlingene med Storbritannia ikke gir økt markedsadgang for landbruksprodukter inn til Norge. Vi finner oss ikke i å være forhandlingskort for bedre eksportbetingelser for andre sektorer inn til Storbritannia. Vi vil samtidig advare sterkt om at økte innrømmelser til Storbritannia vil gi økte krav fra EU.

3.2 WTO (Verdens Handelsorganisasjon)

WTO-avtalen begrenser norsk bruk av tollvern og støtte til landbruket. Siden 2001 har medlemslandene i WTO forhandlet uten å lykkes om en ny altomfattende WTO-avtale, men medlemslandene har likevel inngått avtaler på enkeltområder med konsekvenser for norsk landbruk.

Det viktigste enkeltvedtaket i WTO siste årene for norsk landbruk, var enigheten på ministermøtet i Nairobi i 2015 om å avvikle eksportstøtten til jordbruket. For Norge ble eksportstøtten faset ut i 2020. Vedtaket er svært krevende for norsk landbruk, som har brukt eksportsubsidier på ost, svinekjøtt og bearbeidede landbruksvarer.

Under sist ministermøte i desember 2017 i Buenos Aires ble det ikke inngått nye forpliktende avtaler for landbruket. De viktigste vedtakene i WTO blir gjort under ministermøtene som vanligvis arrangeres hvert annet år. Ministermøtet som skulle blitt holdt i Kasakhstan i juni 2020 ble utsatt på grunn av koronapandemien. Møtet er nå planlagt holdt i Genève høsten 2021. Fram mot ministermøtet ser det største fokuset på landbruksområdet ut til å være på såkalt handelsforstyrrende blå og gul støtte. En innskrenking av bruken av handelsforstyrrende blå og gul støtte vil slå svært negativt ut for norsk jordbruk. Allerede i år kan Norge få utfordringer med å holde seg innenfor grensen på 11 449 mrd. kr i såkalt gul støtte (se for øvrig kapittel 4.13). Målpris for korn, melk og svin utgjør størstedelen av denne typen norske støtte. For 2019 (siste innrapporterte år) var rommet i gul boks 612 millioner kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at regjeringen ikke godtar en svekking av norsk tollvern og innskrenking i bruk av norsk støtte i WTO-forhandlingene. Handlingsrommet i WTO-regelverket må benyttes til å styrke norsk jordbruksproduksjon.

3.3 EØS

Landbruket er ikke del av EØS-avtalen. Likevel blir norsk jordbrukspolitikk berørt av avtalen blant annet gjennom mat- og veterinærregelverket, og gjennom artikkel 19 og protokoll 3 som omhandler handel med landbruksvarer. Vi vil her konsentrere oss om artikkel 19 og protokoll 3 i EØS-avtalen.

3.3.1 Artikkel 19

Artikkel 19 regulerer handel med basis landbruksvarer mellom EU og Norge. I artikkelen blir det slått fast at partene innenfor landenes respektive landbrukspolitikk, og på gjensidig

fordelaktig basis skal søke en gradvis liberalisering av handelen. Siden avtalen trådte i kraft i 1994 har partene framforhandlet tre avtaler innenfor rammene av artikkel 19. Siste avtale ble inngått våren 2017 og trådte i kraft i oktober 2018.

Den siste avtalen innebærer en økning i den tollfrie importkvoten av ost på 1200 tonn, 2550 tonn økning i kvoter på kjøttprodukter og 12 millioner kroner økning i kvoten for blomstrende potteplanter. Innrømmelsene gir store tap for norske bønders nåværende og framtidige produksjonsmuligheter.

Importen fra EU har økt kraftig siden EØS-avtalen ble inngått. Fra 2010 til 2020 er importen mer enn doblet, fra vel 24 mrd. kroner til vel 50 mrd. kroner. Ubalansen i handelen er svært skjev, med en norsk eksport av landbruksvarer til EU på kun 7,2 mrd. kroner i 2020. Den nye artikkel 19-avtalen har forsterket denne ubalansen, og følger dermed ikke opp avtalens krav om gjensidig fordelaktighet.

Et flertall i næringskomitéen i Stortinget (alle unntatt H og FrP) uttalte også ved sin behandling av avtalen utfordringene den innebærer for jordbruket, der flertallet «(...) ser *betydelige utfordringer for landbruket ved å øke kvotene slik som foreslått, særlig for norsk melkeproduksjon*».

Jordbrukets forhandlingsutvalg beklager sterkt at regjeringen valgte å inngå en ny avtale med EU gjennom artikkel 19 med betydelige innrømmelser for norsk jordbruk. Avtalen øker presset på det norske landbruksvaremarkedet, og forverrer situasjonen for norske bønder. Innrømmelsene gjør det svært krevende å oppfylle regjeringens mål om økt norsk matproduksjon. Avtalen gir EUs bønder økte markedsmuligheter på bekostning av norske bønder og norsk matindustri, og gjør det vanskeligere å øke norskandelen i det norske markedet. Ubalansen i artikkel 19-avtalen øker, og kravet om gjensidig fordelaktighet er ikke oppfylt. **Jordbrukets forhandlingsutvalg advarer sterkt mot å starte opp nye forhandlinger med EU om artikkel 19.**

3.3.2 Protokoll 3

Protokoll 3 til EØS-avtalen regulerer handelen med bearbeidede produkter mellom EU og Norge. Handelen med disse produktene er i utgangspunktet del av det frie varebyttet, men partene kan bruke toll og prisnedskrivning innenfor RÅK-ordningen (råvarepris-kompensasjonsordningen) for å kompensere for ulik råvarepris.

RÅK-industrien er en betydelig avtaker av norske landbruksråvarer. I 2020 ble det utbetalt 200 mill. kroner i prisnedskrivning (PNS) for bruk av 22 250 tonn jordbruksråvarer.

Importen av RÅK-varer øker stadig, og presser dermed ut norske råvarer og legger press på norsk matindustri. I 2020 ble det importert 635 421 tonn RÅK-varer til en verdi av 16,4 mrd. kroner. Dette er en økning på 13% i volum og 18% i verdi. Eksporten av RÅK-varer gikk ned i 2020 for de fleste RÅK-varer. Når eksportstøtten nå har falt bort fra 2021 forsvinner også muligheten for å gi eksportrestitusjonsstøtte, såkalt XR-støtte. Overskuddet fra XR-ordningen bør brukes til å øke budsjettet for prisnedskrivingsordningen.

Tollsatsene som ble fastsatt under inngåelsen av protokoll 3 var basert på norske priser og EUs priser på det tidspunktet, sammenlignet med verdensmarkedsprisen. Siden ordningen ble innført har Norges priser økt, mens EUs priser har nærmet seg verdensmarkedet. Dette er ikke kompensert med lavere toll inn til EU eller høyere toll inn til Norge. Norge må derfor bruke stadig mer midler til prisnedskrivning for å utjevne råvareprisforskjellen, og dermed kompensere for styrket konkurransekraft i EU.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at konkurransekraften for norske RÅK-varer under protokoll 3 i EØS-avtalen opprettholdes gjennom tilstrekkelige prisnedskrivingsmidler. Midler som ikke kan brukes når eksportstøtten fases ut må overføres til prisnedskrivingsmidlene.

3.4 EFTA-forhandlinger og bilaterale forhandlinger

Norge har som medlem av EFTA (European Free Trade Association) framforhandlet 29 handelsavtaler. I tillegg har Norge inngått avtaler alene med EU, EFTA, Færøyene og Grønland. Flere avtaler er under forhandling, både gjennom EFTA og bilateralt. De bilaterale forhandlingene med Kina ble gjenopptatt i 2017, og gjennom EFTA forhandler Norge i dag blant annet med Malaysia, Vietnam og India. Landbruk er del av disse forhandlingene og avtalene, og kan derfor få betydning for norsk jordbruksproduksjon. Handelen med de landene Norge har avtale med eller startet opp forhandlinger med (inkl. EØS-avtalen) utgjør rundt 94% av importverdien, og 83% av eksportverdien av norske jordbruksvarer.

EFTA-landene inngikk 23. august 2019 en handelsavtale med den latin-amerikanske handelsblokken Mercosur (Argentina, Brasil, Uruguay og Paraguay). Avtalen er ennå ikke forelagt Stortinget for godkjenning. Gjennom avtalen har Norge gitt Mercosur-landene enerett på importkvoten av 500 tonn storfekjøtt for u-land (GSP). Dette kan øke utnyttelse av kvoten, som ikke blir utnyttet fullt ut hvert år. For kylling er det gitt importkvoter på 200 tonn hel kylling (fersk/frossen) og 100 tonn bearbeidede kyllingprodukter. Dette kan gi en forstyrrelse i det norske markedet for kyllingprodukter. Mercosur-landene har også fått samme tollreduksjoner som EU for bearbeidede jordbruksprodukter.

Mercosur-landene er blant de mest konkurransedyktige og offensive jordbruksprodusentene i verden, og kan lett utkonkurrere norsk produksjon om de får en kile inn i det norske markedet. Avtalen kan også føre til karbonlekkasje siden utslippene fra for eksempel storfekjøtt er høyere i Mercosur-landene enn i Norge.

Norge er også inne i forhandlinger med Kina, et stort jordbruksland som kan være konkurransedyktig på de fleste norske jordbruksproduktene om de ønsker å nå det norske markedet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at regjeringen i bilaterale og EFTA-forhandlingen ikke gir innrømmelser på landbruksområdet som reduserer norske bønders muligheter for å produsere varer til vårt eget marked.

4 UTVIKLING I JORDBRUKET

4.1 Utvikling i areal, volum og sjølforsyning

Tabell 2 Sentrale utviklingstrekk i norsk jordbruk 2011-2020. Relative tall.
Avgivelsesåret for Meld. St. 9 (2011-12) er satt til 100.

	År	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
	Areal og kraftfor										
1	Jordbruksareal i drift	100	99	99	99	99	98	99	99	98	99
2	Fulldyrka eng	100	100	100	101	101	100	100	101	102	101
3	Korn og oljefrø	100	99	95	95	94	95	95	93	92	94
4	Potet	100	98	98	96	92	93	91	90	91	89
5	Grønnsaker, frukt, bær	100	103	103	109	110	115	112	115	112	110
	Husdyrproduksjonene										
6	Mjølke, ku	100	102	103	102	104	103	100	102	100	103
7	Storfe kjøtt	100	97	99	96	98	100	104	108	108	108
8	Sau/lam	100	104	101	103	109	111	117	115	109	100
9	Svin	100	102	99	100	103	105	105	105	101	100
10	Fjørfe	100	106	116	118	109	110	113	114	124	124
	Import										
11	Landbruksvarer	100	109	112	114	109	111	113	133	133	#
12	Meieriprodukt	100	98	99	108	115	118	116	121	114	#
	Sjølforsyningsgrad*										
13	Sjølforsyningsgrad	48	48	47	47	50	49	49	44	45	#
14	Jordbruk, produsert på norsk fôr	41	40	37	37	42	41	42	36	36	#
15	Kraftfôrforbruk	100	105	107	107	108	107	108	112	112	111
	Arbeidsforbruk og inntekt i jordbruket										
16	Arbeidsforbruk	100	98	96	95	94	92	91	89	87	86
17	Realinntekt	100	107	105	110	122	126	120	122	112	130
18	Befolkning i Norge	100	101	103	104	105	106	107	107	108	109

Kilder: Landbruksdirektoratet, Resultatkontrollen, Totalkalkylen for jordbruket

Tallene blir ikke offentliggjort før seinere på året

* Sjølforsyningsgraden er regnet på energibasis.

Linje 13 og 14 i tabellen over viser sjølforsyninga i Norge. Sjølforsyningsgraden er definert som hvor stor andel norsk produksjon utgjør av matvareforbruket på engrosnivå, regnet på energibasis. Den gir med det en beskrivelse av hvor stor andel av dagens forbruk som er produsert i Norge.

Sjølforsyningsgraden i 2018 og 2019 ble lav som følge av den ekstreme tørkesommeren 2018, med lave gras- og kornavlinger til bruk i 2019.

Selv om ikke matproduksjonen denne gang er rammet, viser erfaringene med pandemien oss hvor sårbare vi er når det oppstår en verdensomspennende krise. Den lave selvforsyningsgraden av matvarer i Norge, bør bekymre flere enn bare Jordbrukets forhandlingsutvalg.

I lys av den alvorlige situasjonen verden og landet står i, ser Jordbrukets forhandlingsutvalg at det er behov for å styrke matsikkerheten i Norge.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det må være et mål å øke matproduksjonen, der så mye som mulig av både mat og fôr er henta fra areal i Norge. Vi vil øke selvforsyningsgraden til minst 50 prosent i løpet av en 4-års periode. I årets jordbruksoppgjør vil vi blant annet:

- Styrke økonomien i kornproduksjonen, særlig for matkorn.

- Styrke økonomien for ammeku og sau/lam, som produseres på norske ressurser.
- Utvikle og forsterke virkemidler som øker norskandelen i fôret, både i kraftfôr og gjennom grovfôr.
- Videreføre satsingen på grønt fra jordbruksoppgjøret 2019.
- Legge til rette for en forsknings- og innovasjonsdrevet satsing på korn og proteinvekster til mat (matkornsatsing).

4.2 Areal

Om lag 3 prosent av landarealet i Norge er jordbruksareal. Det innebærer et jordbruksareal per innbygger på 1,8 dekar i 2020, mot 2,3 dekar i 1999. Det totalt registrerte jordbruksarealet nådde et maksimum i 1998. Fra 2005 til 2014 gikk det registrerte arealet ned med 4,7 prosent. Tall fra Landbruksdirektoratet viser at innføringen av nytt digitalt kartverket i perioden 2005–2014 innebar en reduksjon i arealet på 3,4 prosent. Det er ikke mulig å si om nedgangen skyldes mer nøyaktige målinger eller om tidligere nedgang ikke har blitt fanget opp før nytt kartverk ble tatt i bruk. Arealnedgang utenom nytt kartverk var dermed på ca. 1,3 prosent i samme periode. Etter at innføringen av nytt kartverk var fullført, viser arealutviklingen små endringer, en økning på 0,1 prosent fra 2014 til 2020.

Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at nedgangen i jordbruksareal er i ferd med å bremse opp. Jorda er vår viktigste ressurs, og nedbygging av dyrka og dyrkbar mark må reduseres. Det nasjonale jordvernmålet må skjerpes og reduseres til maksimalt 2 000 dekar dyrka jord per år.

4.3 Markedssituasjonen

Markedet for jordbruksprodukter har i løpet av 2020 og 2021 vært tydelig preget av myndighetenes tiltak mot spredning av covid-19. Grensehandelen har forsvunnet. Samtidig reiser langt færre utenlands og konsumerer måltider der. I tillegg er spisevanene delvis endret. Dette har medført en vesentlig økning i salget av norske jordbruksprodukter og kan ansees å være hovedårsaken til en kraftig vekst i salgsinntektene i norsk jordbruk. Generelt er markedssituasjonen for nesten alle jordbruksprodukter nå god. Den store usikkerheten er hvor lenge dette vil vare, og hva som blir den nye normalsituasjonen. Usikkerheten er stor, særlig når vi går inn i dette avtaleåret.

4.3.1 Melk og meieriprodukter

Forholdstallet er satt til 1,07, og det er prognosert med en produksjon på 1533 mill. liter i 2021. En del av volumet er ment å gå til å bygge opp lagre. Omsetningsavgiften er tilnærmet tilbake til et nivå ved markedsbalanse. Også markedet for meieriprodukter har merket en betydelig høyere etterspørsel som følge av nedstengningen av landet vårt. For 2022 må det forventes en vesentlig nedgang i produksjon og salg av norskprodusert melk og meieriprodukter i tråd med den langsiktige trenden i dette markedet.

4.3.2 Kjøtt og egg

Tabell 3 Prognose 2021. Per mars 2021.

Produksjon	Tilførsler tonn	Endring	Import-kvoter	Fot-note	Engros-salg tonn	Endring	Markeds-balanse	Reg.lager 1.1.21
Storfe/kalv	85 400	1 %	9 000	1	102 600	- 2 %	-8 200	0
Lam	19 400	0 %	806	2	20 500	- 1 %	- 300	1 880
Sau	4 900	+ 3 %			4 900	+ 2 %	0	0
Gris	130 800	0 %	1 750	3	138 000	- 1 %	- 5 400	0
Egg	66 100	1 %	500	4	66 200	+ 1 %	+ 400	428

*) Reguleringslageret ved starten på året inngår ikke i markedsbalansen for 2021 .

1. For storfe er det inkludert en antatt SACU-import på 4 756 tonn storfekjøtt m/ben. WTO-kvote på 1 084 tonn, EU-kvote på 2 500 tonn og GSP-kvote på 665 tonn biffer og fileter (omregnet til storfekjøtt m/ben).
2. Importen inkluderer WTO-kvote på 206 tonn og 600 tonn fra Island.
3. Importen inkluderer spekk (750 tonn), WTO-import på 100 tonn av kvoten på 1.381 tonn. EU-kvote på
4. Forutsetter i prognosen en import på 500 tonn egg.

Prognosen for kjøtt viser forholdsvis stabil produksjon innafor et marked i noenlunde balanse. Koronapandemien og stengte grenser har påvirket etterspørselen på kort sikt, men de langsiktige, biologiske produksjonene har i begrensa grad henta ut effekter av dette. Den midlertidige økte og endra etterspørselen har delvis blitt dekket opp av import, i tillegg til lagernedbygging på de dyreslaga der det var reguleringslager og kommersielle lagre. Det er fortsatt underskudd på storfekjøtt, men usikkerhet rundt framtidig etterspørsel. Dette gjelder også sau/lam, som etter langvarig overskudd nå er i en mer balansert situasjon. Eventuelle konsesjoner til Storbritannia, og andre nye og eksisterende frihandelspartnere truer markedsmulighetene for norsk småfe- og storfekjøtt. For gris har utkjøp og andre regulerende tiltak lagt grunnlag for et innenlandsmarked i balanse, og med mulighet for økt prisuttak. For sau/lam er langvarig overproduksjon endelig over. Reguleringslagrene er tømt for store volumer av sau- og lammekjøtt, og en ser lys i tunellen. Etterspørsel etter fjørfe kjøtt forventes fortsatt å øke, også i en normalsituasjon.

For Jordbrukets forhandlingsutvalg er det viktig å understreke at norsk husdyrproduksjon må være tilpassa markedet på lenger sikt. Midlertidige endringer, som pandemieeffekten, påvirker etterspørselen på kort sikt, men i normalsituasjonen må målsettingen være å dekke det norske markedet med norsk vare.

4.3.3 Grøntsektoren

Begrensede avlinger, økte produksjonskostnader, samt en usikker matvaresituasjon i Norge og Europa, førte til høyere priser i 2020. Ved utbruddet av koronapandemien hamstret nordmenn lagringsdyktige grønnsaker og poteter.

Pandemien og reduserte avlinger i Europa medførte økte priser, noe som også medførte høyere priser i Norge. Utfordringen knyttet til arbeidskraft som følge av pandemien, førte til ekstraordinære kostnader, karantene, innkvartering, opplæring av norsk arbeidskraft, m.m.

Utsiktene for inneværende år er usikre pga. de samme utfordringene knyttet til pandemien som i 2020. Det er usikkerhet knyttet til markedsutviklingen, og knyttet til planting, stell og innhøsting av avlinger i 2021 dersom de strenge reglene for innreise til Norge videreføres.

4.4 Koronapandemien

Koronapandemien skapte stor usikkerhet i globale matvaremarkeder. Flyten i varestrøm og arbeidskraft, og dermed tilgang på jordbruksprodukter, ble påvirket og den økonomiske veksten ble sterkt redusert over hele verden. Ifølge FN utfører migrasjonsarbeidere 25% av alt arbeid innenfor landbrukssektoren i verden. Flere land, som Russland, Kasakhstan og Vietnam varslet innføring av eksportrestriksjoner, og flere land startet oppbygging av lagerbeholdninger. Flyten av matvarer bedret seg etter hvert.

Begrensning i forflytting av arbeidere i jordbruket og matindustrien, og forsinkelser ved grensepasseringer, ble tidlig trukket fram som en utfordring. Internasjonale matvarepriser var høye i 2020, delvis som et resultat av pandemien. Kornprisene drev ifølge Landbruksdirektoratet utviklingen, mens prisnivået på kjøtt og meierivarer var lavere enn i 2019. Det er ventet at prisene i det kommende tiåret vil ligge stabilt, eller gå ned.

Den globale situasjonen knyttet til koronatiltakene påvirker også norsk landbruk, og bevisstheten rundt norsk sjølforsyning. Selv om vareforsyningen har klart seg godt, har det vært og er fremdeles store utfordringer knyttet til tilgangen på utenlandsk arbeidskraft. Det var svært avgjørende at matproduksjon tidlig ble definert som en samfunnskritisk sektor.

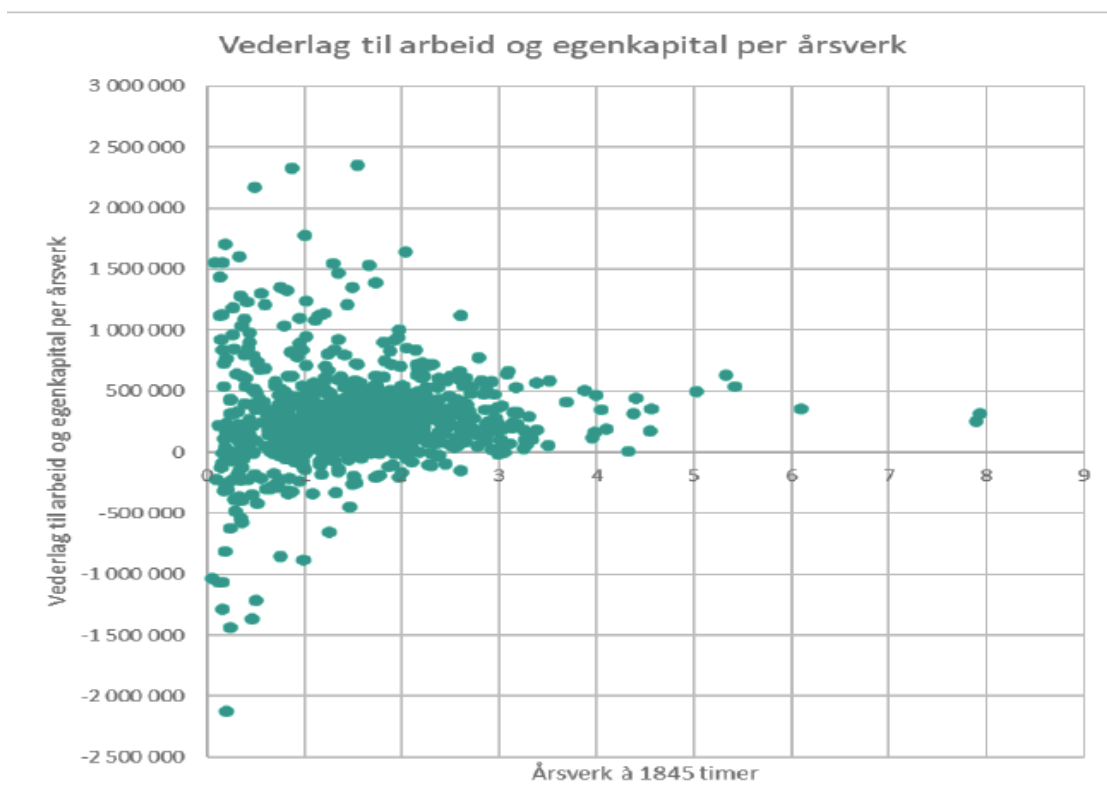
Bortfall av markedet for restaurant- og kantinesektoren har også påvirket forbruket. Fall i kronekurs bidro til at importprisen på viktige landbruksråvarer steg kraftig i andre kvartal. Forbruksmønsteret har endret seg bort fra serveringsbransjen og mer til detaljistnivå. Bortfall av grensehandel har også hatt positiv effekt på forbruk av, og bedre omsetningen og markedsbalansen for norske jordbruksvarer. Etterspørselsveksten er likevel antatt å være midlertidig, selv om mange norske forbrukere også har blitt mer bevisst verdien av norsk matproduksjon

4.5 Inntektsutviklingen i jordbruket

Hovedprinsippene for grunnlagsmaterialet for jordbruksoppgjørene fastsettes gjennom Stortingets behandling av meldinger om landbrukspolitikken, og avklaringer mellom avtalepartene i tråd med disse. Budsjettmemora utarbeider årlig grunnlagsmateriale for jordbruksoppgjøret innenfor disse rammene. I jordbruksforhandlingene brukes Totalkalkylens normaliserte regnskaper for å sammenligne inntektsutviklingen i jordbruket med inntektsutviklingen for andre grupper i samfunnet.

Totalkalkylen for jordbruket er et sektorregnskap for hele det norske jordbruket, som om jordbruket i Norge var ett bruk. Resultatmålene i Totalkalkylen beregnes som gjennomsnitt for alle bruk, uavhengig av driftsform, størrelse, investeringsfase og område i landet.

Jordbruket består av nær 40 000 jordbruksbedrifter fordelt på ulike driftsformer, størrelser og områder i landet, som er i ulike faser av investeringer, dvs. fornyelse og avvikling. På disse brukene utføres det årlig i overkant av 40 000 årsverk. Resultatene på det enkelte bruket vil variere kraftig etter de nevnte inndelingene, og fra gjennomsnittet som måles i Totalkalkylen.

Figur 1 Spredning av vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk for driftsgranskingene som illustrasjon for spredning i jordbrukssektoren

Det er stor usikkerhet i den beregnede inntektsutviklingen fra 2017 til 2018 og videre til 2019. 2018 innebar store avlingsreduksjoner og erstatningsutbetalinger pga. tørke i Sør-Norge. Samtidig fikk man store kostnadsøkninger på flere poster både i 2018 og 2019, mens andre poster ga kostnadsbesparelser. I 2020 og 2021 har pandemien i stor grad både påvirket inntekts- og kostnadsposter. Bortfall av grensehandel har gitt økte markedsmuligheter. Tunge kostnadsposter som drivstoff, elektrisk kraft og rente svinger.

Jordbrukets forhandlingsutvalg har merket seg at Budsjettnemnda har understreket at i sum tilsier disse forholdene at det er større grunn enn vanlig til å vurdere inntektsutviklingen over flere år. Jordbrukets forhandlingsutvalg vil i det videre legge inntektsutviklingen i perioden 2015 til 2021 til grunn som sammenligning med andre grupper i samfunnet.

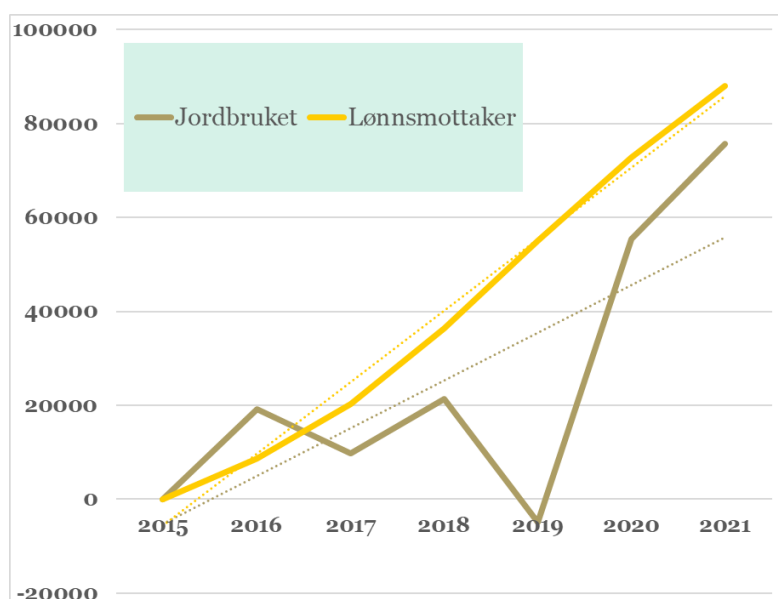
Tabell 4 Utviklingen i inntekter og kostnader, samt vederlag til arbeid og egenkapital i flg. Budsjettnemndas normaliserte regnskaper

	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2021**
Sum produksjonsinntekter	32 307	33 596	33 675	34 001	33 966	35 804	37 211
Direkte tilskudd	10 742	10 497	10 259	12 098	11 733	12 097	12 300
Sum inntekter inkl. tilsk. (A)	43 049	44 093	43 934	46 099	45 698	47 900	49 510
Sum ikke-varige produksjonsmidler	20 009	20 543	20 648	22 174	22 023	21 925	22 816
Sum kapitalkostnader	7 713	8 043	8 337	8 652	9 005	9 202	9 587
Sum kostnader (B)	27 722	28 586	28 985	30 826	31 028	31 127	32 404
Vederlag til arbeid og kapital (A-B)	15 328	15 507	14 949	15 274	14 671	16 773	17 107
– Realrente på lånt kapital	832	310	390	363	914	721	354
Vederlag til arbeid og egenkapital (A-B-C)	14 496	15 197	14 559	14 911	13 757	16 052	16 753
Antall årsverk	44 750	44 000	43 300	42 800	42 300	42 900	42 550
Vederlag til arbeid og egenkap. pr årsv. Kr	323 900	345 400	336 200	348 400	325 200	374 200	393 700
Endring pr årsverk, kr		21 500	-9 200	12 200	-23 200	49 000	19 500
Endring pr årsverk, prosent		6,6	-2,7	3,6	-6,7	15,1	5,2
Inntektseffekt pr årsv. av jordbruksfradr, kr	30 400	28 000	27 900	27 300	24 100	35 500	36 300
Ved. til arb. og egenkap. pr årsverk inkl. effekt av jordbruksfradraget, kr	354 300	373 400	364 100	375 700	349 300	409 700	430 000
Endring pr årsverk, kr		19 100	-9 300	11 600	-26 400	60 400	20 300
Endring pr årsverk, prosent		5,4	-2,5	3,2	-7,0	17,3	5,0

* Foreløpig regnskap ** Budsjett

1) De seks nederste linjene er ikke i mill. kroner

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at resultatmålet «vederlag til arbeid og egenkapital» utarbeidet i Totalkalkylen skal dekke alt innsatt arbeid og en forrentning av egenkapitalen utover det som økte avskrivninger som følge av oppskrevet kapital med KPI gir. Resultatmålet skal også dekke utgifter til jordleie og kvoteleie den enkelte næringsutøver har til grunneiere som ikke utøver jordbruksvirksomhet. Ser man perioden 2015 til 2019 så har arealet som leies ut økt med 168.000 dekar. Fra 2015 til 2020 har jordleieprisene gått opp med 23 kr/dekar tilsvarende 9 prosent basert på jordleieundersøkelsen til Landbruksdirektoratet. Omfanget av kvoteleie har økt med over 50 %, og prisene sannsynligvis mer enn doblet seg.

Figur 2 Inntektsutvikling mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet (gjennomsnittslønsmottakeren) i perioden 2015 til 2021.

I perioden 2015 til 2021 har inntektsgapet mellom jordbruket og den gjennomsnittlige lønnsinntakeren økt med 12.300 kroner. Dette til tross for at koronapandemien har ført til en god markedssituasjon med noe økte priser, samtidig som vi har hatt rentenedgang. I 2021 er det inntektsført 431 mill. kroner som følge av betaling til melkebønder for å slutte med melk, som følge av bortfall av marked når eksportstøtten på Jarlsbergost forsvant. Dette utgjør 10.000 kr/årsverk fordelt på hele jordbrukssektoren. Det vil innebære tilsvarende inntektsreduksjon i 2022.

Jordbrukets forhandlingsutvalg har spesielt merket seg at inntektsutvikling ikke har fulgt gjennomsnittlig utvikling i lønnsnivå i perioden 2015-2021. Det store inntektsgapet til andre grupper i samfunnet er en stor utfordring for investeringer og rekruttering. Årets jordbruksoppgjør må redusere gapet til andre grupper målt i kroner.

4.5.1 Forklaringen til inntektsutviklingen 2015-2021

Den svake inntektsutviklingen fra 2015 til 2019 skyldes i hovedsak:

- I gjennomsnitt ingen prisøkning på husdyrprodukter. Herav:
 - Nesten 10 % prisnedgang for svinekjøtt pga. at man gikk fra markedsbalanse i 2015 til overproduksjon i 2019.
 - 2 % lavere pris på melk, pga. nedgang i etterbetaling, lav målprisøkning for å styrke konkurranseevnen, og økt omsetningsavgift for å finansiere utkjøpsordning.
 - Nesten 20 % prisnedgang på sau/lam pga. at man gikk fra markedsbalanse i 2015 til overproduksjon i 2019.
- I gjennomsnitt nesten 10 % prisvekst på kostnader på innsatsfaktorer i jordbruket. Kostnadsveksten i jordbruket i denne perioden utgjør 77 000 kr/årsverk.

Inntektsveksten fra 2019 til 2020 skyldes i hovedsak:

- Prisvekst på både plante- og husdyrprodukter. Herav:
 - 5,3% for korn, som følge av økte målpriser.
 - 7,6 % for hagebruk, blant annet pga. lavere importpress fra Europa, fordi koronapandemien har gitt lavere produksjon der.
 - 4,5 % for melk, pga. høyere etterbetaling korrigert for høyere omsetningsavgift.
 - 3,9 % for kjøtt, blant annet markedsbalanse for gris med økte målpriser.
- Økte tilskudd vedtatt i jordbruksoppgjøret 2019, utbetalt i 2020
- Lav kostnadsvekst hovedsakelig som følge av:
 - Reduserte strøm- og drivstoffpriser.
 - Rentenedgang.
- Økt jordbruksfradrag vedtatt i jordbruksoppgjøret 2019, og bedre utnyttelse av fradraget som følge av økte inntekter
- Inntektsveksten bremses av
 - Økte kraftfôrpriser.
 - Økte priser på plantevernmidler.
 - Økte avskrivninger, bl.a. pga. prisvekst på importerte maskiner.
 - Økt arbeidsforbruk pga. effekter av pandemien i hagebrukssektoren.

Inntektsveksten fra 2020 til 2021 skyldes i hovedsak:

- Redusert omsetningsavgift for melk og svinekjøtt.
- Prisøkninger, særlig for svin og storfekjøtt.

- Utbetaling av utkjøpsordning for melkeprodusenter på 431 mill. kroner, tilsvarende 10.000 kr/årsverk.
- 350 færre årsverk.
- Rentenedgang.
- Inntektsveksten bremses av:
 - Sterk økning i strøm og drivstoffpriser (fra det lave nivået i 2020).
 - Sterk økning i pris på plastfolie.
 - Karantenekostnader i grøntsektoren.
 - Økte avskrivninger, blant annet pga. prisvekst på importerte maskiner.

4.6 Inntekt og inntektsutvikling for ulike produksjoner

Totalkalkylen viser inntektssituasjonen for hele jordbrukssektoren. Referansebruk er beregninger på bruksnivå for ulike produksjoner, bruksstørrelser og områder. Beregningene omfatter i år av 28 referansebruk, hvorav et bruk med grønnsaker er nytt. 11 av disse består av bruk fra hele landet, resten er sortert etter ulike driftsformer, etter størrelse og geografi. Alle referansebrukene bygger på regnskapsresultater fra NIBIOs driftsgranskinger. Siden referansebrukene bygger på regnskapsresultater, gir de også et godt bilde av inntektsnivået for den enkelte næringsutøver.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at referansebrukene er en viktig del av forhandlingsmaterialet. De gir et godt bilde av den økonomiske situasjon for ulike produksjoner, bruksstørrelser og områder.

Tallmaterialet viser store inntektsforskjeller mellom produksjoner, størrelser og områder. Inntektsutviklingen på referansebrukene varierer til dels svært mye fra produksjon til produksjon. Og til tross for at totalkalkylens normaliserte regnskaper viser en gjennomsnittlig vekst i verdelag til arbeid og kapital på over 20,000 kroner per årsverk, er det også referansebruk som har opplevd en nedgang i vederlaget fra 2020 til 2021. Det er spesielt innen kornproduksjon og sauehold at inntektssituasjonen forventes å forverre seg i 2021.

Tabell 1. Vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning inklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2019

	Årsverk ¹	2019	2020	2021
1 Melk og storfeslakt. 30 årskyr, landet	2,034	323 000	345 500	402 600
2 Korn. 396 dekar korn, landet	0,386	236 900	294 000	260 000
3 Sau. 156 vinterføra sauer, landet	1,197	194 600	230 800	228 200
4 Melkeproduksjon geit. 144 årsgeiter, landet	1,630	436 400	446 700	470 200
5 Svin/korn. 52 avlssvin + 373 dekar korn, landet	1,562	377 500	531 300	607 200
6 Egg/planteprod. 6758 høner + 343 dekar korn, landet	1,557	462 300	510 800	526 100
7 Potet/korn. 121 dekar poteter + 313 daa korn, landet	1,360	433 900	462 800	482 700
8 Storfeslakt/ammeku. 31 ammekyr, landet	1,234	180 800	251 900	258 800
9 Frukt og bær. 49 dekar frukt og bær, landet	1,902	387 900	392 600	383 300
10 Grønnsaker. 82 daa grønnsaker + 286 daa korn, landet	2,288	357 400	350 800	353 700
11 Fjorfekjøtt/planteprodukter. 123 241 fjorfeslakt, landet	1,067	576 300	748 000	711 800

1) Antall årsverk er justert opp 10 prosent i 2020 og 2021 på referansebruk nr. 9 (justert til 2,092 årsverk) og referansebruk nr. 10 (justert til 2,517 årsverk)

Tabell 5 Referansebruksberegninger fra Budsjettmemnds for jordbruket, per 23.04.2021

For alle referansebrukene slår en rentenedgang i 2020 positivt inn på inntektsutviklingen. Rentekostnadene reduseres med 14 % i 2020, og ytterligere 6 % i 2021. Dette slår mest inn på referansebrukene med høyest gjeld. Økte avskrivninger som følge av stor prisøkning på maskiner, traktorer og redskap slår også inn på alle referansebrukene og demper resultatet.

Tabell 2. Vederlag til arbeid og egenkapital inklusive beregnet inntektsverdi før skatt av jordbruksfradraget, kroner per årsverk. Framregning inklusive volumframregninger fra regnskapsåret 2019

	Årsverk	2019	2020	2021
12 Økologisk melk og storfeslakt. 29 årskyr, landet	2,020	295 700	318 600	372 400
13 Melk (de 1/3 minste brukene). 15 årskyr, landet	1,756	312 400	330 900	361 400
14 Melk (de 1/3 største brukene). 49 årskyr, landet	2,418	318 900	344 200	425 000
15 Melk (de 25 største brukene). 66 årskyr, landet	2,807	340 400	369 200	463 000
16 Melk og storfeslakt. 36 årskyr, Østlandets flatbygder	1,991	284 500	332 200	396 400
17 Melk og storfeslakt. 29 årskyr, Østl. andre bygder	1,945	391 200	418 100	477 300
18 Melk og storfeslakt. 34 årskyr, Agder/Rogal. Jæren	1,840	253 600	279 500	355 300
19 Melk og storfeslakt. 26 årskyr, Ag./Ro. andre bygder	1,916	270 700	311 600	363 400
20 Melk og storfeslakt. 28 årskyr, Vestlandet	2,099	314 400	335 800	387 900
21 Melk og storfeslakt. 34 årskyr, Trøndelag	2,093	339 200	338 100	404 300
22 Melk og storfeslakt. 28 årskyr, Nord-Norge	2,082	333 800	343 100	395 800
23 Korn. <400 dekar korn (234 dekar korn), Østlandet	0,293	143 700	197 000	167 000
24 Korn (de 20 største brukene). 865 daa korn, Østlandet	0,730	443 000	514 600	491 100
25 Korn/svin. 346 dekar korn + 27 avlssvin, Trøndelag	0,798	381 300	526 900	589 100
26 Sau. 142 vinterføra sauer, Vestlandet	1,311	168 000	192 800	191 500
27 Sau. 183 vinterføra sauer, Nord-Norge	1,349	265 200	303 200	298 900
28 Sau (de 25 største brukene). 292 vinterføra sauer, landet	1,662	269 600	302 200	301 300

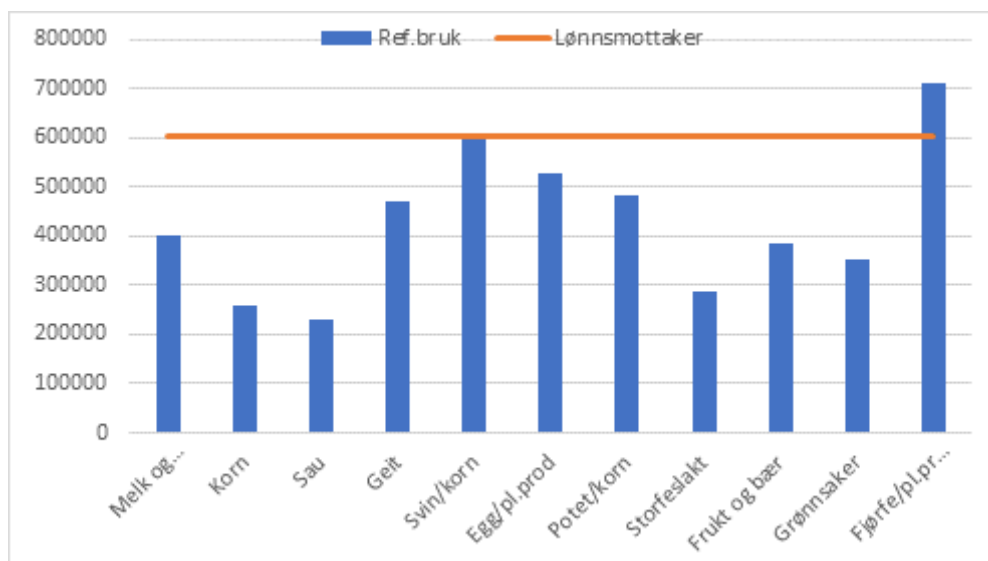
Tabell 6 Referansebruksberegninger fra Budsjettnemnds for jordbruket, per 23.04.2021

Vederlaget til arbeid og egenkapital for økologisk melk og storfeslakt ligger ca. 30.000 kr/årsverk lavere enn kumelk (ref. bruk 1). Går vi noen år tilbake, var situasjonen motsatt. Dette kan ha sammenheng med at tilleggene for fett og protein utgjør en større del av melkeprisen, men at økologisk kraftfôr, med mindre innslag av importerte råvarer med høyt fett og proteininnhold, gir økologiske melkeprodusenter lavere utbetalingspris. Til tross for noe økte tilskudd til økologisk husdyrhold, og 10 øre/l høyere merpris fra 1/7-21, er inntektsutviklingen i perioden sett under ett, marginalt dårligere enn for referansebruk 1.

For første gang på mange år, har de 1/3 minste melkebrukene (13) om lag samme vederlag til arbeid og egenkapital som de 1/3 største melkebrukene (13). Innføring av tilskudd til små og mellomstore melkebruk ved jordbruksoppgjøret 2018, lav melkepris i 2019 og særlig i 2020 som følge av høy omsetningsavgift, har bidratt til dette. I 2021 øker melkeprisen, samtidig som renta også går litt ned, og da øker inntektene relativt mer for større melkebruk enn de mindre. Dette skyldes at det produseres vesentlig mer melk pr. årsverk på større melkebruk enn mindre bruk, samtidig er gjelda pr. årsverk større på referansebruk 14 enn 13.

For melkebrukene etter område, ligger Jæren på bunn i 2019, Østlandet andre bygder er på topp. Jæren og Østlandet flatbygder forventes å få best utvikling fra 2020. Disse brukene er større og mer effektive, og produserer stort volum pr. årsverk. Relativt sett nyter disse mest godt av høy melkepris og lavere rente.

For 2021 er det forventet at bare referansebruk med kombinasjonen svin/korn og fjørfekjøtt/planteprodukter har et vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk som matcher gjennomsnittlig inntekt for lønnsinntakere. Vederlaget skal også dekke en forrentning på egenkapitalen, en kostnad lønnsinntakere ikke har.

Figur 3 Sammenligning av vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk for referansebruk med gjennomsnittlig lønn for lønnsinntakere. 2021.

For 2021 er det forventet at bare referansebruk med kombinasjonen svin/korn og fjørfekjøtt/planteprodukter har et vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk som matcher gjennomsnittlig inntekt for lønnsinntakere. Vederlaget skal også dekke en forrentning på egenkapitalen, en kostnad lønnsinntakere ikke har.

4.7 Endringer i grunnlagsmaterialet til jordbruksforhandlingene

Budsjettnemnda for jordbruket (BFJ) har som hovedoppgave å legge fram et tallmateriale grunnlag for vurdering av den økonomiske situasjonen i jordbruket. I jordbruksforhandlingene brukes Totalkalkylens normaliserte regnskaper for å sammenligne inntektsutviklingen i jordbruket med inntektsutviklingen for andre grupper i samfunnet. **Jordbrukets forhandlingsutvalg er opptatt av at grunnlagsmaterialet til jordbruksforhandlingene på en best mulig måte synliggjør de økonomiske realitetene for jordbruksnæringa. Jordbrukets forhandlingsutvalg er også opptatt av at materialet har god tillit blant næringsutøvere i jordbruket.**

Vi registrerer nå dessverre at tilliten til materialet blant bøndene er svekket. Dette skyldes blant annet at:

- Kostnader til jordleie og kvoteleie i Totalkalkylen regnes som internomsetning og ikke kommer inn på kostnadssida.
- Det utarbeides ikke et resultatmål fra Budsjettnemnda der egenkapitalen er gitt en avkastning.

Første kulepunkt er kostnader den enkelte bonde opplever å øke gjennom å tilpasse seg til mer effektiv drift i tråd med politiske ønsker. Det andre kulepunktet handler om at næringa blir mer kapitalkrevende. Arbeid erstattes med kapital, og denne kapitalen må forrentes.

Budsjettnemnda for jordbruket uttaler i Utredning 1/21 Totalkalkylen:

«Hovedprinsippene for grunnlagsmaterialet for jordbruksoppgjørene som Budsjettnemnda utarbeider, fastsettes gjennom Stortingets behandling av meldinger om landbrukspolitikken og, innenfor disse rammene, ved avklaringer mellom avtalepartene. (...) Budsjettnemnda har gjennomgått håndteringen av jordleie og kvoteleie i Totalkalkylen og avkastning av egenkapitalen i resultatmålene som Budsjettnemnda utarbeider. Beregningsprinsippene er tydeliggjort i avsnittene som følger.»

Totalkalkylen for jordbruket inneholder tallserier tilbake til 1959, og har blitt utarbeidet i mange år. Totalkalkylen brukes primært i jordbruksforhandlingene, og fra 1993 som grunnlag for å fastsette inntektsrammen for næringsutøvende bønder.

Sett opp mot primærbruken av Totalkalkylen for jordbruket i jordbruksforhandlingene, mener Jordbrukets forhandlingsutvalg det bør gjøres tilpasninger i materialet som i bedre grad fanger opp de økonomiske forholdene knyttet til næringsutøvere i jordbruket.

4.8 Inntektsutvikling og lønnsnivå for lønnstakere

Inntektene for lønsmottakere beregnes årlig av det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene.

Tabell 7 Lønnsutvikling pr. årsverk for alle lønnstakere

År	Lønn	Lønnsvekst fra året før	
		Kroner	Prosent
2015	514.900	14.100	2,8
2016	523.600	8.700	1,7
2017	535.100	11.500	2,2
2018	551.200	16.100	3,0
2019	569.900	18.700	3,4
2020	587.600	17.700	3,1

Kilde: NOU 2021:5 Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2021 av 25. mars 2021.

Høy lønnsvekst ved inngangen til 2020 og redusert sysselsetting i 2020, særlig i grupper med lønn under gjennomsnittet, trakk lønnsveksten opp med 0,5 prosentenheter, fra 2,6 til 3,1 prosent.

For 2021 varierer lønnsoverhenget fra 0,2 til 1,5 prosent. I tillegg ble det ved hovedtariffoppgjøret i 2020 i flere tilfeller avtalt lønnstillegg for 2021. Disse forholdene påvirker anslagene for lønnsutviklingen i 2021. Lønnsoppgjøret mellom LO og NHO endte på 2,67 prosent.

Sentrale aktører har gjort følgende anslag for lønnsutviklingen i 2021 og 2022:

	2021	2022
Statistisk sentralbyrå (SSB)	2,6 %	3,1 %
Norges Bank	2,4 %	2,6 %
Finansdepartementet	2,2 %	-

Tabell 8 Anslag for lønnsutviklingen i 2021 og 2022. Kilder: SSB: Konjunkturtendensene. Rapport av 12. mars 2021, Norges Bank: Pengepolitisk rapport 1/2021, 18. mars. Finansdepartementet: Meld. St.1 (2020-2021), okt. 2020.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en gjennomsnittlig lønnsvekst for alle lønsmottakere på 2,6 prosent i 2021 og 3,1 prosent i 2022.

Tabell 9 *Lønnsutvikling pr. årsverk for alle lønnstakere, med Jordbrukets forhandlingsutvalg sine forutsetninger*

År	Lønn	Lønnsvekst fra året før	
		Kroner	Prosent
2021	602.900	15.300	2,6
2022	621.600	18.700	3,1

4.9 Kostnader for ikke-varige driftsmidler

Ifølge Budsjettnemnda for jordbruket vil kostnadene for ikke-varige driftsmidler øke med 891 mill. kroner fra 2020 til 2021. Det er en prisvekst på 3,4 prosent. SSB og Norges Bank har anslått en økning i konsumprisindeksen på hhv 2,7 prosent og 2,8 prosent i 2021. 2,7 prosent er benyttet av Budsjettnemnda for jordbruket. Sammenligner man prisveksten på ikke-varige driftsmidler med generell prisstigning i et noe lengre tidsperspektiv, er prisveksten relativt lik.

For 2022 har SSB anslått en generell prisvekst på 1,8 prosent. Norges Bank har anslått en generell prisvekst på 1,1 prosent.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en prisvekst for ikke-varige driftsmidler i jordbruket tilsvarende prognosen for KPI fra SSB på 1,8 prosent i 2022.

4.10 Kapitalkostnader

I Totalkalkylen utgiftsføres de nominelle rentekostnadene (betalte renter), mens en inntektsfører at den reelle verdien av lånene blir mindre ved en generell prisstigning.
Realrente = nominell rente – generell prisstigning.

Koronapandemien slo kraftig inn i norsk økonomi vinteren 2020. Norges Bank satte styringsrenta ned til 0. Etter hvert fulgte bankene opp med rentenedgang. Budsjettnemnda for jordbruket har beregnet et fall i renta på 0,52 prosentpoeng i 2020. SSB har prognosert et lavere nivå på utlånsrentene i 2021 enn kalenderåret 2020, tilsvarende en nedgang på 0,5 prosent. Det forventes imidlertid at styringsrenta settes opp andre halvår 2021. Det samme peker Norges Bank på i Pengepolitisk rapport. Renta forventes å øke i 2022.

Kapitalkostnadene i tabell 10 for 2022 er beregnet av sekretariatet til Budsjettnemnda for jordbruket etter oppdrag fra partene, mens tallene for 2019-2021 er hentet fra Totalkalkylen. Det er forutsatt uendret bruttoinvesteringsvolum og tegningsvolum av leasingkontrakter i 2022, en nominell rentevekst på 0,2 prosent, og en prisstigning på 1,8 prosent.

Tabell 10 *Nominelle og reelle rentekostnader på lånt kapital. Mill. kroner og prosent*

	2019	2020	2021	2022
Jordbruksgjeld	60.300	60.809	61.464	62.425
Rentekostnader	2.280	1.983	1.619	1.802
Renteprosent	3,79	3,27	2,64	2,89
KPI-endring i prosent, normalisert	2,27	2,08	2,06	1,92
Normalisert regnskap:				
- Effekt av finansiering	1.366	1.262	1.266	1.199
- Realrente	915	723	354	604

Dette gir økte realrentekostnader på 250 mill. kroner for 2022.

For kapitalslit og leasing viser beregningene fortsatt kostnadsvekst. Kapitalslitet øker med 240 mill. kroner fra 2021 til 2022, og leasing med 82 mill. kroner, til sammen 322 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn en økning i kapitalslitet og leasing med 322a mill. kroner, og en økning i realrenta på lånt kapital med 250 mill. kroner i 2022, til sammen 572 mill. kroner i økte kapitalkostnader for jordbruket.

4.11 Produktivitet, arbeidsforbruk

SSB foretok en fullstendig landbrukstelling i 2020 der samtlige næringsutøvere i jordbruket ble spurt hvor mange arbeidstimer som ble lagt ned i gårdsdrifta i perioden 01.10.2019 – 30.9.2020. Foreløpige tall viste et arbeidsforbruk i jordbruket på 42 900 årsverk fratrullet 2082 årsverk utført av selvstendig næringsdrivende som samtidig er kostnadsført under spesifikke kostnadsposter i Totalkalkylen.

På grunn av koronapandemien ble hagebruket særlig rammet av redusert tilgang av utenlandsk innleid arbeidskraft, og deler av denne ble erstattet av bl.a. uøvd, norsk arbeidskraft. Beregninger budsjettnemnda har foretatt indikerer at pandemien resulterte i et økt arbeidsforbruk innen hagebrukssektoren på ca. 1 000 årsverk, selv om produksjonsomfanget var omtrent uendret. Budsjettnemnda prognoserte en nedgang i arbeidsforbruket med 0,8 prosent i 2021, basert på uendret arbeidsforbruk i hagebruket, og samme prosentvise nedgang i resten av jordbruket som i perioden 2017-2020 (-1,12%). For 2022 ble det på usikkert grunnlag prognosert en reduksjon i arbeidsforbruk på 2,9 prosent. Nemnda la da til grunn at pandemieffektene for hagebruket var over.

Jordbrukets forhandlingsutvalg konstaterer at arbeidsforbruket går mindre ned nå enn tidligere i dette årtusenet, og tar det som uttrykk for at mange har effektivisert, men at man framover har mindre muligheter til dette. Forhandlingsutvalget legger anslaget på minus 2,9 prosent til grunn for 2022, men vil understreke at så stor reduksjon er et engangstilfelle som følge av pandemieffekter i hagebrukssektoren. Normal, årlig nedgang framover vil trolig ligge i overkant av 1 prosent, basert på de foreløpige tallene fra SSB-tellingen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg har videre merket seg beregninger fra Budsjettnemnda som viser lavere Totalproduktivitet (arbeid og kapital) i jordbruket, beregnet til 2 prosent pr. år for 2010-2020. Pågående koronapandemi og tørke i 2018 er noen forklaringsvariabler.

4.12 Produksjon av jordbruksprodukter og prisendringer i markedet for ikke-målprisprodukter

Jordbruket vil ifølge totalalkylens normaliserte regnskaper, hente ut 33,7 mrd. kroner i markedet ved salg av jordbruksprodukter i 2020. Over 40 prosent av markedsinntektene kommer fra produkter uten målpris. De største produktene uten målpris er: Storfekjøtt, sau- og lammekjøtt, fjørfekjøtt, egg, blomster og diverse hagebruksprodukter. Markedet for jordbruksprodukter både i 2020 og 2021 er sterkt påvirket av koronapandemien gjennom:

- Økt salg, som følge av stengte grenser og bortfall av grensehandelen.
- Færre nordmenn reiser utenlands, slik at konsumet av matvarer i Norge har økt.
- Endringer i handlemønsteret. En større andel av konsumet skjer i dagligvarehandelen, mindre gjennom restauranter og messer.

Markedsbalansen med store kjøttvolum på både reguleringslager og kommersielle lagre er nå snudd, og det foregår store kvanta med suppleringsimport til administrativt nedsatte tollsatser.

Ekspertene spår at pandemien vil kunne være over i løpet av september, men det er usikkert om, og i så fall når, nordmenn går tilbake på «normale» handlingsmønstre. Budsjettmemndas tallmateriale som viser sterk inntektsvekst i 2020 og vekst også i 2021 (se kap. 4.5) viser med all tydelighet hvor viktig markedet og markedsbalanse er for norsk landbruk. Det å prognosere både volum- og prisutvikling for 2022 oppleves som de faktorer som det er knyttet størst usikkerhet til, som påvirker inntektsmulighetene for norsk jordbruk kommende avtaleår.

4.12.1 Anslag for produksjonen i 2022

For 2022 forventer Jordbrukets forhandlingsutvalg en nedgang i melkeproduksjonen, blant annet fordi noe av grunnlaget for den økte produksjonen i 2021 er knyttet til oppbygging av ostelagre som var små ved inngangen til året. Vi har prognosert med en melkeproduksjon på 1490 mill. liter i 2022. For kjøtt har vi lagt til grunn en liten økning av svinekjøtt, uendret produksjon av sau/lam, redusert produksjon av kylling som følge av grensehandel, og noe økning i produksjonen av oksekjøtt. Som følge av redusert melkevolum, vil det bli økt slakt av kukjøtt, men dette vil ha sin motpost i redusert husdyrstatus for melkekyr. For egg legger vi til grunn en produksjonsvekst om lag med befolkningsveksten (i prosent). For planteprodukter har vi lagt til grunn en volumvekst på 0,4 prosent i 2022, basert på volumutviklingen i normaliserte regnskaper fra 2015 til 2020.

Med utgangspunkt i disse vurderingene legger Jordbrukets forhandlingsutvalg til grunn 0,65 prosent nedgang i produksjonsvolumet i 2022.

4.12.2 Anslag for prisutviklingen for ikke-målprisprodukter

Med god markedsbalanse for tiden ligger det i utgangspunktet et godt grunnlag for å ta ut økte priser på ikke-målprisprodukter i markedet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at:

- prisene på storfekjøtt, fjørfekjøtt og egg vil øke tilsvarende generell prisvekst med 1,8 prosent i 2022. For sau/lam forventer vi litt større prisvekst, da disse prisene
- har ligget svært lavt pga. overproduksjon. Vi har lagt til grunn en vekst på 3 prosent.
- frukt, grønt og bær har samme prisvekst som for målprisproduktene av frukt og grønnsaker (7,0 %)
- andre produkter forventer vi får en prisvekst tilsvarende forventet konsumprisvekst (1,8 %)

I sum gir dette en forventet prisvekst på ikke-målprisprodukter på 2,6 prosent for 2022.

Jordbrukets forhandlingsutvalg har merket seg for de siste 12 måneder at:

- Matvarer og alkoholfrie matvarer har steget mindre enn KPI.
- Norske jordbruksvarer har steget mindre enn KPI (2,5 % mot 3,3 %).
- Norske jordbruksvarer har steget mindre enn importerte jordbruksvarer (2,5% mot 2,7%).
- Matvarer og alkoholfrie drikkevarer har helt siden 2015 steget mindre enn KPI. Av hovedgruppene i SSBs prisstatistikk er det kun klær og skotøy (produsert i lavinntektsland) som har steget mindre.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at prisutviklingen på norske jordbruksvarer i liten grad har bidratt til økte kostnader for norske forbrukere.

4.13 AMS

Gjennom WTO avtalen er Norge forpliktet til å holde internstøtten (AMS) på under 11.449 mill. kroner. Målprisene utgjør det meste av AMS. I 2020 har produksjonen økt. En har fått markedsbalanse, og omsetningsavgiftene har gått ned (unntatt melk). I 2021 forventes fortsatt høy produksjon. I tillegg går omsetningsavgifta ned for både melk og svinekjøtt. Jordbrukets forhandlingsutvalg er kjent med at norske myndigheter har laget en prognose som innebærer at en vil kunne overstige taket i 2021 med om lag 180 mill. kroner. På tross av en grundig prosess for å avklare mulige tilpasninger i dagens innretning, er det ikke identifisert muligheter som endrer denne prognosen i tilstrekkelig grad.

I stortingsbehandlingen av jordbruksoppgjøret 2017 uttrykte Stortingsflertallet følgende:

«Volummodell for svin

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at et velfungerende importvern er en av bærebjelkene i den norske landbruksmodellen. D i s s e m e d l e m m e r støtter ikke forslag som ensidig svekker Norges rettigheter i WTO-avtalen. D i s s e m e d l e m m e r merker seg at Norges forpliktelser i WTO vil bety at eksportstøtten for svin vil falle bort senest fra utgangen av 2020, og at taket for gul støtte i WTO kan gjøre det nødvendig å avvikle målprisen for svin innen den tid. Grunnlagsmaterialet viser at det ikke er sannsynlig at Norge vil komme i konflikt med WTO-forpliktelsene ved å beholde målpris på gris i 20 Innst. 445 S – 2016–2017 2018, og at det derfor ikke er nødvendig å gå over til en markedsordning basert på volummodell for svin inkl. purke og råne i årets jordbruksoppgjør. D i s s e m e d l e m m e r viser til Innst. 251 S (2016–2017), der et flertall støtter overgang til volummodell for alt svinekjøtt, uten å tidfeste overgangen. D i s s e m e d l e m m e r mener at en forhastet overgang vil sette svinenæringen i en helt unødvendig vanskelig situasjon, med bortfall av muligheten til å drive reguleringseksport med prispress og inntektsfall som resultat. D i s s e m e d l e m m e r viser til Innst. 251 S (2016–2017) og fremmer på denne bakgrunn følgende forslag: «Stortinget ber regjeringen beholde målprisen på svin så lenge det er mulig innenfor våre forpliktelser i WTO.»»

Næringskomiteen viser i sitatet over til innstillingen om jordbruksmeldingen. I Innst. 251 S (2016-2017) står det:

«13.12 Svin – målpris

K o m i t e e n har merket seg at regjeringen vil avvikle målprisen og innføre en volummodell for markedsbalansering av svinekjøtt. K o m i t e e n viser til at dette vil bety at adgangen til reguleringseksport av svin bortfaller. Dette vil uansett bortfalle innen 2020 i forbindelse med at eksportsubsidiene fjernes. K o m i t e e n merker seg at Norges forpliktelser i WTO vil bety at eksportstøtten for svin vil falle bort senest fra utgangen av 2020, og at taket for gul støtte Innst. 251 S – 2016–2017 i WTO kan gjøre det nødvendig å avvikle målprisen for svin innen den tid.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti slutter seg til at målprisen for svin avvikles fra det tidspunkt det anses som nødvendig for at Norge skal kunne overholde sine forpliktelser i WTO, og at en markedsordning basert på volummodellen først da gjøres gjeldende for svin inkl. purke og råne. D i s s e m e d l e m m e r registrerer at flertallet bestående av Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre mener Norge skal avvikle målprisen for svin før det er nødvendig, for å opprettholde våre forpliktelser i WTO. Dette vil gjøre at svinenæringen vil kunne miste muligheten til å drive reguleringseksport før det er nødvendig. Det vil gjøre det vanskeligere å regulere markedet for svin. Det oppnås ingen positive effekter for jordbruket gjennom en slik fremskynding.»

Ansvar for å overholde forpliktelsene Norge har i internasjonale handelsavtaler ligger hos myndighetene. Jordbrukets forhandlingsutvalg finner det sterkt beklagelig dersom svinekjøtt må flyttes over fra målprissystemet til volummodellen. WTO-avtalen (med prisdata fra 1986-88) tar ikke høyde for underliggende prisstigning. Den tar heller ikke høyde for befolkningsvekst. Uten gode nok markedsreguleringsvirkemidler vil norsk produksjon måtte tilpasses en lavere markedsdekning for å unngå konsekvensene av overskudd i markedet. Dette medfører redusert verdiskaping.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber norske myndigheter gå grundig gjennom notifiseringssystemet for å se om det finnes alternativer til å flytte produkter ut av målprissystemet over til volummodellen. F.eks. om man kan notifisere målpris for svinekjøtt fratrukket slakte- og innfraktkostnader, slik man gjør med melkepris der målprisen er fratrukket kostnader i Tine Råvare.

Dersom myndighetene ikke finner alternative løsninger, ser Jordbrukets forhandlingsutvalg ingen annen utveg enn at Stortingets vedtak følges opp, dvs. «målprisen for svin avvikles fra det tidspunkt det anses som nødvendig for at Norge skal kunne overholde sine forpliktelser i WTO, og at en markedsordning basert på volummodellen først da gjøres gjeldende for svin inkl. purke og råne.»

Dersom svinekjøtt flyttes over i volummodellen vil Jordbrukets forhandlingsutvalg understreke at reguleringsvolumet av svinekjøtt må settes på et nivå som gir markedsregulator tilstrekkelig handlingsrom.

5 RAMME OG FINANSIERING

5.1 Krav til årets jordbruksforhandlinger

Pandemien har vist oss at den beste beredskapen for matsikkerhet er matproduksjon over hele landet, med en fullstendig verdikjede fra jord til bord. Landbruket i Norge må styrkes for å sikre beredskap også for framtida. For å få til dette er inntekt det viktigste virkemiddelet. Stortingets inntektsmål fra 2017 må oppfylles. Det vil si å redusere inntektsgapet mellom jordbruket og andre grupper i samfunnet. **Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at årets jordbruksoppgjør må bidra til å gi bøndene et kraftig inntektsløft målt i kroner.**

Det vises til kapittel 2 om landbrukspolitiske føringer. Regjeringen har slått fast at næringsutøverne i alle produksjoner og på alle typer bruk skal ha reell mulighet til inntektsutvikling på linje med andre i samfunnet, og at inntektsgapet skal reduseres. Referansebruksberegningene/Driftsgranskningene viser at særlig de arealkrevende produksjonene i jordbruket ikke har inntektsmuligheter på høyde med lønnsinntakene. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at årets jordbruksforhandlinger legger til rette for at inntektsgapet til andre grupper i samfunnet reduseres vesentlig, målt i kroner. Jordbrukets forhandlingsutvalg vil også understreke at det må legges til rette for større inntektsmuligheter for alle bønder og alle produksjoner.**

Det vises til kapittel 4 og våre prognoser for volum- og prisvekst for kostnadene. Før en i det hele tatt kan snakke om inntektsvekst, må kostnadene dekkes opp. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en inndekning av kostnadsveksten fra 2021 til 2022 for:**

- driftskostnader
- kapitalslit og leasing
- rente på lånt kapital

Det vises videre til kapittel 4 og tallmaterialet fra Budsjettnemnda som beskriver inntektssituasjonen i næringa. Budsjettnemnda understreker at det er fornuftig å vurdere inntektsutviklingen over flere år. Fra 2015 til 2019 har jordbruket en inntektsnedgang på 5.000 kr/årsverk. Krevende markedssituasjon for kjøtt kombinert med kostnadsvekst forklarer mye av nedgangen, jfr. kap. 4.3. I 2020 viser materialet en sterk inntektsvekst.

Dette skyldes i all hovedsak:

- Markedsbalanse i stort sett alle produksjoner, blant annet som følge av effekter av pandemien. Dette har gitt positive effekter både på:
 - produksjonsvolum
 - pris
 - lavere omsetningsavgift
- Kostnadsreduksjoner på energi og rente som følge av svekket økonomi både i Norge og resten av verden pga. pandemien.
- Jordbruksoppgjøret 2019 med økte tilskudd og bedret jordbruksfradrag

Også utviklingen fra 2020 til 2021 er sterkt påvirket av pandemien. I tillegg forklarer periodiseringen av inntekter i melkesektoren i forbindelse med utkjøp av melkekvoter det meste av inntektsveksten i 2021 (ca. 10.000 kr/årsverk fordelt på hele jordbrukssektoren). Denne inntekten vil forsvinne i 2022 og isolert sett gi en inntektsreduksjon på ca. 10.000 kr/årsverk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil advare mot å legge for sterk vekt på inntektsutviklingen siste år og prognosen for inneværende år. Når koronapandemien

forsvinner og forholdene normaliseres både i Norge og resten av verden, vil det kunne oppstå et tilbakeslag særlig for det husdyrbaserte jordbruket i Norge. Vi vil også understreke at dersom man sammenligner inntektsutviklingen i jordbruket med inntektsutviklingen for andre grupper i perioden 2015-2021, har jordbruket hatt 12.300 kr/årsverk svakere inntektsutvikling enn andre grupper. Det innebærer at inntektsavstanden til andre grupper i samfunnet ikke er redusert målt i kroner, da er heller ikke Stortingets inntektsmål oppfylt.

Med dette som utgangspunkt krever vi en reduksjon av inntektsgapet til andre grupper i samfunnet med 30.000 kr/årsverk.

I oppbyggingen av krav til inntektsramme har Jordbrukets forhandlingsutvalg lagt til grunn følgende forutsetninger:

- 2,6 prosent inntektsvekst for andre grupper i 2021 og 3,1 prosent i 2022
- En generell kostnadsvekst (KPI) på 1,8 prosent i 2022, og tilsvarende kostnadsvekst for ikke-varige driftsmidler i jordbruket.
- En produktivitetsframgang for volumet av ikke-varige driftsmidler i jordbruket med 0,25 prosent.
- En økning i utlånsrenta på 0,2 prosentpoeng fra 2021 til 2022, jf. SSB.
- En reduksjon i antall årsverk på 2,9 prosent tilsvarende 1250 årsverk fra 2021 til 2022, jf. prognose fra Budsjettnemnda for jordbruket, (der en forutsetter at pandemiens effekter på arbeidsforbruket i hagebrukssektoren ikke eksisterer i 2022)
- En veid prisvekst på produkter uten målpris på 2,6 prosent.
- En reduksjon i produksjon av jordbruksvarer med 0,65 prosent i 2022, hovedsakelig i form av redusert melkeproduksjon

Tabell 11 *Krav til inntektsramme for jordbruksoppgjøret 2021*

		Grunnlag	Volum	Pris	Ramme. Mill. kroner
<i>Kostnadsdekning</i>					
1	Driftskostnader	22 816	-0,90 %	1,8 %	200
2	Kapitalslit og leasing	9 587			322
3	Realrente på lånt kapital i jordbruket	354			250
A	SUM Kostnadsdekning				772
<i>Økte inntektsmuligheter i markedet</i>					
4	Produksjon av jordbruksvarer	37 211	-0,65 %		-242
5	Priser på varer uten målpris	14 389		2,6 %	380
B	SUM Markedsmuligheter				138
SUM	A-B, Dekke kostnadsvekst fratrukket økte markedsmuligheter				634
<i>Inntekt og arbeidsforbruk</i>					
6	Kronemessig inntektsvekst, kr/årsverk	18 299	-2,90 %	18 700	240
7	Redusert inntektsgap til andre grupper	41 300		30 000	1240
C	SUM Inntekt og Arbeidsforbruk, mill. kr			48 700	1480
SUM	Rammekrav (A-B+C), mill. kroner				2 114

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en inntektsramme på 2.114 mill. kroner, som gir grunnlag for en inntektsvekst på 48.700 kr/årsverk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg har ved dimensjoneringen av rammekravet tatt hensyn til at produktivitetsutvikling og markedstilpasning er en forutsetning for inntektsdannelsen, slik Stortinget har påpekt ved behandlingen av jordbruksmeldinga. Samtidig er det tatt hensyn til både Regjeringens og Stortingets inntektsmål for jordbruket og inntektsutviklingen i jordbruket de siste årene, og det faktum at inntektsavstanden mellom Jordbruket og andre grupper er stort, dokumentert blant annet gjennom referansebruksberegningene.

Forventet kostnadsvekst utgjør 772 mill. kroner, og det er forutsatt en produktivetsframgang på arbeid og produksjonsfaktorer på 600 mill. kroner, tilsvarende 14.500 kr/årsverk. En vesentlig del av arbeidsproduktivetsframgangen er knyttet til hagebruket, med betydelig færre årsverk i 2022 som følge av at man er tilbake i en normalsituasjon som før pandemien oppsto. Deler av ramma gir inntektsvekst allerede i 2021, som følge av målprisøkninger fra 1/7-2021. Ramma gir grunnlag for inntektsvekst i 2021 på om lag 10.700 kr/årsverk, og ytterligere 38.000 kr/årsverk i 2022. Andre grupper i samfunnet forventes en gjennomsnittlig inntektsvekst på om lag 18.700 kroner i 2022. Korrigerer man ned for at utbetalingen av utkjøp av melkekvoter ga en engangsinntektseffekt i 2021, forventes jordbruket få en inntektsutvikling på 28.000 kr/årsverk i 2022.

5.2 Finansiering av kravet

Tabell 12 Finansiering av rammekravet

Finansiering	Mill. kr
Målpris	717
Budsjettmidler	1.220
Økt inntektsvirkning av jordbruksfradraget	145
Ledige midler fra 2020	32
SUM FINANSIERING	2.114

Totalt tas det ut 1 097 mill. kroner i markedet gjennom økte målpriser og forventet prisoppgang på ikke-målprisprodukter. Budsjettoverføringer skjer fra 01.01.2022. Inntektsvirkningen av jordbruksfradraget er beregnet å øke med 145 mill. kroner som følge av at ramma gir grunnlag for økt næringsinntekt i 2022.

31,6 mill. kroner i overførte midler fra 2020-budsjettet inngår i finansieringen av ramma.

5.3 Målpris

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker betydningen av å opprettholde et sterkt importvern og velfungerende markedsordninger for å sikre avsetning og prisuttak i det norske markedet.

Fordelingen av målprisøkningene på 709 mill. kroner er gjort ut fra en markedsmessig vurdering for hvilke sektorer det er mulig å ta ut økte målpriser.

Tabell 13 Målprisendringer fra 1. juli 2021 fordelt på målprisprodukter

Produkt	Mill. l/kg/kr	Målpris, kr/l/kg	Endring, kr/l/kg	Endring, mill. kr
Melk, ku og geit	1513,0	5,47	0,08	121,0
Gris	137,8	33,89	1,60	220,5
Poteter	222,1	5,32	0,35	77,7
Grønnsaker og frukt	3575,7		7,0%	250,3
Norsk matkorn	208,7	3,63	0,227	47,3
Sum målprisendringer				716,8

Målprisøkningen på frukt og grønnsaker er forutsatt fordelt på produkter i etterkant av forhandlingene.

5.3.1 Målpris melk

Målprisen for melk er definert som melk som oppfyller kravspesifikasjonen for rå melk i forskrift om markedsregulering til å fremme omsetningen av jordbruksvarer §4-3, 3. ledd.

Tabell 14 Kravspesifikasjon for rå melk:

		Minimum (%)	Maksimum (%)
Kumelk	Fett	3,8	4,4
	Protein	3,1	3,6
Geitemelk	Tørrstoff	10,7	13,5

Dagens modell med gjennomsnittsberegning innebærer at for melk samlet vil endringer i kvalitet gjennom året utlignes mot endringer i basispris slik at gjennomsnittlig noteringspris for all melk blir uendret uavhengig av kvalitetsendringer. Over tid har tørrstoffinnholdet i melka økt. Fra 2013 til 2020 har fettinnholdet i melka økt fra 4,20 % til 4,37 %, og gjennomsnittet nærmer seg nå øvre grense i kravspesifikasjonen. Melkeprodusentene får betalt ca. 9 øre ekstra pr tidels prosent fett. Det betyr at melkeprodusentene i gjennomsnitt har gått glipp av 15 øre/l i kvalitetsforbedring knyttet til fettinnhold gjennom redusert basispris.

De siste 10 årene har målpris økt med 81 øre/l, mens basispris kun har økt med 55 øre/l. Det å øke tørrstoffinnholdet har også en kostnadsside for bonden. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener dagens målprissystem for melk er uheldig, fordi systemet ikke premierer melkeprodusentene for kvalitetsforbedring.

Det tas i dag prøver av melka fra alle produsenter for hver henting. Det tas imidlertid ikke prøver av tankbilen som leverer melka på meieriet. Det betyr at også melk som har en kvalitet bedre enn de øvre grensene i kravspesifikasjonen veies inn i noteringsprisen. Grensene i kravspesifikasjonen har derfor ingen praktisk betydning.

For andre målprisprodukter inngår ikke tillegg utover basis i noteringsgrunnlaget for målpris. Da trenger ikke markedsregulator senke noteringsprisen for å unngå overnotering ved kvalitetsforbedring. Dermed beholder produsenten gevinsten av kvalitetsforbedringen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å endre prisgrunnlaget for målpris melk, til å knyttes opp mot en spesifikk fett- og proteinprosent. F.eks. 4,2% fett og 3,2 % protein. Dette er et tilsvarende system som for matkorn. Landbruksdirektoratet får i oppdrag i å beregne (under forhandlingene) en teknisk omregning av dagens målpris til dette tørrstoffinnholdet i melka. Tine må etablere et system for lassprøver. Forhandlingsutvalget krever videre en økning i målprisen for melk med 8 øre/liter.

5.4 Markedsbalansering

Særtrekkene ved markedet for jordbruksråvarer gir behov for markedsordninger: Markedet er ikke større enn det forbruker klarer å spise, jordbruk er en biologisk næring med sesongmessige variasjoner og det tar tid å tilpasse produksjonsnivå. Tallmaterialet fra budsjettmemoranda viser med all tydelighet hvor viktig markedsbalanse er for inntektsdannelsen i jordbruket. Markedsregulering er et viktig verktøy for bonden. Markedsbalansering sørger for at bønder i hele landet får solgt råvaren sin og gir sikkerhet for pris, uavhengig av størrelsen på produksjonen og hvor i landet de bor. De bidrar til stabil tilførsel av råvarer til industrien og gir forbrukerne tilgang på norske varer til stabile priser.

Omsetningsrådet leverte i 2019 etter en grundig utredning, sin høring om endringer i forskrift om markedsregulering. Det er slått fast at markedsreguleringsordningene fungerer etter hensikten og at de ikke er konkurransevridende. Landbruks- og matdepartementet har gjennomført høring av rammeforskriften og fastsatt endringer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil peke på betydningen av velfungerende og effektive markedsordninger som grunnlag for inntektsutviklingen i landbruket og som en forutsetning for å nå målene i landbrukspolitikken. Det vises til den grundige gjennomgangen av markedsreguleringen, påfølgende høringsrunde og endringer i regelverket.

5.5 Budsjettoverføringer

Totalkalkylen viser at om lag 70 prosent av inntektene i jordbruket hentes i markedet, mens 30 prosent er budsjettoverføringer. Bevilgninger over statsbudsjettet må brukes aktivt for å sikre de samfunnsmessige mål som markedsprisene ikke ivaretar.

For å videreutvikle et landbruk over hele landet, må en tilføre landbruket tilstrekkelig med budsjettstøtte. Styrke virkemidler må innrettes for å utjevne inntekter mellom produksjoner, områder og bruksstørrelser. Dette gir mulighet for god arealutnyttelse som er en forutsetning for en bærekraftig og klimasmart matproduksjon.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at budsjettoverføringer er helt avgjørende for å kompensere bønder som har driftsulemper knyttet til topografi, klima og bruksstørrelse. Uten tilstrekkelig budsjettstøtte blir mulighetene for å foreta inntektsutjevning dårligere. Det vil gjøre det umulig å oppnå de landbrukspolitiske målene. Jordbrukets forhandlingsutvalg krever økte budsjettmidler med 1.226 mill. kroner.

5.5.1 Ledige midler

Det vises til forbruksprognose fra Landbruksdirektoratet av 22/2-2021 med oppdatering 10/4-2021, og fordelingsskjema oversendt fra LMD.

Overførbare midler fra 2020 utgjør 31,8 mill. kroner. Prognosen for 2021 viser at det vil kunne oppstå ledige midler på 30,4 mill. kroner på overførbare poster.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at 62,3 mill. kroner kan disponeres i 2021, og foreslår å bruke disse slik:

- 45,4 mill. kroner overføres post 73.19 og 11,1 mill. kroner overføres post 73.20 for å finansiere økt prisnedskrivningstilskudd korn og økt matkorntilskudd fra 1. juli 2021
- 5 mill. i engangsbevilgning til tilskudd til fruktlager på Vestlandet i 2021
- 0,8 mill. kroner overføres post 50 LUF for styrking av egenkapitalen

5.6 Økonomiske utslag av kravet

Det er foretatt beregninger av sekretariatet i Budsjettnemnda for jordbruket på referansebrukene som viser utslag av kravet. I resultatene for 2021 er det ikke justert for virkningen av Jordbrukets forhandlingsutvalg sitt krav. Videre er resultatene for 2022 lagt inn med fullt utslag av kravet (helårsvirkning).

Følgende forutsetninger er lagt til grunn:

- En kostnadsvekst på 1,8 prosent
- Økte priser på ikke-målprisprodukter på 2,6 prosent i gjennomsnitt
- Renteøkning på 0,25 prosent i 2022
- Økt gjennomsnittlig kraftfôrpris på 3,4 øre/kg som følge av økte fôrkornpriser, korrigert for økt prisnedskrivningstilskudd og om lag 70 prosent karbohydratandel og økt stedsfrakttilskudd

Tabell 15 Vederlag til arbeid og egenkapital pr årsverk à 1845 timer, helårsvirkning inkludert kostnadsvekst fra 2021 til 2022 og økt inntekstverdi av skattefradraget som følge av økte inntekter. Inklusive volumframregninger fra regnskapsåret til 2020 og 2021, men ikke ytterligere volumframregninger til 2022.

REF.		2019	2020	2021	2022	2022-2021	2022-2020	2022-2019
BRUK		A	B	C	Inkl. skatt* D	D-C	D-B	D-A
1	Melk og storfeslakt, 30 årskyr. Landet	323 000	345 500	402 600	436 300	33 700	90 800	113 300
2	Korn, 396 dekar korn. Landet	236 900	294 000	260 000	324 500	64 500	30 500	87 600
3	Sau, 156 vinterføra sauer. Landet	194 600	230 800	228 200	277 800	49 600	47 000	83 200
4	Melkeproduksjon geit, 144 årsgeiter. Landet	436 400	446 700	470 200	517 100	46 900	70 400	80 700
5	Svin og korn, 52 avssvin + 373 dekar korn. Landet	377 500	531 300	607 200	705 200	98 000	173 900	327 700
6	Egg og planteprod., 6758 høner + 343 daa korn. Landet	462 300	510 800	526 100	567 800	41 700	57 000	105 500
7	Poteter og korn, 121 daa poteter + 313 daa korn. Landet	433 900	462 800	482 700	567 600	84 900	104 800	133 700
8	Storfeslakt/ammeku, 31 ammekyr. Landet	180 800	251 900	258 800	306 200	47 400	54 300	125 400
9	Frukt og bær, 49 dekar frukt og bær. Landet	387 900	392 600	383 300	420 700	37 400	28 100	32 800
10	Grønnsaker, 82 dekar grønnsaker + 286 daa korn. Landet	357 400	350 800	353 700	414 500	60 800	63 700	57 100
11	Fjorfekjøtt og planteprodukter, 123 241 fjorfeslakt. Landet	576 300	748 000	711 800	754 900	43 100	6 900	178 600
12	Økologisk melk og storfeslakt, 29 årskyr. Landet	295 700	318 600	372 400	414 200	41 800	95 600	118 500
13	Melk, de 1/3 minste melkebrukene, 15 årskyr. Landet	312 400	330 900	361 400	392 500	31 100	61 600	80 100
14	Melk, de 1/3 største melkebrukene, 49 årskyr. Landet	318 900	344 200	425 000	456 000	31 000	111 800	137 100
15	Melk, de 25 største melkebrukene, 66 årskyr. Landet	340 400	369 200	463 000	493 800	30 800	124 600	153 400
16	Melk og storfeslakt, 36 årskyr. Østlandets flatbygder	284 500	332 200	396 400	436 200	39 800	104 000	151 700
17	Melk og storfeslakt, 29 årskyr. Østlandets andre bygder	391 200	418 100	477 300	514 200	36 900	96 100	123 000
18	Melk og storfeslakt, 34 årskyr. Agder/Rogaland, Jæren	253 600	279 500	355 300	397 000	41 700	117 500	143 400
19	Melk og storfeslakt, 26 årskyr. Agder/Rogaland a.bygder	270 700	311 600	363 400	396 200	32 800	84 600	125 500
20	Melk og storfeslakt, 28 årskyr. Vestlandet	314 400	335 800	387 900	420 000	32 100	84 200	105 600
21	Melk og storfeslakt, 34 årskyr. Trøndelag	339 200	338 100	404 300	438 300	34 000	100 200	99 100
22	Melk og storfeslakt, 28 årskyr. Nord-Norge	333 800	343 100	395 800	435 100	39 300	92 000	101 300
23	Korn, <400 dekar korn (234 dekar korn). Østlandet	143 700	197 000	167 000	262 200	95 200	65 200	118 500
24	Korn, de 20 største brukene, 865 dekar korn. Østlandet	443 000	514 600	491 100	551 500	60 400	36 900	108 500
25	Korn og korn/svin, 346 daa korn + 27 avssvin. Trøndelag	381 300	526 900	589 100	692 200	103 100	165 300	310 900
26	Sau, 142 vinterføra sauer. Vestlandet	168 000	192 800	191 500	235 900	44 400	43 100	67 900
27	Sau, 183 vinterføra sauer. Nord-Norge	265 200	303 200	298 900	345 700	46 800	42 500	80 500
28	Sau, de 25 største sauebrukene, 292 v.f. sauer. Landet	269 600	302 200	301 300	350 300	49 000	48 100	80 700

Forklaring til tabellen:

Tabellen viser utslag av kravet med helårsvirkning (kolonne C-B). Man har også vist effekten over 2 år. Dette fordi det blant annet ikke er framregnet prisøkninger på korn i tallet for 2021, men kun lagt inn forventet kostnadsvekst. Prisøkning som følge av kravet slår inn på 2022-kolonnen, men vil komme til utbetaling for 2021-avlinga.

Referansebrukene viser i gjennomsnitt et lavere inntektsutslag enn gjennomsnittet beregnet i rammeoppsettet. Det skyldes særlig at beregnet reduksjon i arbeidsforbruket på 2,9 prosent for 2022 ikke er regnet inn på referansebrukene.

6 VELFERDSORDNINGENE

Gode velferdsordninger er viktig for å ivareta bondens helse og velferd. Sikker tilgang til avløsertjenester og økonomisk trygghet ved sykdom er dessuten av stor betydning for dyrevelferden. Stortinget har også pekt på viktigheten av at utøvere i landbruket skal kunne ha sosiale vilkår på linje med andre grupper, og viser spesielt til tilskudd til avløsning ved ferie og fritid og tilskudd til avløsning ved sykdom (Prop. 133 S (2015–2016)).

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at velferdsordningene er av stor betydning for jordbruksnæringa, og viktig for å ivareta bondens helse og velferd. En styrking av velferdsordningene er også et godt og målrettet rekrutterings- og likestillingstiltak.

En av årsakene til at unge vegrer seg for å ta over gardsbruk er at arbeidsmengden er stor. Dermed blir fritidsmulighetene begrenset. Kvinneandelen blant bønder er lav, omkring 16%. Undersøkelser viser at kvinner er spesielt opptatt av godt fungerende velferdsordninger. I Landbruks- og matdepartementets Prop. 1S (2020-2021) heter det under kapittelet om at «*Det er eit uttrykt mål i landbrukspolitikken at kvinner og menn skal ha dei same moglegheitene til å drive næringsverksemd innanfor landbruk og landbruksbaserte næringar.*» Bedre velferdsordninger knyttet til svangerskap, fødsel og pass av syke barn vil bidra til å gjøre det mer attraktivt for kvinner å velge bondeyrket.

Distriktsdemografiutvalget ledet av Victor Normann overleverte i desember 2020 sin rapport «*Det handler om Norge*», og peker på behovet for å legge til rette for arbeidsplasser for kvinner på bygda. Velfungerende velferdsordninger er ikke bare et likestillingstiltak med tanke på kvinnelige bønder, men også en viktig brikke for å legge til rette for familiejordbruket. Synkende fødselstall og befolkningsutvikling i distriktene har fått mye oppmerksomhet siste året.

Dersom velferdsordningene ikke følger lønnsutviklingen i samfunnet, svekkes de over tid. Det er viktig å sørge for at de blir tilstrekkelig prioritert over år.

Jordbrukets forhandlingsutvalg prioriterer velferdsordningene høyt i årets jordbruksoppgjør.

6.1 Avløsning ved ferie og fritid

Avløsning til ferie og fritid er spesielt viktig for rekruttering til næringa. Ferie og fritid har stor betydning med tanke på likestilling til andre grupper i samfunnet og er sykdomsforebyggende. Forbruksprognosen for 2022 ligger 16 mill. kroner. lavere enn i 2021.

Jordbrukets forhandlingsutvalg prioriterer en økning i satsene tilsvarende 4,7 %. Dette tilsvarer en økt bevilgning på 37,3 mill. kroner hensyntatt redusert forbruksprognose. Maksimalt tilskudd øker da med 4.000 kroner pr. foretak til 89.800 kroner.

6.2 Avløsning ved sjukdom m.m.

Formålet med ordningen er å medvirke til å dekke kostnadene til avløsning i jordbruket ved sykdom, dødsfall, svangerskap og fødsel. Den er viktig for rekruttering generelt, og spesielt for å bidra til at kvinner velger landbruk. Ordningen er særlig viktig ved langvarig sykdom for å unngå store økonomiske tap.

Til tross for koronapandemien, som man kunne sett for seg ville gitt betydelig større utbetalinger over ordningen, har forbruket ikke overgått ramma. Forbruksprognosen for 2022 følger trenden fra tidligere år med nedgang i forventet forbruk, og ligger på 133 mill. kroner.

Maksimal dagsats er i dag 1.670 kroner. Norske Landbrukstjenester har beregnet kostnaden til avløsning til 2.035 kroner pr. dag. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at satsen økes med 150 kr/dag til 1 820 kr/dag. Dette gir et økt bevilgningsbehov på 1,4 mill. kroner hensyntatt forbruksprognosen.**

6.2.1 *Avløsning ved dødsfall*

Gjenlevende ektefelle/samboer, barn eller foreldre etter en avdød jordbruker kan få tilskudd til avløsning inntil åtte uker etter dødsfallet. Jordbrukets forhandlingsutvalg vil peke på at dette ofte vil være situasjoner der formålet for forskriften, om at ordningen skal fungere som et sikkerhetsnett for å holde driften i foretaket i gang, vil veie ekstra tungt.

I Landbruksdirektoratets rapport fra 2019 om «Konsekvensene av å avvike samordning mellom tilskuddet og jordbrukerens lønnsinntekt» (Rapport nr. 18/2019) oppgis det at under 1 prosent av tilskuddet til avløsning ved sykdom mm. går til avløsning ved dødsfall. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å utvide retten til tilskudd til avløsning ved dødsfall til å gjelde tolv uker, mot åtte uker i dag. Det bør være mulig å forlenge ordningen ved behov om man ser det er nødvendig for å holde driften i foretaket i gang. En slik økning vil ha en forventet årlig kostnad på i underkant av 0,7 mill. kroner.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at ordningen utvides fra åtte til tolv uker. Utvidelsen finansieres innenfor eksisterende ramme.

6.2.2 *Avløsertilskudd ved sykt barn*

Det vises til rapport «Evaluering av tilskudd til avløsning av jordbrukere ved sykt barn inntil 365 dager» fra 02.03.2020.

Det ble i jordbruksforhandlingene 2019 enighet om at Landbruksdirektoratet skulle evaluere muligheten for tilskudd til avløsere av jordbrukere med sykt barn for inntil 365 dager. Jordbruksforhandlingspartene har deltatt i referansegruppe for evalueringen.

Evalueringen viser at folketrygdloven i større grad enn sykdomsavløsningsforskriften har spesielle tilpasninger for de familiene som blir hardest rammet av barns sykdom eller skade.

Etter dagens regler har foreldre med sykt barn rett til avløsertilskudd i henhold til forskrift om avløsning ved sjukdom og fødsel mv. § 6. Retten til avløsertilskudd ved sykt barn er begrenset til 20 dager per jordbruker, evt. 40 dager dersom jordbruker er enslig forelder. Dette er øvre grense for tilskudd til avløsning, uavhengig av hvor sykt barnet er. Dersom man som jordbruker selv blir syk har man rett til tilskudd for inntil 365 dager.

Gjennom folketrygdloven, kap. 9 har foreldre med omsorg for svært syke barn, under visse vilkår, rett til pleiepenger og evt. opplæringspenger fra NAV. Fra og med 1.1.2019 var det ikke lenger noen begrensninger i antall dager eller tidsperiode det kan ytes pleiepenger for. Bestemmelsene om opplærings- og pleiepenger på grunn av barnets helsetilstand har ingen egne motsatser i sykdomsavløsningsforskriften per i dag.

Landbruksdirektoratets konklusjon og anbefaling var som følger:

1. Ny regel om tilskudd til avløsning av jordbrukere som har, eller kunne ha fått pleie- eller opplæringspenger på grunn av sykt barn. Det foreslås at regelen utformes likt som ved

jordbrukerens egen sykdom, det vil si at det kan gis tilskudd til avløsning for inntil 365 dager de siste tre årene, med et tilskuddsfritt opphold på 26 uker. Hovedregelen er at det kun gis ett tilskudd til avløsning for et foretak for samme periode. Det er videre foreslått at barnets sykdom eller skade må være av en slik art at de medisinske vilkårene for å motta pleiepenger fra folketrygden er oppfylt.

Økning i utbetaling per år er estimert til opp mot 3 mill. kroner.

2. Utvide dagens regel slik at det kan gis tilskudd for inntil 10 dager mer per år per kronisk syke eller funksjonshemmede barn under 18 år jordbrukeren har. Dette forslaget harmoniserer sykdomsavløsningsforskriften med bestemmelsene i folketrygdloven på dette punktet.

Økning i utbetaling per år er estimert til om lag 0,2 mill. kroner.

3. Fjerne kravet i dagens regel om at jordbrukeren har måtte være med barnet til lege/behandling hver dag det kan gis tilskudd for ved barns «vanlige» sykdom. Det skal fortsatt foreligge dokumentasjon for at barnet har vært sykt.

Økning i utbetaling per år er estimert til opp mot 6 mill. kroner.

I de forenklete jordbruksforhandlingene 2020 ble det ikke foretatt prosederinger, og temaet ble ikke tatt opp i sin helhet. Punkt 2 i forslaget fra utredningen ble tatt til følge.

Samlet kostnad for tiltak 1 og 3 beregnes i rapporten til å ligge på inntil 9 mill. kroner. I tillegg kommer tilpasning av søknads- og saksbehandlingssystemet hos Landbruksdirektoratet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig å opprettholde og videreutvikle gode velferdsordninger, og støtter en gjennomføring av de øvrige forslagene til endring i ordningen for tilskudd til avløsning av jordbrukere med sykt barn for inntil 365 dager.

Endringene vil være et billig sikkerhetsnett for jordbrukere som havner i en vanskelig situasjon, og kunne bidra til at det overordnede målet med tilskuddsordningen nås i enda større grad. Foreldre som har fått innvilget 20 dager gis mulighet til å søke på nytt for inntil 365 dager.

6.3 Sykepengeordningen

Gjennom en kollektiv modell sikres jordbrukere 100 prosent av sykepengegrunnlaget etter 16 dager i den offentlige sykepengeordningen. Ordningen gjelder alle jord- og skogbrukere som oppfyller minstekravet til næringsinntekt. Budsjettet for 2021 var på 43,9 mill. kr. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å sette av 32,6 mill. kroner til ordningen i 2022, i tråd med forbruksprognosen.**

6.4 Landbruksvikar

En god landbruksvikarordning med riktig kompetanse er viktig for bonden og skaper en trygghet til hver enkelt bonde for at han eller hun har tilgang på kompetent vikar når sykdom og ulykker inntreffer. Målsettingen med ordningen er konkret at den skal bidra til delfinansiering av i alt 240 årsverk i landbruksvikarstillinger. Hele tilskuddsrammen benyttes, og forbruksprognosen for 2022 er uendret fra 2021. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at en god landbruksvikarordning med riktig kompetanse er viktig for bonden og skaper en trygghet i hverdagen. Tilskuddet foreslås videreført på 283.900 kroner, tilsvarende 68,2 mill. kroner.**

6.5 Tidligpensjon

Tidligpensjonsordningen (TPO) skal stimulere til tidligere generasjonsskifter og dermed bidra til rekruttering. Det utbetales tidligpensjon til om lag 650 personer i året. Landbruksdirektoratet

rapporterer at det er grunn til å tro at antallet søkere om tidligpensjon vil fortsette å synke, men noe mindre enn tidligere. Satsene ble oppjustert med 5,2% for 2021, etter å ha stått i ro siden ordningen ble etablert i 1999.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre satsene på 105.200 kroner for en enbrukerpensjon, og 168.320 kroner for tobrukerpensjon. Dette tilsvarer en bevilgning på 68 mill. kroner. til ordningen, i tråd med forbruksprognosen.

6.5.1 Tidligpensjonsordning – praktisering der søker har mottatt arbeidsavklaringspenger/uføretrygd

Tidligpensjonsordningen er en viktig del av velferdsordningene i landbruket og skal bidra til å lette generasjonsoverganger i jordbruket for de som har hatt hovedinntekten sin fra jordbruk/gartneri og skogbruk. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener forskriften om tidligpensjonsordningen må endres slik at ordningen fungerer etter hensikten.**

Vilkårene for å kunne få tidligpensjon er at «Brukers og ektefelles/samboers samlede referanseinntekt må minst være 90.000 kroner. Gjennomsnittlig næringsinntekt i referanseperioden fra jordbruk/gartneri må utgjøre minst 25 prosent av samlet referanseinntekt».

I henhold til forskrift om tidligpensjon § 3 (5) anses ikke arbeidsavklaringspenger/uføretrygd som referanseinntekt, men blir definert som *annen inntekt*. Sykepenger fra jordbruket anses derimot som del av referanseinntekten. At arbeidsavklaringspenger/uføretrygd ikke anses som referanseinntekt kan gi to utslag som gjør at man mister retten til tidligpensjonsordningen:

- 1) man klarer ikke å oppnå referanseinntekten på 90 000 kroner.
- 2) man får for høy «annen inntekt».

Det vil ofte gi et urimelig resultat å behandle arbeidsavklaringspenger/uføretrygd på annen måte enn sykepenger, der disse ytelsene er basert på inntekt i jordbruket. Det er derfor i forskriftens § 7 åpnet for dispensasjon i de tilfeller man mottar arbeidsavklaringspenger/uføretrygd i referanseperioden. Oppnår man ikke referanseinntekten på 90 000 kroner som følge av at man mottar arbeidsavklaringspenger/uføretrygd kan man altså få dispensasjon. I rundskrivet for forskriften fremgår det også at arbeidsavklaringspengene/uføretrygden heller ikke da skal anses som «annen inntekt». Man vil da ikke miste retten til tidligpensjonsordningen fordi man har for høy inntekt.

Det kan, med dagens ordlyd, imidlertid ikke gis dispensasjon dersom referanseinntekten er høyere enn 90 000 kroner. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener en slik tolkning/ordlyd strider med formålet til bestemmelsen. At referanseinntekten er høyere enn 90 000 kroner tilsier en sterk tilknytning til jordbruket, noe som også burde være et sterkt argument for å gi dispensasjon. Det kan ikke ha vært formålet med bestemmelsen at kravet til 90 000 kroner skal virke som en slags skranke ved dispensasjonsvurderingen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at § 7 må endres på følgende måte:

Brukers og ektefelles/samboers samlede referanseinntekt må minst være 90.000 kroner. Gjennomsnittlig næringsinntekt i referanseperioden fra jordbruk/gartneri må utgjøre minst 25 prosent av samlet referanseinntekt.

Fylkesmannen kan etter en særskilt vurdering;

- a) *la næringsinntekt fra fiske, fangst og annen næring som drives som tilleggsnæring til jordbruk inngå i referanseinntekten*
- b) *fravike kravet i første ledd første punktum for søkere som har hatt et lavere inntektsnivå*

- c) *innrømme tidligpensjon til søkere som ikke oppfyller kravet i første ledd første punktum eller får for høy annen inntekt på grunn av arbeidsavklaring eller hel eller delvis uførhet».*

6.6 Partssammensatt arbeidsgruppe for rekruttering av kvinner til landbruket

Det er fortsatt få kvinnelige bønder, selv om kvinner har inntatt mange andre arenaer i tilknytning til landbruket. Det er mange jenter i landbruksutdanningene, og som tillitsvalgte og ansatte i landbruksorganisasjonene.

På 1990-tallet ble det satt ned et eget offentlig likestillingsutvalg i landbruket som jobbet med temaer knyttet til odelsjenter og rekruttering av kvinner til landbruksyrket, men de senere årene har det ikke vært arbeidet spesielt med temaet. Siden 1999 har andelen kvinnelige bønder kun økt med 4% og er nå på 16% (ref. Resultatkontrollens oversikt over andelen kvinner blant personlige brukere). Dette gjør at det fortsatt er relativt få kvinnelige rollemønstre i landbruket.

Samtidig vet vi at kvinneandelen i statistikken ikke reflekterer den reelle kvinneandelen som medvirker i næringa. Praksis rundt registrering av enkeltpersonforetak i Enhetsregistret gjør at vi har mange gårdsbruk der menn eier, og der kvinner er med i drifta, men uten å synes i statistikken. Økt kvinneandel betinger også gårdsoverdragelser. På nye gårdsoverdragelser vet vi at kvinneandelen er høyere enn for landbruket totalt sett (35,6% kvinner i 2018). Det er imidlertid fortsatt en vei å gå.

Bønder som får barn opplever at det er krevende å være bonde i småbarnsperioden. Lav lønnsomhet gir utfordring for rekruttering til næringa generelt. Det er nødvendig igjen å rette oppmerksomheten mot hva som hindrer jenter i å vurdere landbruket som yrkesvei, og hva som er utfordringene i yrkesutøvelsen som bonde.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det nedsettes en partssammensatt arbeidsgruppe som skal jobbe med rekruttering av kvinner til landbruket. Mandatet for arbeidsgruppa skal være (men ikke være begrenset til):

- **å frembringe kunnskap om hvilke faktorer som virker begrensende for at kvinner tar over og driver landbrukseiendom.**
- **foreslå tiltak som kan bedre rekrutteringen og motivere til flere kvinner i landbruket.**
- **foreslå konkrete regelverksendringer og regelverkspraksis for å gjøre det mer attraktivt for kvinner å gå inn i landbruket.**
- **foreslå konkrete virkemidler og regelverksendringer knyttet til fødsels- og småbarnsperiode for bønder generelt.**

Arbeidsgruppen skal fremlegge sin rapport i forkant av jordbruksoppgjøret 2022, med frist innen 1.3.2022. Det foreslås at Landbruksdirektoratet er sekretær for arbeidsgruppa.

6.7 Velferd, oppsummert

	Bevilgning 2021	Bevilgning 2022
Tilskudd til avløsning ferie/fritid	1 224 mill. kr.	1 261,6 mill. kr. Økt makssats til 89 800 kr.
Tilskudd til avløsning ved sykdom mm	144,2 mill. kr.	145,6 mill. kr. Gir økt maksimal dagsats på 1 820 kr. 9 mill. kr. Endringer som følge av rapport om «Tilskudd til avløsning ved sykt barn...» 154,6 mill. kr. samlet.
Tilskudd til sykepengeordningen	43,9 mill. kr.	32,6 mill. kr.
Tilskudd til landbruksvikar	68,228 mill. kr.	68,228 mill.kr.
Tilskudd til tidligpensjon	72,55 mill. kr	67,95 mill. kr.
Sum økt bevilgningsbehov 1150.78		31,8 mill. kr.

7 KLIMAVENNLIG OG BÆREKRAFTIG MATPRODUKSJON

7.1 Bærekraftig matproduksjon

Bærekraft er et nøkkelbegrep i jordbrukspolitikken. Mat fra norsk jordbruk skal produseres på en måte som ikke forringer ressursene, som ivaretar levedyktigheten i økosystemene, og som bidrar til å redusere den globale oppvarmingen. Samtidig må produksjonen være økonomisk bærekraftig helt ut på det enkelte gårdsbruk, og gi grunnlag for at bonden får inntektsmuligheter på linje med andre grupper i samfunnet.

7.1.1 Bærekraftig matproduksjon i Norge

FN vedtok i 2015 17 bærekraftsmål for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og for å stoppe klimaendringene og tap av biologisk mangfold innen 2030. Målet er å bedre både økonomisk, sosial og miljømessig bærekraft.

Oppfølging av målene får også konsekvenser for landbruket. Bærekraftsmål 2 som handler om å utrydde sult, oppnå mattrygghet, bedre ernæring og fremme bærekraftig landbruk, og mål 13 som handler om å redusere klimaendringene, er eksempler på bærekraftsmål som får direkte konsekvenser for landbruket også i Norge.

Få land i verden har et bedre utgangspunkt for bærekraftig matproduksjon enn Norge. Det har vi et ansvar for å utnytte. Det å produsere god, næringsrik og trygg mat til forbrukeren basert på norske arealressurser, er en del av samfunnsoppdraget til norsk landbruk. Mye av tankegodset som ligger til grunn for bærekraftsmålene er godt kjent for landbruket. Vi bruker jorda og naturressursene i et sirkulært kretsløp, og forvalter gården med mål om å gi den fra oss i bedre stand til neste generasjon. Dette er bærekraftig landbruk.

Viktige tiltak som har gitt grunnlag for dette er friske planter og dyr, avls- og utviklingsarbeid som balanserer hensynet til produksjonseffektivitet og bærekraft, høyt kompetansenivå og dyktige produsenter. Med et godt utgangspunkt skal landbruket utvikles videre, og på denne måten bidra til at vi når bærekraftsmålene. Avlsprosjekter i regi av Geno, Norsvin og NSG, planteforedling i regi av Graminor, arbeid med tilsetningsstoffer i fôr, bedret grovfôrkvalitet og fortsatt vekt på å benytte størst mulig andel norsk korn som kraftfôrråvare er gode eksempler på det.

Beiting på innmark og utmark utnytter viktige fôrressurser, gir god dyrevelferd og bidrar til vakkert kulturlandskap med stort biologisk mangfold. I utmarka er det store fôrressurser som ikke kan utnyttes på annen måte enn gjennom beiting. Beitelagene er en viktig tilrettelegger for å utnytte utmarksbeite. Det er stort potensial i gras- og beiteressursene som må nyttes bedre. NIBIO har slått fast at fôropptaket på utmarksbeite kan doubles. Beiting bidrar positivt til: karbonbinding og klima; biologisk mangfold og kulturlandskap; god dyrehelse/velferd; sjølforsyningen. I innstillinga til jordbruksmeldinga sier en samlet komite at *«økt bruk av norske ressurser innebærer at husdyrproduksjonen så langt som mulig skal på grunnlag av norske grovfôrareal, beitebruk og norsk fôrråvarer»*. Da må det være økonomisk lønnsomt å utnytte alt beiteareal, både innmarks- og utmarksbeite, for å høste størst mulig fôrandel ved beiting.

Også i klimameldinga (januar 2021) slår regjeringen fast at *«Regjeringa vil leggje til rette for auka bruk av norske fôrressursar, irekna utmarksbeite»*.

Økologisk jordbruk har en viktig rolle som spydspiss for å gjøre norsk landbruk mer miljøvennlig og bærekraftig. Det gjelder både tekniske og biologiske hjelpemidler som eksemplene ugrasharv og snylteveps. Like viktig er økologisk landbruks hovedintensjon om å drive landbruk mest mulig i samspill med naturen uten tilførte driftsmidler som handelsgjødsel og plantevernmidler. Det gir positive effekter for biologisk mangfold, jordkvalitet og jordstruktur. Det er viktig at det

økologiske jordbrukets rolle forsterkes og videreutvikles. Samtidig øker etterspørselen etter økologisk mat, noe som viser et potensial for å øke den norske produksjonen. Jord som fungerer godt – som har god jordhelse – er grunnlaget for matproduksjon og leverer også flere andre viktige økosystemtjenester. En satsning på jordhelse er å tilrettelegge for vedvarende høy avlingskvalitet og -mengde og samtidig et bidrag til jordbrukets tilpasning til klimaendringene (virker bl.a. flomdempende), til beskyttelse av vannressursene våre mot avrenning og til reduksjon av klimaendringene ved karbonbinding.

Det utvikles nå bærekraftstrategier og bærekraftsindikatorer innenfor de ulike produksjonene i landbruket gjennom arbeid i flere organisasjoner. Tiltak som er spesielt relevante for jordbruksforhandlingene er blant annet økt selvforsyning, økt produksjon av grønnsaker, frukt, bær og poteter, økt produksjon av proteiner, økt bruk av utmarksbeite, økt produksjon av fornybar energi, rettferdig betaling for maten, økologisk produksjon, bevaring og styrking av biologisk mangfold og reduserte klimagassutslipp, økt binding av karbon og styrking av velferdsordningene i jordbruket.

Regjeringen planlegger i år å komme med en egen plan for norsk oppfølging av bærekraftsmålene. FNs generalsekretær har invitert til toppmøte i høst om hvordan matvaresystemene kan oppfylle bærekraftsmålene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at regjeringen i arbeidet med bærekraftsmålene inkluderer både økonomisk, sosial og miljømessig bærekraft for landbruket, og ikke foreslår tiltak som vil redusere norsk matproduksjon. Forhandlingsutvalget forventer at landbruket blir involvert i arbeidet fram mot FNs matsystemtoppmøte, og at regjeringen ikke støtter vedtak som svekker norsk matproduksjon og norske bønders inntektsmuligheter.

7.2 Klimavennlig matproduksjon

Verden står overfor klimaendringer som har store konsekvenser for menneskeheten og naturen. Jordbruksnæringa forvalter biologiske prosesser, og er av de første som rammes av endringene i klimaet. Verdens matvaresikkerhet er under sterkt press. Klimagassutslipp må reduseres, og det må sikres en robust og bærekraftig matproduksjon som kan tilpasses klimaendringene. God dyrehelse, høy fruktbarhet og generelt god produktivitet gir grunnlag for reduserte metanutslipp fra husdyr, og arbeid med forbedring på disse områdene er viktige tiltak i Landbrukets klimaplan.

Klimaarbeidet i jordbruket er tredelt og handler både om å tilpasse næringa til klimaendringer, øke opptak og lagring av klimagasser, og redusere egne klimagassutslipp per produserte enhet og per produktgruppe. Det å fase ut bruken av fossile kilder til transport og bygg er en del av dette. **Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til «Intensjonsavtale mellom jordbruket og regjeringen om reduserte klimagassutslipp og økt opptak av karbon fra jordbruket for perioden 2021 -2030» datert 21. juni 2019. Det vises videre til Landbrukets klimaplan overlevert Regjeringen 3. april 2020.**

7.2.1 Klimatilpasning, matvaresikkerhet og beredskap

Global oppvarming har til nå gjort verden 1 grad varmere. Bønder over hele verden opplever klimaendringenes konsekvenser. Også landbruket i Norge berøres direkte av dette. Utfordringene er knyttet til ekstremvær, tørke og økt forekomst av plante- og dyresykdommer, som kan redusere produktiviteten. Generelt forventes det også at økt nedbør vil vanskeliggjøre dyrkings- og innhøstingsforhold. Skog og våtmark vil ha en viktig funksjon for å forhindre skred og flom. Landbruket i Norge må settes i stand til å møte disse endringene. Klimatilpassing er et samfunnsansvar.

Norsk matvareberedskap må styrkes for å gjøre norsk matforsyning mindre sårbar for klimahendelser i andre land. Da må vi bruke våre egne arealer best mulig og redusere importen av fôrråvare, mat, arbeidskraft og innsatsmidler.

Et hovedpunkt i arbeidet med å klimatilpasse jordbruksproduksjonen i vårt langstrakte land, handler om å opprettholde et aktivt jordbruk i hele landet. Norge omfatter flere klimasoner, og har sjelden det samme været over hele landet. Derfor er et mangfoldig landbruk over hele landet viktig for å redusere konsekvensene av klimaendringene. Videre handler det også om tiltak som sortsutvikling, hydrotekniske tiltak, å sikre fruktbar matjord i drift, og ikke minst gjøre bonden i stand til å ta store og små grep på den enkelte gård.

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker betydningen av å produsere mest mulig mat på norske arealressurser, og gjøre oss mindre avhengig av ressurser fra andre land. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig å gjennomføre miljø- og klimatiltak som gjør jordbruket i stand til å takle mer ustabil vær.

7.2.2 Delrapport for regnskapsgruppa for klimaavtalen

Det vises til *Delrapport for regnskapsgruppa for klimaavtalen* oversendt avtalepartene 25. mars 2021. Dette vil være et viktig kvantitativt grunnlag for å si noe om gjennomføringen av klimatiltak i jordbruket. I mandatet til klimaregnskapsgruppa står det: «*Basert på innrapportering fra organisasjonene og staten får klimaregnskapsgruppa i oppgave å beregne utslippsreduksjoner og opptak av tiltak som er innrapportert.*»

Jordbrukets forhandlingsutvalg støtter gruppas arbeid, og mener at for 2021 er det viktig å utvikle metoder for tiltaksrapportering som fanger opp tiltak som iverksettes hos bonden. For 2022 er det spesielt viktig å prioritere metodeutvikling for tiltak som ikke fanges opp i det offisielle klimaregnskapet (annex 2).

Jordbrukets forhandlingsutvalg merker seg at alle de politiske partiene hadde formuleringer i Innst. 325 S (2020-2021) om at klimatiltak i jordbruket med vitenskapelig dokumenterbar effekt skal være med i rapporteringen til Stortinget, også de tiltak som ikke fanges opp i det offisielle klimaregnskapet (jf. 2.6).

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det i 2022 bør settes av 2 mill. kroner over Klima- og miljøprogrammet til utredninger bestilt av regnskapsgruppa for klimaavtalen.

7.2.3 Jordbrukets klimarapportering

I klimaavtalen med regjeringen står det at «*del A er jordbrukets bidrag til reduksjoner i klimagassutslipp og opptak i perioden 2021-2030*», dette er partene i jordbrukets ansvar og «*jordbruket står fritt til selv bestemme hvilke tiltak de ønsker å gjennomføre*». Landbrukets klimaplan beskriver hvilke tiltak jordbruket vil jobbe for å gjennomføre, og med hvilken implementeringstakt.

Avtalen har kun vært virksom noen få måneder, og under følger derfor en kvalitativ for de åtte satsningsområdene i Landbrukets klimaplan. **Jordbrukets forhandlingsutvalg vil fremheve at denne kvalitative rapporteringen består av en vurdering av status og framdrift for de åtte satsningsområdene ut fra utvalgte risikoområder som kan påvirke måloppnåelsen.**

7.2.4 Status for de åtte satsningsområdene i Landbrukets klimaplan

Det er identifisert tre risikoområder som i særlig grad vil påvirke måloppnåelse og framdrift i arbeidet med Landbrukets klimaplan. Disse er:

1. **Tilslutning hos bonden.** Flere av satsingsområdene avhenger av at bonden velger å gjøre endringer i drifta på egen gård. Derfor er god tilslutning hos bønder svært viktig for å lykkes innen flere av satsingsområdene, herunder blant annet bruk av landbrukets klimakalkulator, bedre bruk av gjødsel og økt karbonlagring i jord.
2. **Finansiering av klimatiltak i landbruket.** Flere av satsingsområdene i Landbrukets klimaplan er avhengig av økt finansiering, både gjennom styrka satsing på eksisterende virkemidler i jordbruksoppkjøret eller opprettelse av nye virkemidler i eller utenfor oppkjøret.
3. **Bokføring av landbrukets klimaløsninger i utslippsregnskapet.** Om lag 2/3 av klimaeffekten i Landbrukets klimaplan kan tilskrives klimaløsninger som i dag ikke bokføres i det offisielle klimaregnskapet. Det er nedsatt en egen regnskapsgruppe for klimaavtalen som skal jobbe for å forbedre jordbrukets klimaregnskap.

#1 Utrulling av klimakalkulator og økt satsing på klimakalkulator

Utrulling av klimakalkulatoren støter på flere barrierer innen risikoområde 1 og 2. En sen iverksettelse av RMP-tilskudd kan skape en forsinkelse av utrullinga. Smittesituasjonen bidrar også til at flere kurs blir utsatt. Den største risikofaktoren er likevel manglende tilslutning hos bonden, hvilket blant annet kan spores tilbake til manglende datakilder i kalkulatoren og uklarhet om bruk av data. Framtidig finansiering av utviklingen av kalkulatoren er høyst usikker.

#2 Bedre fôring, dyrehelse og avl

Dette satsingsområdet støter på en vesentlig barriere innen risikoområde 2 og 3, da tilsetningsstoff i fôr og bedre grovfôr kvalitet i dag ikke fanges opp i klimaregnskapet. Videre satsing på FoU-midler til tilsetningsstoff i fôr og utvikling av bedre grovfôr vil også være viktig for framdrift på sikt.

#3 Fossilfri maskinpark

Regjeringa foreslår å innføre omsetningskrav for bruk av biodrivstoff i anleggsdiesel fra 2022. Dette vil gi klimagassreduksjon i jordbruket, men det er p.t. ingen kostnadskompensasjon til bonden for økt drivstoffpris. Dette vil kunne ha negativ påvirkning på bondens tilslutning til klimaarbeidet. Satsing på fossilfri maskinpark støter altså på vesentlige barrierer innen risikoområde 1 og 2. For omtale av arbeid med nullutslippsteknologi, se satsingsområde #8.

#4 Fossilfri oppvarming

Satsing på fossilfri oppvarming støter på en vesentlig barriere innen risikoområde 2, da måloppnåelse avhenger av økt satsing på utfasing av fossil oppvarming i landbruksbygg. Innovasjon Norge melder om stor pågang blant bønder som vil investere i klimaløsninger på sin gård. Verdiskapningsprogrammet for fornybar energi har gått raskt tom for midler tidligere år, og behovet for tilskudd er fortsatt stort. I tillegg er det behov for erstatning av bruk av naturgass i veksthus på Jæren dersom målet i Landbrukets klimaplan skal nås.

#5 Bedre gjødsling og god agronomi

Måloppnåelse krever økt satsing på miljøvennlig lagring og spredning av gjødsel og drenering i jordbruksoppkjøret. Skal målet for satsingsområde oppnås må drenering som klimatiltak også inngå i regnskapet på sikt. Manglende finansiering og manglende bokføring anses derfor som vesentlige risikoområder (område 2 og 3). Tiltaket vil kunne ha god tilslutning hos bonden så lenge virkemidlene i jordbruksoppkjøret anses som tilstrekkelige.

#6 Økt bruk av husdyrgjødsel i biogass

Flere anlegg under planlegging og bygging tilsier at vi når delmål satt i Landbrukets klimaplan for inneværende år. Leveringstilskuddet over jordbruksavtalen ble økt i fjorårets oppgjør og vil bidra til stimulering av tiltaket. Den største barrieren er tildelingskriteriene til Enova som inntil januar 2021 først og fremst har vektlagt «energi produsert per støtte krone» og ikke klimanytte. Med et nytt Enova-avtale (2021-2024) skal klimanytte vektlegges mer.

#7 Jorda som karbonlager

Måloppnåelse vil kreve forsterka virkemidler for å belønne bønder som lagrer karbon i jord, bla. ved bruk av fangvekster eller biokull. Ingen av disse tiltakene kan i dag bokføres i det offisielle klimaregnskapet. Det ble ved fjorårets jordbruksforhandlinger satt av 12 millioner kroner til et fireårig fangvekst-prosjekt som bla. skal utarbeide aktuell bokføringsmetodikk. Våren 2021 kommer NIBIO med et veikart for hvordan biokull kan inkluderes i det offisielle klimaregnskapet. I Landbrukets klimaplan legges det til grunn at bruk av fangvekster og biokull skal ha effekt allerede i inneværende år. Manglende finansiering for implementering av tiltak og manglende bokføring, jfr. risikoområde 2 og 3, anses derfor som vesentlige risikoområder for å nå delmål #7 i Landbrukets klimaplan.

#8 Ny climateknologi

Manglende finansiering, jfr. risikoområde 2, anses som den største barrieren for å innfri på dette satsingsområdet i klimaplanen. Måloppnåelse avhenger av forsterka virkemidler for å finansiere utvikling og bruk av ny landbruksteknologi. Jordbrukets forhandlingsutvalg peker på muligheten for en egen virkemiddelpakke for grønn landbruksteknologi og klimafondsordning (se egne delkapitler). Tiltakene oppfattes å ha god oppslutning blant bønder.

På grunnlag av risikogjennomgangen mener Jordbrukets forhandlingsutvalg at følgende prioriteringer blir viktige i årets jordbruksforhandlinger, i tillegg til arbeidet i regnskapsgruppa:

- Sikre finansiering av utviklingen av landbrukets klimakalkulator.
- Sikre FoU-midler til forskning på tilsetningsstoffer i fôr, grovfôr kvalitet, nye gjødselhåndteringsteknologier og biokull.
- En økt og todelt finansiering av Innovasjon Norges Verdiskapingsprogram for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket, der 100 millioner kommer fra Klima- og energifondet som forvaltes av Enova, og 92 millioner kommer over jordbruksavtalen. Dette vil sikre både raskere utfasing av fossil energi på gårdene, flere gårdsbaserte biogassanlegg og samtidig gi grunnlag for større, grønn teknologiutvikling.
- Tiltak som opprettholder og helst øker norsk matproduksjon, istedenfor at ytterligere norske jordbruksarealer og utmarksbeiter går ut av drift.
- Tiltak som bidrar til bedre ressursutnyttelse og bruk av norske jordbruksarealer og utmarksbeiter.
- Tiltak som er mulig for alle å ta del i – uavhengig av gårdens størrelse og beliggenhet. Teknologi som bidrar til utslippsreduksjoner må tilpasses strukturen i norsk jordbruk, og ikke omvendt.
- Prioritere fangvekster, gjødsel- og dreningstiltak under IBU, RMP og SMIL.

7.3 Virkemidler

7.3.1 Styrke verktøykassa - tiltakspakke for utvikling av grønn landbruksteknologi

En satsing på klimaomstilling i norsk jordbruk krever flere virkemidler som styrker utvikling

av ny klimateknologi i jordbruket og bondens muligheter til å ta nye klimaløsninger i bruk. En satsing på utvikling av ny, grønn landbruksteknologi vil styrke konkurransekrafta til norsk mat og landbruk, bidra til reduserte klimagassutslipp og skape grunnlag for ny, grønn verdiskaping i Norge (for nærmere beskrivelse av tiltaket; se Norges Bondelags innspill til statsbudsjettet 2021 og 2022).

I tiltakspakke for utvikling av grønn landbruksteknologi foreslår vi blant annet et eget jordbruksprogram i Enova, tilrettelegging for naturbruksskoler som testarena for ny teknologi, og en klimafondsordning for bonden som reduserer investeringsrisikoen gjennom å innføre en skattefordel ved investeringer i klimateknologi. Tiltakspakken må ta sikte på å målrette og styrke hele virkemiddelapparatet, fra grunnforskning til stimuli for markedsintroduksjon, herunder Forskningsrådet, Innovasjon Norge, Enova og Siva.

Enova har fått tilført mye nye budsjettmidler de siste årene, og i regjeringens Meld. St. 13 (2020–2021) Klimaplan for 2021–2030 beskrives Enova som det viktigste virkemiddelet for klimaomstilling av næringslivet og husholdningene. I den nye avtalen med Enova slås det fast at Enovas delmål er å bidra til reduserte ikke-kvotepliktige klimagassutslipp mot 2030 og bidra til teknologiutvikling og innovasjon som bidrar til utslippsreduksjoner frem mot lavutslippssamfunnet i 2050.

Ikke-kvotepliktige utslipp er i stor grad utslipp fra transport, jordbruk, bygg og avfall. I dag har Enova få eller ingen virkemidler rettet mot jordbruket eller verdikjeder som er avgjørende for å oppfylle jordbrukets klimaforpliktelse. For eksempel har det til nå vært svært krevende å få innvilget støtte til nye, større biogassanlegg som inkluderer husdyrgjødsel, eller bygging av pyrolyseanlegg for biokull. Dette på tross av at anleggene har vært i kategorien «senfase teknologiutvikling og tidlig markedsintroduksjon».

Et annet eksempel er dersom bonden vil legge om oppvarmingsløsningen fra fossil til fornybart. I dag søker han/hun støtte gjennom Innovasjon Norge sitt program, Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket. Dette er en pott som fremforhandles hvert år i jordbruksforhandlingene med svært begrenset ramme. Det er svært stor interesse for å legge om til fornybare løsninger i jordbruket, og potten i Innovasjon Norge er på langt nær tilstrekkelig for å gi støtte til de omsøkte prosjektene.

Innovasjon Norge melder at pågangen av saker og bevilgede midler var historisk høy i 2019, og de opplever landbrukets vilje til å gjennomføre investeringer i klimaløsninger som større enn før. Enova har lignende program for både fornybar oppvarming som er rettet mot bolig, borettslag og annen næringsvirksomhet, der jordbruket faller utenfor. Denne type prosjekter bør derfor i fremtiden finansieres av Enovas klima og energifond, men gjennom Innovasjon Norge.

Innovasjon Norge har god kunnskap om jordbruket og markedene tilknyttet jordbruket. De har både et mandat om økt verdiskapning, og støtter ny teknologiutvikling.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at 100 mill. kroner av Klima- og energifondet som forvaltes av Enova overføres til Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket i Innovasjon Norge, slik at om lag halvparten av programmet er støttet av midler fra Klima- og energifondet, og halvparten fra jordbruksavtalen. Midlene fra Klima- og energifondet skal øremerkes omlegging til fornybar energi i landbruket og grønn teknologiutvikling, og bidra til kutt av jordbrukets klimagassutslipp, økt karbonlagring eller CO₂-binding Med en todelt finansiering bør også verdiskapingsprogrammets mandat gjennomgås.

7.3.2 Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket

Formålet med programmet for fornybar energi i landbruket (tidligere Bioenergiprogrammet) er å få flere bedrifter i landbruket til å ta i bruk mer fornybar energi, for å fase ut fossil energi og gjøre landbrukets energiforbruk mer klimanøytralt. Verdiskapingsprogrammet er det eneste virkemiddelet innenfor jordbruksavtalen som stimulerer til utfasing av fossil oppvarming på norske gårdsbruk. Programmet er avgjørende for å innfri målet i satsningsområde #4 om fossilfri oppvarming i jordbruket innen 2030, noe som gir utslippskutt tilsvarende 200 000 tonn CO₂-ekv. fra 2021 til 2030 (jf. Landbrukets klimaplan). Samtidig støtter programmet gårdsbaserte biogassanlegg og teknologiutvikling på blant annet fossilfri maskinpark. Det er viktig at formålet med programmet gir ønsket, målbar effekt.

Verdiskapingsprogrammet har 97 millioner totalt til fordeling i 2021. Erfaringene fra de siste årene er at potten er brukt opp lenge før årets slutt. Innovasjon Norge opplever stor pågang fra landbruket på investeringer i klimaløsninger. Forbudet om bruk av fossil mineralolje til oppvarming av driftsbygninger i landbruket fra 01.01.25, og en varslet økning av CO₂-avgiften antas å holde investeringstakten oppe.

For å sikre en god konverteringsgrad av fossile oppvarmingsløsninger, samtidig som programmet stimulerer til tidlig markedsintroduksjon av grønn teknologi, er det helt nødvendig å øke rammene for programmet.

Veksthusnæringa har gjort en stor innsats med å fase ut fossil oppvarming. Fra 1989 til 2018 har veksthusnæringen redusert sine utslipp med hele 70 prosent. En liten andel av veksthusnæringens energiforbruk er fossil mineralolje, noe som relativt enkelt kan bli konvertert til biofyringsolje.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at for veksthusnæringa bør prosjekter som legger opp til en trinnvis utfasing av fossil energi også støttes.

For de neste tre årene bør prosjekter som reduserer fossile utslipp på gårdsnivå vektes tungt, spesielt utfasing av fossil oppvarming. Lønnsomhetskravet for mindre anlegg som faser ut fossil oppvarming bør senkes

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at Enova får utvidet mandat, og at deres program for varmesentraler bør inkludere varmesalgsprosjekter som i dag har vært støttet av verdiskapningsprogrammet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at rammen for Verdiskapingsprogrammet over Jordbruksavtalen holdes uendret på 97 mill. kroner, og at det legges strengere føringer for prioriteringer innenfor programmet. Det vises også til forslag knyttet til midler fra Klima- og energifondet som forvaltes av Enova under kapittel 7.3.1

7.3.3 Behov for klimafondsordning med skattefordel

Mange investeringer i klimatiltak øker ikke nødvendigvis inntjeningen hos bonden. Det er derfor behov for å utvikle tilsvarende positive virkemidler for landbruket som for andre sektorer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener en klimafondsordning i jordbruket bør utformes enklest mulig, både for bonde og skattemyndigheter. Vi foreslår derfor at selve avsetningen gjennomføres som en regnskapsteknisk avsetning. Dette gir bonden muligheter til å sette av deler av overskuddet i foretaket og i praksis utsette beskatningen av dette. Denne måten å innrette ordningen på er enklere å administrere enn dagens skogfondsordning.

Det å innrette ordningen som en regnskapsteknisk avsetning vil verken medføre administrative kostnader av nevneverdig grad, eller innlåsing av kapital. Skatteregelverket inneholder i dag flere

lignende ordninger, som kan brukes som mal. Dette gjelder ordningene med gevinst-/tapskonto, betinget skattefritak og tømmerkonto i skogbruket. Felles for alle disse ordningene er at de håndteres enkelt ved en disponering i regnskapet i forbindelse med årsoppgjøret. Disponeringen dokumenteres videre for skattemyndighetene på poster i næringsoppgaven og et vedleggsskjema.

En ordning som beskrevet over kan enkelt kombineres med «skogfondsordningen» som system for skattefordel ved investering i klimaprioriterte tiltak. Det bør utarbeides en forskrift som definerer hvilke formål dette gjelder. Sentrale tiltak vil bl.a. være drenering, biogass, lagring av husdyrgjødsel og driftsbygninger i tre. Aktuelle tiltak og investeringer som utløser skattefordelen må løpende defineres iht. kunnskapsgrunnlaget om landbruk og klimaendringene.

Klimaendringene vil også føre til større årlig variasjon i produksjon og inntektsnivå. For å hindre langvarig «innlåsing» kan det stilles krav til at avsatte midler må brukes innen 4-5 år, hvis ikke må beløpet føres til inntekt.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det etableres en klimafondsordning hvor bonden gis skattefordel ved definerte investeringer i klimatiltak i jordbruket. Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at dette følges opp i forbindelse med statsbudsjettet for 2022.

7.3.4 Klima- og miljøprogrammet

Klima- og miljøprogrammet skal bidra til å nå landbrukspolitikkenes målsettinger innenfor klima og miljø. Prosjektene skal bidra til at eksisterende eller ny kunnskap raskt når ut til næringsutøvere, til oppdatert kunnskap for rådgivning og forvaltning og til å informere om jordbrukets miljøinnsats til samfunnet for øvrig. Mottakere av prosjektstøtten er primært FoU-organ, rådgivning og ulike organisasjoner. Ny kunnskap i prosjektene skal raskt kunne implementeres i praktisk jordbruk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at prosjekter som har til formål å bidra til effektiv klimatilpasning, kunnskap om utslippsreducerende tiltak og økt opptak skal prioriteres i 2021-2022, herunder prosjekter som gir nødvendig kunnskap om kostnader og realistisk implementering knyttet til ulike klimatiltak. Kunnskap om jordhelse, kløver i eng og biokull er aktuelle temaer i programmet, jf. kapittel 7.3.11, 7.3.12 og 7.3.13.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det settes av:

- 2 mill. kroner til utredninger iverksatt av regnskapsgruppa for klimaavtalen (jf. kapittel 7.2.2).
- 5 mill. kroner til bærekraftprosjekt i grøntsektoren (jf. kapittel 9.1.1).

Det skal også foretas en utredning om bruk av kløver i eng, for å få kunnskap om klimaeffekt og aktuelle virkemidler for å stimulere til dette.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke ramma på programmet til 33 mill. kroner.

7.3.5 Klimasmart Landbruk – Landbrukets klimakalkulator - Satsningsområde #1

De siste årene har det kommet ny kunnskap om mulige utslippskutt i jordbruket, som viser at det er mulig å redusere klimagassutslipp fra jordbrukssektoren i Norge innenfor dagens matproduksjon. Dagens kunnskap viser at det er potensiale for ytterligere forbedringer gjennom målrettede tiltak.

Fellesnevneren for de fleste klimatiltakene i jordbruket er at de må iverksettes på gårdsnivå. Da må det legges til rette for at nesten 40 000 bedrifter skal bidra i dette klimaarbeidet. Hva som er de beste klimatiltakene for det enkelte gårdsbruk vil variere mellom ulike bruk og driftsformer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener en styrket satsing på utvikling av rådgivingsverktøy i landbruket er avgjørende for å utløse tilstrekkelige klimatiltak for utslippskutt på norske gårdsbruk. I dette arbeidet har Klimasmart Landbruk en sentral rolle.

7.3.5.0 Videreutvikling av flere indikatorer, modeller og bedre datafangst

I 2016 ble Landbrukets Klimaselskap SA etablert. Selskapet eier og driver prosjektet Klimasmart Landbruk der kjerneoppgaven er å utvikle klimakalkulatorer for å identifisere klimatiltak på gårdsnivå.

I oktober 2020 ble klimakalkulatoren for kumelk, korn og gris lansert, og gikk over i en driftsfase. Fra lansering og frem til mars har ca. 1 200 gårder begynt å bruke kalkulatoren. Ca. 900 av disse har hatt godt nok datagrunnlag for å få en tilfredsstillende beregning. Kalkulatoren for ammeku, sau, potet og fjørfe er planlagt lansert i oktober 2021. Disse kalkulatoren baserer seg på modeller som utvikles av NMBU for sau og NIBIO for grønt. Deretter gjenstår arbeidet med videreutvikling, datafangst og ferdigstilling av modeller for grøntsektoren - et arbeid som blir viktig for å gi hele næringa tilgang på en fullgod løsning. Erfaringene så langt viser at selv om en kalkulator blir lansert, kreves det en videreutvikling utover vanlig drift for å sikre en god brukeropplevelse og god datatilgang.

For at kalkulatorer for alle produksjoner skal komme helt på plass innen 2025 forutsettes det gode rammer for videreutvikling og datafangst. Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker at klimakalkulatoren er et avgjørende verktøy for å nå jordbrukets klimaforpliktelser.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 5 mill. kroner over LUF for 2022 til videreutvikling og ferdigstilling av klimakalkulatoren.

7.3.6 Investeringsstilskudd til husdyrgjødsellager

Støtten er avgjørende for å innfri målet i satsningsområde #5 av Landbrukets klimaplan om bedre bruk av husdyrgjødsel innen 2030, noe som vil kunne gi utslippskutt tilsvarende 470 000 tonn CO₂-ekv. fra 2021 til 2030.

Investeringsstilskudd til utvida gjødsellager og tak på åpne kummer er tilskuddsberettiget i dag, men kun et prioritert tilskudd for to av fylkene. Det bør gis et tydelig signal om at investeringsmidler til gjødsellager og tak på kum må prioriteres høyere.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at investeringer til gjødsellager og kum med fast toppdekke prioriteres over IBU-midlene. Tilskuddssatsen bør heves fra 20 til 25 prosent av godkjent kostnadsramme, og øvre grense for tilskudd heves til 200 000 kroner. Her må tilskudd til tak kunne supplere tilskudd til selve lageret.

Jordbrukets forhandlingsutvalg presiserer at tilskudd til biorestlager må være del av denne prioriteringen.

Se for øvrig kapittel 8.1, IBU.

7.3.7 Tilskudd til miljøvennlig gjødselspredning under RMP

Det har de siste årene vært en sterk økning i arealer som mottar RMP-støtte til tiltak i kategorien «utslipp til luft» For nedlegging/nedfelling og bruk av tilførselsslange for spredning av husdyrgjødsel er arealet tredoblet fra 2017 til 2019. Nedlegging/nedfelling er økt fra 177 000 daa til 530 000 daa, og tilførselsslange fra 164 000 daa til 462 000 daa.

Tiltaket *bedre husdyrgjødsling* i Landbrukets klimaplan har som målsetting å redusere utslippene av klimagasser med 200 000 tonn co2-ekvivalenter innen 2030. Effekten vil oppnås blant annet ved at andelen blautgjødsel som spres med miljøvennlige metoder økes, i tillegg til økning i lagerkapasitet for å kunne spre gjødsel på våren/i vekstsesong.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener tilskudd til miljøvennlig gjødselspredning bør prioriteres, og at RMP bør styrkes.

Se for øvrig kapittel 12.2, RMP

7.3.8 SMIL og drenering

7.3.8.0 SMIL-midler

Kommunene har en viktig rolle i miljøarbeidet innenfor jordbruket, og forvalter blant annet den økonomiske støtteordningen Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL). Konkret dreier dette seg om skjøtsel av spesielle natur- og kulturminneverdier, tilskudd til skjøtsel av verneverdige bygninger, bygging av fangdammer og hydrotekniske anlegg i vassdrag for å redusere avrenning av jord, rydding av gamle ferdselsveger, turstier og lignende.

En stadig større andel av midlene går til utbedring av hydrotekniske anlegg og andre tiltak for redusert forurensing som f.eks. fangdammer, og størsteparten av midlene går til tiltak for avrenning til vann. Store nedbørsmengder på kort tid, gir større behov for å tenke forebygging, og er viktig for å sikre god tilstand i vann og vassdrag. Det rapporteres om stor etterspørsel etter midler. Interessen for å ivareta natur- og kulturminneverdier i kulturlandskapet er også stor.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å opprettholde bevilgningen til SMIL med 132 mill. kroner. Hydrotekniske tiltak prioriteres. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener SMIL-midlene bare skal gå til aktive gårdsbruk.

7.3.8.1 Drenering

Drenering er viktig både for å redusere klimagassutslipp fra arealene og for å tilpasse jordbruket til et endret klima. Godt drenert jord gir bedre så- og høsteforhold, økt plantevekst, økt næringsopptak, bedre jordhelse og redusert risiko for jordpakking. Tilfredsstillende drenering er en forutsetning for å få gode avlinger og for å øke norsk planteproduksjon. God drenering kan redusere faren for erosjon som følge av overflateavrenning og bidra til bedre vannkvalitet. Redusert erosjon bidrar til å bevare jord som en ressurs for framtidig matproduksjon. Det er fortsatt stort behov for drenering av arealer.

Det er betydelig høyere kostnader til drenering på arealer hvor Rådalshjul og tilsvarende metoder ikke kan benyttes. Derfor vil Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslå at dreneringstilskudd gis på bakgrunn av kostnadsoverslag til de dyreste prosjektene. Dette peker man også på i Klimakur 2030 der det henvises til at «manglende privatøkonomisk lønnsomhet er en hovedbarriere for dreneringstiltak».

For drenering som ikke kan gjøres med Rådalshjul eller lignende metoder bør man kunne søke om dreneringstilskudd etter søknadsmodellen til SMIL. Dette kan enkelt løses i dagens

system for tilskudd til drenering. For å utløse tilskudd til drenering må det utarbeides en søknad, som må godkjennes av kommunen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil øke dagens sats for dreneringstilskudd fra 2 000 kroner til 2500 kroner. For drenering som ikke kan gjøres med Rådalshjul eller lignende metoder bør man kunne søke om dreneringstilskudd etter søknadsmodellen til SMIL-midler.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil i tillegg øke bevilgningen til drenering med 12 mill. kroner til 80 mill. kroner. Det bør også kunne innvilges dreneringstilskudd til nydyrka areal/ areal som ikke har vært drenert tidligere.

7.3.9 Tilskudd til fangvekster under RMP og dokumentasjon av klimaeffekt

Regionale miljøprogram ble i jordbruksoppgjøret 2020 styrket med 23 mill. kroner, med en føring om at miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel og fangvekster skal prioriteres.

Det ble også avsatt midler til et forskningsprosjekt på fangvekster over jordbruksavtalens forskningsmidler. Tiltaket bokføres per nå ikke i klimagassregnskapet fordi det ikke er gjort tilstrekkelige med forsøk i Norge som dokumenterer klimaeffekten av tiltaket. Klimaeffekten i denne sammenhengen vil si evnen til å fange og lagre karbon i jorda veid opp mot nitrogentap i form av nitrat og lystgass fra nedbrytning av planterestene i jorda.

Det trengs målinger under norske forhold for å kunne forbedre kunnskapsgrunnlaget når det gjelder fangvekstenes karbonlagringseffekt og virkning på lystgassutslipp. Det er også behov for å vurdere aktuelle arter, såtider og dyrkingsmetoder som gir sikker dyrking og ønsket klimaeffekt under norske forhold.

Prosjektet ledes av NIBIO. Det startet 1. mars 2021 og går over fire år. Per 15.4 er en godt i gang med å planlegge feltforsøk som starter i årets vekstsesong og skal bidra til å gi datagrunnlag om karbonlagring, lystgassutslipp og dyrkingsmetoder ved bruk av fangvekster. Målet med prosjektet *Fangvekster som klimatiltak i norsk kornproduksjon (CAPTURE)* er å dokumentere klimaeffekten av fangvekster på kornarealer i Norge, samt å utvikle gode dyrkingsstrategier.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at tilskudd til fangvekster under RMP fortsatt må prioriteres.

7.3.10 Biogass

Formålet med ordningen er å stimulere til at husdyrgjødsel benyttes til produksjon av biogass, enten på egen gård eller gjennom leveranse til biogassanlegg. Ved søknadsomgangen 2020 (for leveranser i 2019) søkte 44 foretak om tilskudd, 5 av disse produserte biogass i eget gårdsanlegg. Tilskuddssatsen er økt fra 2021.

Programmet er avgjørende for å innfri målet om økt bruk av husdyrgjødsel i biogass innen 2030, som vil gi utslippskutt tilsvarende 280 000 tonn CO₂-ekv. fra 2021 til 2030.

Vi viser til rapport «*Husdyrgjødsel til biogass – gjennomgang av virkemidler for økt utnyttelse av husdyrgjødsel til biogassproduksjon*».

Jordbrukets forhandlingsutvalg støtter at potten skal økes med 2 mill. kroner, slik at potten totalt er på 11 mill. kroner, i tråd med prognosen. Dette både på grunn av økt sats og økt interesse for husdyrgjødsel til biogass.

7.3.11 *Kløver i eng (RMP)*

Bedre grovfôr er en nøkkel både til økt norskandel og reduserte klimautslipp i landbruket. Mer kløver i engarealene kan ha positiv effekt i så måte, men det er behov for faglige vurderinger på både effekt og aktuelle stimulerings tiltak.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår også at det settes av midler under Klima- og miljøprogrammet til en utredning om bruk av kløver i eng, for å få kunnskap om klimaeffekt og aktuelle virkemidler for å stimulere til dette. Prosjektmidlene bør utlyses av Landbruksdirektoratet.

7.3.12 *Nasjonalt program for jordhelse*

Jord som fungerer godt – som har god jordhelse – er grunnlaget for matproduksjon og leverer også flere andre viktige økosystemtjenester. En satsning på jordhelse er å tilrettelegge for vedvarende høy avlingskvalitet og -mengde og samtidig et bidrag til jordbrukets tilpasning til klimaendringene (virker bl.a. flomdempende), til beskyttelse av vannressursene våre mot avrenning og til reduksjon av klimaendringene ved karbonbinding.

En arbeidsgruppe, med Landbruksdirektoratet som sekretariat, la 28.2.2020 fram «Nasjonalt program for jordhelse – Faggrunnlag og forslag til utvikling av tiltak og virkemidler for økt satsing på jordhelse» (Jordprogrammet). Arbeidsgruppa var sammensatt av representanter for sentrale faginstanser på jordområdet, samt faglagene i landbruket.

Jordhelseprogrammet skisserer 8 tiltak det er viktig å ta hensyn til for å bedre jordhelsen i norsk landbruk. Noen av tiltakene ligger allerede i jordbruksavtalen under RMP, eller som egne ordninger som SMIL og drenering, men ikke alle blir stimulert spesifikt over jordbruksavtalen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener god jordhelse er et viktig tiltak for både å øke produksjonen på hvert enkelt gårdsbruk, som et klimatiltak for økt karbonbinding og et klimatilpasningstiltak.

Det kreves betydelig mer kunnskap om karbonlagring og måling av karboninnhold i norsk jord enn det vi har i dag. Karbonlagring i jord er en viktig del av klimasatsingen i jordbruket. Jordbrukets forhandlingsutvalg viser til at tema jordhelse er dekket under øvrige punkt under kapittel 7, samt under midlene til forskning og utvikling (LUF).

7.3.13 *Biokull*

Karbon i jord er en viktig del av det globale karbonkretsløpet. Tiltak som kan binde karbonet i jorda er naturens eget CCS. Ett av tiltakene i Landbrukets klimaplan er økt bruk av biokull. Dette er et fagfelt med økende interesse, der det gjøres mye forskning både i Norge og i andre land. Samtidig er vi helt i startfasen av å bygge opp en verdikjede for biokull i Norge. Landbruket kan spille en rolle gjennom hele verdikjeden.

Det er mange næringer som ser muligheter for reduserte klimautslipp gjennom produksjon og bruk av biokull; alt fra avfall- og avløpsbransjen, anleggsbransjen, metallurgisk industri, by- beplantning, skogbruk og jordbruk. De neste årene vil det jobbes med produksjon og bruk av biokull som kan bidra til å binde karbon og redusere utslipp av CO₂. Biokull kan også være et tiltak for klimatilpasning i landbruket. I desember 2020 ble det første kommersielle pyrolyseanlegget for biokullproduksjon åpnet i Norge. Anlegget har fått støtte fra verdiskapningsprogrammet for fornybar energi hos Innovasjon Norge. De andre pyrolyseanleggene som finnes i Norge er FoU-anlegg eller noen mindre gårdsanlegg, men det er flere større anlegg under planlegging.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår også at det settes av midler under Klima- og miljøprogrammet til et praktisk utprøvningsprosjekt på norske gårdsbruk, for å få kunnskap om bruk av biokull både i husdyrrom, gjødsellager og i planteproduksjon. Prosjektmidlene bør utlyses av Landbruksdirektoratet.

8 LUF OG NÆRINGSUTVIKLING

8.1 IBU- midlene - tradisjonelt landbruk

Stort behov for investeringsvirkemidler

Det er stort investeringsbehov i jordbruket knyttet til dagens og framtidens utfordringer, spesielt med bakgrunn i krav og forventninger til reduserte klimautslipp, dyrevelferd og arbeidsmiljø. Høyt kostnadsnivå i kombinasjon med lav lønnsomhet gjør det krevende for bonden å finansiere opp investeringsbehovet.

Investeringstilskudd er viktig for å gi framtidstro og utvikling for små og mellomstore bruk over hele landet. Investeringene må være tilpasset ressursgrunnlaget, og ikke betinge produksjonsøkning.

Innovasjon Norge har de siste årene opplevd rekordstor etterspørsel etter IBU-midlene, og da i særlig grad investeringsmidler til tradisjonelt landbruk. I 2020 var midlene i flere regioner disponert allerede før sommeren, og det ble i praksis innført søknadsstopp. Det er bevilget 664,5 mill. kroner i IBU-midler i 2021. Innovasjon Norge har per siste halvdel av februar 2021 mottatt søknader for nærmere 800 millioner kroner. Regionkontorene regner med at den samlede etterspørselen vil bli nærmere 1,2 milliarder kroner i 2021.

Det trengs en betydelig økt tilgang både på offentlig risikokapital og finansieringsordninger som kompenserer for manglende pantegrunnlag, for å sikre investeringer i produksjoner over hele landet.

For å imøtekomme behovet for investeringer som følge av løsdriftskravet fra 2034, krever jordbrukets forhandlingsutvalg en særskilt og flerårig investeringspakke for mjølk/storfe med samme føringer som IBU-midlene.

Ramme for IBU for 2022 økes med 70,5 mill. kroner til 735 mill. kroner. 120 mill. kroner øremerkes fortsatt til investeringer i grøntsektoren, av disse 15 mill. kr til småskala grøntproduksjon. Avsetningen på 120 mill. kroner er nasjonal, og inngår ikke i den fylkesvise fordelinga (for nærmere omtale, se kap. 8.1.5).

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at investeringsvirkemidlene særlig prioriteres til tiltak som:

- Bidrar til å utnytte de totale arealressursene og sikre utnytting av ressursgrunnlaget på det enkelte bruk.
- Oppgraderer driftsapparatet for å styrke velferden for folk og dyr, slik at gårdsbruket blir en attraktiv arbeidsplass og ivaretar god dyrehelse.

For å imøtekomme disse hensynene effektivt mener Jordbrukets forhandlingsutvalg at følgende endringer må gjøres i IBU-forskriftens § 3. Tiltaksgrupper og tilskuddsnivå: for investeringer i melkefjøs som bygger opp til 30 kyr heves taket for investeringsstøtte til 3,5 mill. kroner per prosjekt og støtteprosenten til maks 50 %.

For andre investeringer, beholdes taket på 2 mill. kroner og maksimal tilskuddsprosent på 35 %. Unntaket fra kronetaket videreføres for investeringer i Troms og Finnmark.

8.1.1 Mjølke og storfe

Løsdriftskravet er satt av Stortinget, og utløser et investeringsbehov ut over det “normale” investeringsbehovet. Løsdriftskravet for storfe aleine, krever investeringer i milliardklassen. Det er derfor behov for ekstraordinære midler.

Behovet kan ikke dekkes ved omfordeling av eksisterende investeringsstøtte. Tvert om er det et betydelig investeringsbehov også i andre produksjoner.

60 % av landets mjølkeprodusenter driver i dag i båsfjøs. Disse har i gjennomsnitt 18 kyr, mens de som har bygd om til løsdrift har 41 kyr.

Totalt investeringsbehov

Investeringsbehovet for mjølke og storfe er spesielt utfordrende da det skal ivareta flere mål, utover «ordinær» fornying av driftsapparatet:

- 1) Dekke investeringsbehovet som følger av løsdriftskravet, dvs. merkostnaden ved bygging/oppgradering av båsfjøs til den nye, politisk vedtatte, oppstallingsløsningen, og at det må bygges om tidligere enn tilstanden på driftsbygningen nødvendigvis tilsier.
- 2) Dekke investeringsbehov som utløses ved nye krav til kalvingsbinger og beite- og mosjonskrav fra 2024
- 3) Imøtekomme det politisk omforente målet om å beholde en tilpasset bruksstruktur (15-30 kyr), på tross av deres ulemper ved ombygging.

NIBIO sin framskriving av mjølkebehov og ytelsesutvikling tilsier et behov for 185 000 årskyr i 2034, dette tilsvarer ca. 209 000 kuplasser. Basert på fortsatt bruk av eksisterende plasser i løsdrift trengs ca. 70 000 nye løsdriftsplasser fram til 2034.

Et investeringsbehov på 20 mrd. kroner totalt over 12 år (2022 til 2033), innebærer investeringer på 1,66 mrd. kroner årlig under de forutsetningene som ligger i NIBIOs analyse, bl.a. en økning i mjølkeytelse fra drøyt 8000 liter/årsku i dag til drøyt 9000 liter/årsku i 2034. Hittil har mye av overgangen til løsdrift skjedd i større besetninger, gjerne kombinert med økt produksjon og dyretall. Nå har imidlertid antallet besetninger med over 30 kyr flata ut. Dette innebærer at resten av overgangen må skje i mindre enheter. Det blir avgjørende i tida framover å sørge for at også disse mindre enhetene kan klare investeringene for overgang til løsdrift. Uten å tilrettelegge for dette vil ikke målet om en variert bruksstruktur innen mjølke/storfe kunne nås slik det er forutsatt i den gjeldende landbrukspolitikken.

Som grunnlag til NIBIOs rapport har Norsk Landbruksrådgiving laga investeringskalkyler for løsdriftsfjøs med ulike besetningstørrelser. Konklusjonen er at kostnaden pr. kuplass vurderes høyere nå enn tidligere, og at kostnaden pr. kuplass er sterkt avhengig av størrelsen det bygges til.

Tabell 16 Investeringsoverslag for nye løsdriftsfjøs i melkeproduksjonen, 50 prosent påsett

	Total investeringskostnad i millioner kroner	Investeringskostnad per kuplass	Størrelse på bygningen
15	5,8 mill	386 000 kr	500 m ²
20	6,8 mill	340 000 kr	600 m ²
30	10,3 mill	343 000 kr	890 m ²
40	11,9 mill	297 000 kr	1050 m ²
50	13,2 mill	264 000 kr	1170 m ²
60	14,8 mill	246 000 kr	1300 m ²
80	19,1 mill	239 000 kr	1570 m ²
100	21,8 mill	218 000 kr	1850 m ²
120	24,2 mill	202 000 kr	2090 m ²

Kilde: Norsk Landbruksrådgivning 2021. En rekke forutsetninger og forenklinger om utformingen av driftsbygningene er gjort. Framføring av hunndyr, altså 50 prosent påsett er forutsatt i denne tabellen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever på dette grunnlag en ekstraordinær og flerårig investeringspakke, utover IBU-midlene i jordbruksavtalen. Den nødvendig for i tilstrekkelig grad å kunne møte det investeringsbehovet som er utløst av løsdriftskravet, samtidig som det tas hensyn til målet om å opprettholde en bruksstruktur tilpassa arealgrunnlaget i ulike deler av landet. For år 1 (2022) settes omfanget av pakka til 450 mill. kroner. Regler for tiltaksgrupper og tilskuddsnivå skal være de samme som for de ordinære IBU-midlene (Jf. forslag i kap. 9.1). Melkebruk som bygger opp til 30 prioriteres.

8.1.2 Øvrige husdyrproduksjoner

Innenfor de kraftfôrkrevende produksjonene, og for sau/lam, har markedssituasjonen de siste åra ført til at en i svært liten grad har brukt investeringsstøtte. Over tid har det samla seg opp et behov for å fornye og oppgradere produksjonsapparatet også hos dem. For disse produksjonene må redusert klimautslipp, dyrevelferd og HMS-hensyn prioriteres.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det åpnes for å gi investeringsstøtte til fornying av produksjonsapparatet, eksempelvis ved generasjonsskifte/eierskifte på gården.

8.1.3 Utvida gjødsellager og tak på kum

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at investeringer til gjødsellager og kum med fast toppdekke prioriteres over IBU-midlene. Tilskuddssatsen bør heves fra 20 til 25 prosent av godkjent kostnadsramme og øvre grense for tilskudd heves til 200 000 kroner. Her må tilskudd til tak kunne supplere tilskudd til selve lageret.

Jordbrukets forhandlingsutvalg presiserer at tilskudd til biorestlager for ett eller flere gårdsbruk må være del av denne prioriteringen.

Se for øvrig kapittel 7.3.6

8.1.4 Korn

Det er behov for en fortsatt økt satsing på tørke- og lagerplass for å sikre avling og kvalitet. Store kornvolum og/eller krevende innhøstingsforhold setter større krav til tørke- og lagerkapasitet for korn. I år med gode avlinger og/eller krevende innhøstingsforhold er det tidvis krevende å levere

korn i innhøstingsperioden. Dette gjør at logistikken hos enkelte produsenter og sentrale aktører blir vanskelig. Økt lagerkapasitet på gårdene er også en del av den totale matberedskapen i Norge.

Tørke- og lageranlegg er også viktig for å få til en satsing på økt produksjon av protein- og oljevekster, belgvekster mm. Gårdstørker og -lager har også en betydning i en matkornsatsing. Dette gir mulighet for at produsentene også kan lagre varen frem til det skal tas i bruk av neste ledd i verdikjeden.

Mottaks- og tørkeanlegg på gårder er i mange tilfeller mer enn 30 år, og ikke dimensjonert for dagens produksjon. Tilstrekkelig lagerplass og mulighet for å tørke korn er viktig for å sikre rett kvalitet og hensiktsmessig logistikk under innhøstinga. På denne måten økes inntjeninga for bonden, samtidig som det kan øke verdien av den norske kornproduksjonen totalt.

Den alvorlige tørken i Sør-Norge i 2018 avdekket behovet for investering i nye og fornying av eksisterende vanningsanlegg.

Støtte til korntørker og lageranlegg gjennom Innovasjon Norge bør videreføres som særskilt prioritering. God aktivitet og mange prosjekter gir signaler om at effekten av prioriteringen ikke er tatt ut. **Det må prioriteres investeringsstøtte til nye tørker og lager for korn, og til oppgradering av eksisterende anlegg. Det samme gjelder for investeringer i faste installasjoner for vanningsanlegg.**

For å imøtekomme ønsker om økt norskandel i mat og fôr, og en matkornsatsing fremover, mener Jordbrukets forhandlingsutvalg det er viktig at Innovasjon Norge får signaler om å ikke ensidig prioritere midler til tørke- og lagerkapasitet ut fra en betraktning om tonn kapasitet på lageret, men også ut fra mulighet for sortering av forskjellige arter, sorter og kvaliteter på gården.

8.1.5 *Frukt og grønt*

Det er øremerket 120 mill. kroner til investeringer i grøntsektoren for 2021. Det er fortsatt et stort behov for investeringer innenfor sektoren for å nå målsettingene om økt norsk frukt og grøntproduksjon.

Norsk Landbruksrådgiving og SINTEF Ocean har på oppdrag fra styret for Forskningsmidler kartlagt status og fremtidig behov for norske potet- og grønnsakslagre. Investeringsbehovet i kjølelagre hos produsentene er estimert til 89-125 mill. kroner i året. For pakkeriene er investeringsbehovet beregnet til om lag 115 mill. kroner for perioden 2021-2025.

Gode kjølelager er avgjørende for god kvalitet over hele sesongen og muligheten for å øke norsk sesong i butikkene i konkurranse med importert vare. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre øremerkinga på 120 mill. kroner til investeringer i grøntsektoren.

Det bør foretas en gjennomgang av hvilke investeringer som er tilskuddsberettiget.

I 2019 var partene enige om at 9 millioner kroner av IBU-ordningen skulle øremerkes til produsenter som ønsker å etablere småskalaproduksjon av grønnsaker, frukt og bær. Denne øremerkingen ble ikke konkret videreført for 2021.

Mange nye små grøntprodusenter har drevet uten, eller med svært små investeringer. Flere står ovenfor større investeringer. Det øremerkede tilskuddet til småskala grønt har vært svært viktig for disse produsentene.

Innovasjon Norge melder i sin årsrapport for 2020 at det er innvilga totalt 8,2 mill. kroner til 51 prosjekt, herav 10 markedshager.

NLR melder om stor interesse for mentorer innen markedshageproduksjon. Av 243 søkere for 2021 ønsket 40 nye bønder en mentor innen markedshageproduksjon.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at øremerking av IBU-midler til småskala grønt må gjeninnføres, med en ramme på 15 millioner kroner.

Det er viktig å stimulere til økt rekruttering til grøntsektoren og fortsatt geografisk spredning i produksjonen. For å sikre rekruttering er det nødvendig at nye produsenter gis prioritet ved tildeling av midler til investering og utvikling.

Tidligere har det vært en felles nedre arealgrense på 3 dekar for søknad om plantetilskudd. Noen fylker, som Vestland, har denne grensa fortsatt. De ulike fylkene har i dag ulike regler for minsteareal. Innovasjon Norge bør fjerne nedre arealgrense for søknad om plantetilskudd for alle fylker. Dette må framgå av tildelingsbrevet fra LMD til Innovasjon Norge. Dersom et fruktbruk i Hardanger med fruktareal på ned mot 20-25 dekar skal fornye, er 3 dekar en stor investering.

Nyplanting kan innebære omarrondering og grøfting av arealet for å tilrettelegge til mer moderne og tilpasset mekanisering, og for at jorda og plantene skal være i god stand for optimal bruk. Dette må tas inn i beregningen av tilskudd til nyplanting.

8.1.6 Økt bruk av tre som byggemateriale

I jordbruksavtalen for 2020 ble «avtalepartene enige om å innføre et ekstra tilskudd ved investering i landbruksbygg i tre på inntil 20% av ordinært innvilget tilskuddsbeløp. Den totale rammen for støtte til driftsbygninger i tre kan overskride kronetaket med inntil 400.000 kr slik at trebruk også stimuleres i større prosjekter. For å få opp aktiviteten, skal det særskilte tilskuddet gjelde i en periode på tre år.»

Ordningen trådte i kraft 1. januar 2020. Interessen og responsen i næringa har vært stor. IN melder om at det i fylkene med mest husdyrbruk og størst tilskuddsramme har vært størst interesse for ordninga.

Det er flest prosjekt innen mjølkeproduksjon med 63 bygg, deretter følger ammekuproduksjon med 37 bygg, mens det er 12 prosjekt knyttet til sauehold og korntørking. For ammeku er delen som oppfyller kravet til ekstra tretilskudd hele 44 prosent, mens det for melkeproduksjon og sauehold er rundt 35 prosent.

Bruk av tre som byggemateriale gir ca. 60 % lavere utslipp av CO₂ sammenlignet med stål og betong. En økt bruk av tre i driftsbygninger har derfor stor effekt på det faktiske CO₂ regnskapet for jordbruket.

Tiltaket med inntil 20 % ekstra tilskudd ved bygging av tre videreføres i tråd med jordbruksavtalen for 2020. Det bør gjennomføres en evaluering av tiltak før jordbruksforhandlingene i 2022.

8.2 Nasjonale tilretteleggingsmidler

Nasjonale tilretteleggingsmidler ble etablert som en nasjonal ordning fra 2020. Forvaltningen av midlene foretas av Landbruksdirektoratet. Midlene skal benyttes til tilretteleggingstiltak innen landbruksbasert næringsutvikling, og til utvikling og videreutvikling av etter- og videreutdanningstilbud innenfor landbruksnæringen.

Tiltakene skal bidra til å styrke verdiskapingen i landbruket og bidra til fellesskapsløsninger innen næringsutvikling og kompetanseheving av nasjonal nytteverdi.

I fjorårets jordbruksoppgjør ble det i tillegg satt av ekstra midler til forprosjekter innen grøntsektoren og til utvikling av program for klimarådgivere. Midlene ble lyst ut i egne utlysninger med frist høsten 2020. Det er innvilget fire forprosjekter som skal bidra til utvikling av en bærekraftstrategi og økt etterspørsel etter norsk frukt og grønt, i tråd med målene i rapporten «Grøntsektoren mot 2035». Videre er det innvilget tre prosjekter som skal resultere i program for opplæring av klimarådgivere innen jordbruk og skogbruk.

Det blei ved fastsetting av «Forskrift om nasjonale tilretteleggingsmidler til næringsutvikling og kompetanseheving» vedtatt å ikke lenger øremerke midler til kursing av landbruksvikar og avløser Norske Landbruksstjenester har gjennom en årrekke arrangert kurs for avløsere finansiert ved disse øremerkede midlene.. Det er viktigere enn noen gang at det utdannes kompetente avløsere som kan jobbe i norsk landbruk. Det å sikre utdanning av avløsere bør være et prioritert formål i NT-midlene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår en ramme på 7 mill. kroner for 2022. Dette er en reduksjon på 1 mill. kroner fra 2021. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at øremerking av 1 mill. kroner til avløserkurs må gjeninnføres.

8.3 Inn på tunet-løftet 2

IPT-løftet del 2 ble vedtatt i jordbruksoppgjøret i 2019 som en treårig satsing. Landbruksdirektoratet har prosjektlederansvaret, og det er laget mandat og retningslinjer for løftet.

Det ble lyst ut midler til fire ulike pilotprosjekter, som mottok sine tilsagn 1. november 2020. Følgende pilotprosjekter med leveranse høsten 2022 er tildelt midler:

- Nordland – Pilotprosjekt innen tjenesteområdet skole og pedagogiske tilbud, for grunnskole. Statsforvalteren i Nordland og Nordland fylkeskommune er prosjekteiere og er tildelt 3 mill. kroner.
- Møre og Romsdal - Pilotprosjekt innenfor tjenesteområdet skole og pedagogiske tilbud, for videregående skole. Statsforvalteren i Møre og Romsdal er prosjekteier og er tildelt 2,4 mill. kroner.
- Oslo og Viken - Pilotprosjekt innenfor tjenesteområdet demensomsorg. Statsforvalteren i Oslo og Viken er prosjekteier og er tildelt 3,0 mill. kroner.
- Vestland - Pilotprosjekt innenfor tjenesteområdet psykiatri, rus og arbeidstrening. Statsforvalteren i Vestland er prosjekteier og er tildelt 1,46 mill. kroner.

I tråd med føringene i inneværende jordbruksavtale settes det av 3 mill. kroner i 2022. Dette er det tredje av tre prosjektår.

8.3.1 Likestilling av Inn på tunet med annen næringsvirksomhet i landbruket

Det er en voksende interesse blant bønder for å lage og tilby slikt tjenestetilbud som en del av den samlede næringsvirksomheten på gården.

For stadig flere bønder er IPT en viktig del av næringsvirksomheten. Dessverre rangeres IPT bare som en tilleggsnæring.

Dette får svært negativ betydning for bonden både med hensyn til momsregelverket og skattemessige forhold gjennom at det ikke er mulig å bruke jordbruksfradraget. Mens f.eks. juletreproduksjon regnes som full næringsinntekt, teller inntekter i IPT bare som bi-inntekter. Ved vurderinger av inntektsmuligheter på en landbrukseiendom har dette negativ betydning for næringa.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at Inn på tunet må godkjennes som ei landbruksnæring, og ikke bare som ei tilleggsnæring.

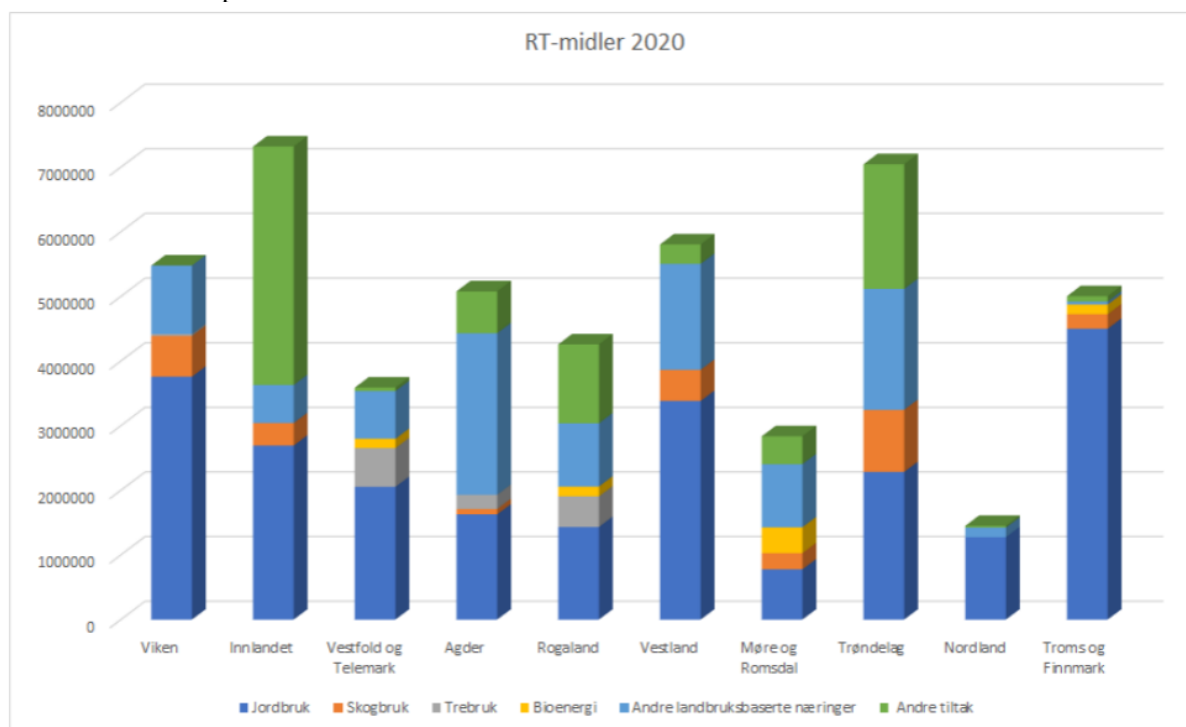
Investeringsordningene i landbruket må imøtekomme behovene for videre utvikling av IPT. Forhandlingsutvalget forventer at det legges til rette for investeringsstøtte til den enkelte gård og etableringsstøtte til forretningsmessig samarbeid mellom tilbyderne, både i fylka og nasjonalt.

8.4 Regionale tilretteleggingsmidler

Fra 1.1.2020 overtok fylkeskommunene forvaltningen av de regionale tilretteleggingstiltakene i landbruket (RT-midlene) og Landbruksdirektoratet overtok det nasjonale forvaltningsansvaret. Fra samme dato ble ny forskrift gjeldende; Forskrift om regionale tilskudd til næringsutvikling, rekruttering og kompetanseheving i landbruket. Tidligere blei midlene forvalta av Statsforvalteren og hadde da navnet Utviklings- og tilretteleggingsmidler (UT-midler).

Det kan gis tilskudd til tilretteleggingstiltak som bidrar til utvikling av konvensjonell eller økologisk drift i landbruket, eller til utvikling av andre landbruksbaserte næringer innenfor fastsatte nasjonale og regionale rammer, strategier og prioriteringer.

Fordelingen av RT-midlene er forankra i de regionale næringsprogrammene og føringer fra de regionale partnerskapene. Totalt er det innvilget 47 mill. kroner til 193 prosjekter i 2020. Det er stor variasjon i type prosjekter som mottar støtte. Tabellen under viser fordelinga av tilskuddsmidlene på de ulike tiltaksområdene.

Figur 4 Kilde: Landbrukets utviklingsfond Årsrapport 2020. Landbruksdirektoratet

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn at tilretteleggingsmidlene er godt samordna med den strategiske innretningen for de bedriftsretta virkemidlene regionalt.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen til regionale tilretteleggingsmidler settes til 38 mill. kroner i 2022. Dette er en reduksjon på 10 mill. kroner fra 2021.

8.5 Områderettet innsats

Utviklings- og tilretteleggingsmidlene i jordbruksavtalen har til hovedformål å utløse investeringer i primærjordbruket slik at verdiskapningen øker, arealene holdes i hevd og mest mulig av ressursgrunnlaget på gardsbruka tas i bruk, både de fysiske og de menneskelige ressursene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er god bruk av de tilgjengelige midlene å bruke deler av dem på spesielle områderettede innsatser, geografisk og tematisk, i tillegg til den satsingen som skjer gjennom bevilgningene til RT- og NT-midler. Gjennom slike definerte satsinger kan avtalepartene målrette innsats, i en periode, mot forhold og saker en mener trenger ekstra oppmerksomhet. Det kan handle om å motvirke negative utviklingstrekk innenfor en del av landbruket som berører flere fylker, men også om å styrke et initiativ eller en innovasjon i en oppstartsfase.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre de eksisterende områderettede tiltakene for hhv. arktisk landbruk og fjellandbruket for en ny treårsperiode.

8.5.1 Arktisk landbruk

Områderettet innsats til arktisk landbruk har vært en treårig satsing for perioden 2019-2021. Midlene omfatter Nordland, Troms og Finnmark og skal bidra til utvikling og økt utnyttning av arktisk kvalitet som konkurransefortrinn for landbruket i nordområdene. Statsforvalteren i Troms og Finnmark har et koordinerende ansvar for forvaltning av midlene opp mot øvrige statsforvaltere, fylkeskommuner, næringsorganisasjoner og ev. andre aktører i de aktuelle områdene.

Prioriteringer for 2021 er:

- Utvikling av næring med potet, grønt og bær.
- Bedre utnyttelse av beite- og grovfôrressursene i det arktiske landbruket.
- Aktiviteter som kan bidra til klimatilpasning eller utslippsreduksjoner i det arktiske landbruket.
- Mobilisering for å få fram nye produsenter og nye produkter med basis i det arktiske landbruket.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er grunnlag for å videreføre satsingen på arktisk landbruk for en ny treårsperiode, blant annet for å kunne ha en ekstra innsats i den nordnorske landsdelen, spesielt koordinert med den nasjonale grøntsatsingen og opp mot arbeidet med å implementere landbrukets klimaplan.

Økonomisk ramme for områdetiltaket arktisk landbruk for 2022 settes til 3 mill. kroner.

8.5.2 Fjellandbruket

Områderettet innsats til fjellandbruket har vært en treårig satsing for perioden 2019-2021. Det omfatter 77 kommuner i Trøndelag, Innlandet, Telemark og Vestfold, og Viken. Det er Statsforvalteren i hvert av de fire fylkene som administrerer midlene og står for utlysning av dem.

Tiltaket bygger på erfaringene fra fjellandbrukssatsingen i perioden 2014 – 2016, Målet er å beholde levende fjellbygder med et aktivt landbruk. Det å ta vare på stølene og stølskulturen er spesielt nevnt som mål og satsingsområde.

Fjellandbruket står for en betydelig del av landets grovfôrbaserte matproduksjon. Mange fjellbygder har folketallsnedgang, og fjellandbruket er under press. Stølsdrifta er nedadgående i takt med nedgang i antall gårdsbruk. Fjellandbruket oppleves som fragmentert, og må finne sin rolle i en ny bioøkonomi der tjenester og opplevelser utgjør en vesentlig del av det økonomiske grunnlaget. Det ligger et potensial i å utnytte ressursene bedre.

Et forprosjekt har avdekket behov for utvikling av og innovasjon i fjellandbruket og tilknyttede næringer. Samordning og utveksling av kompetanse og erfaring blir viktig. Det vil framover være viktig å samle satsingen på fjellandbruket og utnytte ressursen bedre gjennom et samarbeid i hele fjellregionen, og dra nytte av kunnskapen som opparbeides på en bedre måte. Samtidig er det viktig at de lokale utfordringene kan løses gjennom lokale prosjekt. Målet med satsingen er å øke rekruttering til næringen og bidra til økt verdiskaping knyttet til fjellandbruket.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener satsingen på fjellandbruket bør forlenges for en ny treårsperiode. Det er nødvendig med en ekstra og målrettet satsing en videre periode, spesielt for å styrke stølsbruket i områdene.

Økonomisk ramme for områdetiltaket fjellandbruket for 2022 settes til 3 mill. kroner. Tildelingen og bruken av midlene bør samordnes bedre mellom de berørte fylkene for å utvikle fjellandbruket som en helhet.

8.6 Rekruttering og kompetanse i landbruket

Rekruttering og gode utdanningstilbud er viktig

Agronomisk kompetanse og kunnskapsbasert driftsledelse er viktig for å nå målene om et bærekraftig jordbruk over hele landet. Dette vil omfatte både formell kompetansebygging gjennom etablerte utdanningsløp, og kompetanse som kan bygges opp gjennom ulike rådgivningstjenester, nettverk, kurs og mentorordninger. NIBIO-rapporten «Landbrukets kompetansebehov og utdanninger» som kom i desember 2020 viser at landbrukets verdikjede står overfor en situasjon der kompetansebehovet øker både i bredde og dybde, samtidig som det utdannes for få kandidater med grønn kompetanse på alle nivå i utdanningssystemet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det bør satses mer på å utvikle naturbruksutdanninger på videregående-, høyskole-, fagskole- og universitetsnivå. Det er viktig at jordbrukssektoren jobber systematisk og koordinert med rekruttering til utdanning for å nå målene for sektoren.

8.6.1 Tilskudd til rekruttering og kompetanseheving – RK-midler

Som skoleeier og regional utviklingsaktør har fylkeskommunen en viktig rolle i arbeidet med kompetanseutvikling i landbruket. Rekrutteringen til naturbruk har i mange år vært stabilt økende, men de blå naturbruksfagene tar det meste av veksten.

Midlene til rekruttering og kompetanseheving er et viktig bidrag for å opprette tilbud regionalt, og både for kurs og andre kompetansebyggende tiltak rettet mot næringsutøverne i landbruket.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å sette av 14 mill. kroner til fylkeskommunenes arbeid med rekruttering og kompetanseheving. Vi vil understreke at bruken av midlene skal skje i nært samarbeid med næringa, representert ved faglaga i det enkelte fylke.

8.6.2 Landbrukets rekrutteringsprosjekt

Arbeidet med rekruttering til videregående opplæring skjer primært i fylkeskommunal regi, men næringa selv og faglaga har også et ansvar for å tiltrekke seg søkere. Landbrukets rekrutteringsprosjekt er et viktig bidrag til dette arbeidet. I løpet av den pågående prosjektperioden (som avsluttes i løpet av 2021), har det blitt produsert materiale, og det er tatt initiativ for et styrket rekrutteringssamarbeid med relevante aktører i næringa.

Rekruttering til utdanning er imidlertid et langsiktig arbeid, og arbeidet vil få større effekt om det får virke over noe lenger tid. NIBIO-rapporten «Landbrukets kompetansebehov og utdanninger, rapport 171/2020» understreker viktigheten av å prioritere rekrutteringsarbeidet til grønne utdanninger.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 1 mill. kroner til videreføring av landbrukets rekrutteringsprosjekt, som jobber for økt rekruttering til naturbruks-utdanninga, og særskilt landbruks- og gartnerutdanning.

I en videreutvikling av prosjektet bør koordinering og samarbeid i landbruket, samt direkte kontakt mot skolene, være prioriterte oppgaver.

8.6.3 Nasjonal modell for voksenagronom og voksengartner

I tillegg til den ordinære naturbruksutdanningen har vi nå en nasjonal modell for voksenagronom, inkl. voksengartner. Disse tilbudene er i all hovedsak lokalisert i tilknytning til ulike naturbruks-skoler rundt i landet, og flere av tilbudene har mange søkere. Voksenagronom utgjør et betydelig supplement til antall agronomer som utdannes innen ordinært opplæringsløp i videregående skole.

Det er viktig og positivt at voksenagronom- og voksengartner tilbudet følger en nasjonal og enhetlig modell og at tilbudene har en forutsigbar finansiering. I jordbruksoppgjøret 2020 ble det satt av 17. mill. kroner til nasjonal modell for voksenagronom. De siste tre årene har det vært satt av 2 mill. kroner til et prosjekt for utvikling av digitale løsninger for voksenagronomutdanningen. Dette avsluttes i 2021.

Voksenagronomtilbudet øker noe i antall elevplasser og klasser. Det er i år en særskilt satsing på gartneropplæringa med en planlagt økning fra 60 til 97 plasser (ca. 62 prosent). Dette kan ses på som et positivt signal for å avhjelpe arbeidssituasjonen i grøntnæringa. For 2021 søkte fylkeskommunene om 3,6 mill. kroner mer til drift enn det som er tilgjengelig i potten. Tidligere var det mulig for fylkeskommunene å supplere driften av voksenagronom gjennom RK-midler, men denne ordning falt bort i 2019. Derfor foreslås en økning av bevilgningen til drift av tilbudet, men en reduksjon av den totale potten når digitaliseringstilbudet faller bort.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det bevilges 16 mill. kroner til nasjonal modell for voksenagronom og voksengartner for 2022.

8.6.4 Regionale kompetansenettverk for lokalmat

Det er 5 kompetansenettverk fordelt over hele landet med hovedansvar for sine områder; Kompetansenettverk Øst, Sør, Vest, Nord og Midt-Norge. Fra 2020 ligger koordineringsansvaret hos de fem ulike fylkeskommunene med ansvar for hvert sitt kompetansenettverk.

Kompetansenettverkene for lokalmat opplever stor økning i behovet for opplæring. En framtidig styrking av kompetansenettverkene vil legge enda bedre til rette for lokal verdiskaping av mat både innenfor primærproduksjon og foredlingsleddet.

Kompetansenettverk Lokalmat - Vest har hatt hovedansvaret for den ystefaglige kompetansen i samarbeid med Norsk Gardsost. Det vil være viktig og nødvendig med en styrking av kompetansen for håndverksysting for hele landet, for å opprettholde den kvaliteten og omdømmet som er utviklet for norsk ost de siste årene.

Kompetansenettverk Lokalmat - Vest har i mange år hatt innføringskurs og modulkurs i ysting ved Sogn Jord og Hagebruksskule (SJH). Kursene har de siste årene vært fulltøget, og det er satt opp ekstra kurs i år. Dette er gode og grundige kurs, men for å bygge og drive eget ysteri er ikke tre uker utdanning nok.

Antall gardsysteri har hatt en sterk økning fra 100 gardsysterier i 2016 til 140 i 2020. Samtidig har flere av de etablerte ysteriene utvidet virksomheten sin og etterspør mer rådgivning. Besøksordninga er i dag underfinansiert i forhold til behov. Rådgivingstjenestene for ysteri består i dag av telefon- og nettrådgiving ved Norsk Gardsost sine to fagrådgivere (administrert og betalt av Kompetansenettverk Vest).

Fagskoletilbud i handverksmessig mjølkeforedling er på trappene med oppstart høsten 2021. Et kompetansesenter for handverksforedling vil styrke næringa i hele landet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ser behovet for økt rådgivning rettet mot nye produsenter av lokal mat og drikke, og for utvikling og vekst av allerede etablerte produsentmiljøer. Rådgivning og kurs for produsenter er viktig for å sikre produksjon av trygg lokalmat på alle nivå.

Jordbruket forhandlingsutvalg krever:

- **en økning på 2 mill. kroner samlet til Kompetansenettverkene fra 14 til 16 mill. kroner.**
- **å opprette et kompetansesenter for handverksforedling tilknyttet Kompetansenettverket Vest, med en grunnfinansiering på 1,6 mill. kroner.**

8.6.5 Mentorordning i landbruket

Mentorordningen startet opp i Trøndelag i 2014, og ble etter en forsøksperiode etablert som en fast ordning fra 2017. Norsk Landbruksrådgiving forvalter ordningen og gjør det praktiske arbeidet. Det ble gjennomført ti ulike digitale tematiske fagsamlinger på tvers av regionene i 2020. Faglagene er aktivt med i markedsføring og rekruttering av deltakere i mentorordningen.

Mentorordningen innebærer at unge eller nye bønder får tilbud om en mentor innen tilnærmet samme produksjon som dem selv, som fortrinnsvis ikke har tilknytning til de unge bøndene fra tidligere. Produksjonene som var representert i ordningen i 2020 var svært varierte, men de største gruppene var innen sau, korn, melk, frukt/bær, grønnsaker og økologisk produksjon.

I 2020 var hele 121 mentorpar med i ordningen, og interessen er stor. Interessen var størst i områdene til NLR Nord Norge, NLR Vest og NLR Øst, og minst i områdene til NLR Rogaland og NLR Agder. Evalueringen av ordningen er god, selv om 2020 ble preget av korona, og det var i mindre grad mulig å gjennomføre fysiske samlinger for større grupper. Det viktigste i mentorordningen er likevel kontakten mellom de unge/nye bøndene og mentorene. Både adepter og mentorer gir svært god vurdering av deltakelsen i ordningen.

Ordningen er startet opp for 2021 med hele 134 mentorpar.

For 2020 er det innvilget 4 mill. kroner til ordningen. Det er også avsatt 4 mill. kroner til mentorordningen i 2021. Siden flere av samlingene i 2020 ble gjennomført digitalt, er 1 mill. kroner overført til 2021.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at mentorordningen er svært nyttig for å bistå unge og nye brukere i å få en god start i landbruksnæringa. NLR gjør en god jobb med drift av ordningen. Også i 2021 ble oppstartsamlingen avholdt digitalt og selv etter korona vil digitale oppstarts- og fagsamlinger gjøre det mulig å redusere kostnadene ved gjennomføring av mentorordningen. Norges Bondelags forhandlingsutvalg foreslår å sette av 3 mill. kroner til mentorordningen i 2022.

8.7 Forskning og Utvikling

Landbruket er en kunnskapsintensiv næring innen både primærproduksjon og foredling. FoU i landbruket må derfor være på et høyt nivå for å sikre landbruket som en konkurransedyktig næring. Forskningsmidler over jordbruksavtalen er et viktig bidrag i den målrettede løsningsbaserte forskningen, og legger grunnlag for verdiskaping og innovasjon i næringa. Det er god dialog mellom næringsaktørene og forskningsmiljøene, noe som sikrer høy relevans for næringslivet, og kort vei fra forskning til anvendelse og verdiskaping.

Et nasjonalt nettverk for brukerstyrt forskning, eksempelvis etter modellen for Grønn forskning i Trøndelag, bør vurderes.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger følgende hovedprioriteringer for forskning og utredninger til grunn:

1. Bærekraftig landbruk

Mat fra norsk jordbruk skal produseres på en måte som ikke forringer ressursene, og som ivaretar levedyktigheten til økosystemene vil alle lever av. Produksjonen skal også være økonomisk bærekraftig og gi grunnlag for at bonden får inntektsmuligheter.

- Sosial bærekraft
- Bærekraftig husdyrproduksjon
- Utvikle produksjonsmetoder uten bruk av kjemisk plantevern
- Bidra til FoU-arbeid som finner tiltak for bedre jordhelse og dens betydning for matjorda.
- Bærekraftig energiproduksjon
- Utmarksbruk

2. Oppnåelse av klimaavtalen

Landbrukets klimaplan beskriver 8 ulike satsningsområder som til sammen skal bidra til å innfri klimaavtalen med regjeringa. Alle disse satsningsområdene krever omfattende forsknings- og utviklingsinnsats.

De 8 satsningsområdene:

1. Klimakalkulator og klimarådgiving
2. Fôring, avl og husdyrhelse
3. Fossilfri maskinpark
4. Fossilfri oppvarming
5. Gjødselfhåndtering og agronomi
6. Industrielle biogassanlegg
7. Karbonlagring i jord

8. Ny climateknologi

3. Øke norskandelen

Et sentralt mål framover er å øke norskandelen både i mat og fôr. Innenfor dette må det prioriteres forskning/utviklings- og innovasjonsmidler til:

- Sortsutvikling og sortsutprøving for å møte forbrukerpreferanser
- Nye omsetningskanaler
- Nye fôrråvarer
- Ny teknologi som styrker konkurransekraften til norsk matproduksjon, tilpasset strukturen i norsk jordbruk
- Videreføre forskning på, og stimulere til økt nyutvikling av proteinråstoff i Norge, som alternativ til soya. Herunder økt proteininnhold i grovfôr og fôrkorn.
 - Prosjekter som bidrar til økt etterspørsel etter geitemelk

Innenfor de prioriterte områder foreslår Jordbrukets forhandlingsutvalg spesielt følgende for tildelingen av forskningsmidlene over jordbruksavtalen for 2022:

- Økt bærekraftig matproduksjon basert på norske ressurser - over hele landet:
 - Bedre grovfôrkvalitet.
 - Øke proteinproduksjon.
 - Matkornsatsing.
 - Grøntsatsing.
- Reduserte klimagassutslipp, økt binding og lagring av karbon og klimatilpasset produksjon:
 - Nye løsninger for gjødselhåndtering.
 - Bruk av tilsetningsstoffer i fôr.
 - Biokull.
 - Bioest
- Matsikkerhet - Samfunnssikkerhet og beredskap
Koronasituasjonen har vist hvor viktig nasjonal matproduksjon er i et beredskapsperspektiv. Ytterligere innsikt om konsekvenser av pandemien for beredskap i Norge er vesentlig.
- HMS - Landbruket er en av Norges mest risikofylte bransjer og norsk matproduksjon er avhengig av friske bønder. Arbeidet med Helse- miljø og sikkerhet (HMS) er en svært viktig del av bondens sikkerhetsnett. God bondehelse er med på å sikre god dyrevelferd og trygg matproduksjon, som også styrker jordbrukets omdømme.
- Teknologisk utvikling og innovasjon, tilpasset strukturen i norsk jordbruk

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til forskning over jordbruksavtalen reduseres med 15 mill. kroner for 2022 til 67 mill. kroner. Av avsetningen skal minst 7 mill. kroner brukes til utredninger.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at forskningsavgiften skal være den samme for norskprodusert og importert vare: 0,35 prosent. I dag er satsen for importert halvfabrikata og ferdigvarer på 0,25 %.

For at forsknings- og utredningsmidler som settes av i jordbruksavtalen og fra andre kilder skal bidra til å løse de utfordringene som norsk landbruk møter nå og framover, kreves det tydelig prioritering og brukerperspektiv. Prioriteringer og føringene som gis for tildeling av forsknings- og utredningsmidler må vektlegge anvendbarhet og brukernytte høyest.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever en tydelig prioritering av anvendbarhet og brukernytte i årets jordbruksavtale.

8.8 PRESIS

Prosjekt Presis skal operasjonalisere tidligere og pågående forskning på en måte som bidrar til at alle norske gårdbrukere får tilgang på brukervennlige, teknologiske tjenester som er godt testet og tilpasset norske forhold, og som sikrer bonden eierskap til og lagringsløsninger for innsamlede data. Dette er tjenester som har potensial til å redusere unødige klima- og miljøbelastninger fra jordbruket, og/eller gi økt effektivitet og bedre driftsøkonomi på gårdsnivå. Skreddersydd brukerstøtte og rådgivning med fokus på skjæringspunktet mellom ny teknologi og agronomi blir en integrert del av systemet som skal utvikles som et samarbeid mellom NIBIO og NLR.

Prosjektet Presis ble vedtatt ved jordbruksforhandlingene 2019, og er et 5-årig prosjekt med oppstart i 2020. Bevilgningen videreføres i 2022.

8.9 Stiftelsen Norsk Mat

Stiftelsen Norsk Mat er en uavhengig stiftelse som skal bidra til økt mangfold, kvalitet og verdiskaping i norsk matproduksjon. Stiftelsen Norsk Mat forvalter merkeordninger og kvalitetssystemer som bidrar til å styrke omdømmet til norske matprodukter hos norske forbrukere.

Nettsiden www.okologisk.no og Facebook-siden Økoprat har blitt en ressursider med faktabasert kunnskap om økologisk landbruk. Gjennom redaksjonsrådet er samarbeidet mellom de ulike aktørene som jobber med økologisk landbruk blitt godt.

8.9.1 Kvalitetssystem i landbruket, KSL

Bondens arbeidsevne er den mest sårbare faktoren på den enkelt gård. Landbruket er en av Norges mest risikofylte bransjer. Alenearbeid preger landbrukets arbeidsplasser, samtidig som kravet til kunnskap, praktiske ferdigheter og effektivitet er stort. Dette øker risikoen for ulykker og skader. Felles programmer, system, aktiviteter og mål i bransjen bidrar til at bonden får økt kunnskap, bedre rutiner og større oppmerksomhet om risiko og forebygging. Norske bønder er underlagt internkontrollforskriften og skal utarbeide rutiner for sikkert arbeid, som del av virksomhetens internkontrollsystem. Med KSL blir det enklere for bonden «å gjøre ting riktig», og det fører til at bonden prioriterer tiltak som hindrer ulykker, sikrer arbeidsevne og effektivitet.

8.9.2 Revisjoner

Eksterne revisjoner i KSL er landbrukets felles verktøy for å sikre at den enkelte gårdbruker har et aktivt forhold til sitt internkontrollverktøy i sin daglig drift. Eksterne KSL-revisjonen skal sikre at næringa er transparent og følger opp de forpliktelsene storsamfunnet forventer. En ekstern revisjon skal gi gårdbrukeren uavhengig gjennomgang av drifta på gården. I tillegg til at produksjonen er i tråd med lover, forskrifter og at varemottakerkrav blir fulgt opp, bidrar de eksterne revisjonene også effektivt i gjennomføring av nye lovkrav og varemottakerkrav. KSL-status gir Mattilsynet og Arbeidstilsynet et grunnlag for et bedre risikobasert tilsyn i de tilfellene hvor det er nødvendig.

En hensiktsmessig revisjonsfrekvens som samspiller med etablerte programmer, eksempelvis dyrevelferdsprogrammene, bygger oppunder troverdigheten. Med basis i dagens revisjonsfrekvens er det gitt innspill fra grøntbransjen om at antall revisjoner hos grønprodusentene må øke til en revisjonsfrekvens minimum hvert 3. år

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å beholde bevilgningen til Stiftelsen Norsk Mat på samme nivå som i 2021 på 63 mill. kroner. Dette gir stiftelsen 4,5 mill. kroner i ledige midler. Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter at disse midlene benyttes til å øke antall revisjoner, og at nødvendig utvikling av KSL fortsatt har prioritet i Stiftelsen Norsk Mat sitt arbeid.

8.10 Utviklingsprogrammet for landbruksbasert vekst og verdiskaping

Programmet omfatter alle nye næringer basert på landbrukets og reindriftens ressurser, men av både historiske og markedsmessige grunner er det fortsatt overvekt av etterspørsel fra lokalmat-bedrifter. De senere årene har det også blitt flere prosjekter i tilknytning til drikkeproduksjon. Antall «rene» reiselivsprosjekter har økt, i tillegg til prosjekter der mat/reiseliv kombineres. IPT-tilbydere er definert innenfor målgruppen.

Utviklingsprogrammet for landbruks- og reindriftsbasert vekst og verdiskaping er delt inn i tre hovedområder: Finansiering, kompetanse og omdømme.

Utviklingsprogrammet er et viktig tiltak for å utvikle både lokalmatprodusenter, reiselivsbedrifter og samarbeid mellom ulike produsenter og IPT- produsenter. I 2020 ble 112 mill. kroner innvilget fordelt på finansierings-, kompetanse- og omdømmetiltak. Økningen på 42 mill. kroner fra 2019 skyldes prosjekter og lanseringen av tjenesten Vekst 2.

8.10.1 Omdømmemidlene

Omdømmemidlene skal bidra til å bygge stolthet og øke kunnskap om lokalmat og reiseliv blant forbrukere og produsentene. De største arrangementene som får midler over programmet er IGW, Matstreif og Det norske måltid. I 2021 er det en gjennomgang av omdømmeporteføljen som skal gi en anbefaling om hvordan dette arbeidet kan tas videre. Vi forventer at dette blir tatt med videre i styringsgruppen for landbruksbasert vekst og verdiskaping, slik at våre prioriteringer av primært nasjonale tiltak framfor bl.a. IGW kan bli synliggjort. Som følge av koronapandemien er det mange reiselivsbedrifter som har rettet mye av sin virksomhet mot norske turister, og det vil være behov for mer retting mot norske kunder og turister også framover. Det norske måltid har de to siste årene vært et av de nasjonale omdømmeprosjektene med 2 mill. kroner i støtte over Utviklingsprogrammet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at Det norske måltid fortsatt skal være et nasjonalt omdømmearrangement, men forventer at arrangementet i større grad har et nasjonalt perspektiv. Det forventes at styringsgruppen for Utviklingsprogrammet for landbruksbasert vekst og verdiskaping blir involvert i arbeidet.

Reduksjonen i programmets økonomiske ramme for 2022 bør i hovedsak tas fra den delen som brukes til omdømmetiltak. Jordbrukets forhandlingsutvalg vil forøvrig prioritere de nasjonale tiltakene innenfor bruken av disse midlene framfor internasjonale satsinger, som et ledd i å løfte bedriftene som er målgruppen for programmet, etter koronapandemien.

8.10.2 Norsk Gardsost

Norsk Gardsost er en landsdekkende fagorganisasjon for norske handverksysterier og gårdsmeierier. Med sin kunnskapsformidling har de vært med på å løfte både kvaliteten og kunnskapen om norsk lokalforedla ost og andre melkeprodukt. Det har den siste tida vært stor vekst i antall gårdsysteri, og det er et sterkt økende behov for kompetanse.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre støtte til Norsk Gardsost med 1 mill. kroner.

8.10.3 *Bondens marked*

Bondens marked er en kjent merkevare. I en undersøkelse gjennomført av Sentio i 2018 sier hele 73 % at de kjenner til Bondens Marked, til tross for at det er en forholdsvis liten organisasjon med lite markedsføringsmidler. Det er ofte forventet at Bondens marked som organisasjon, og deres produsenter, skal være til stede på andre nasjonale matarrangement nettopp fordi det er en sterk merkevare for lokalmat. Dette er ikke alltid arrangementer som utløser stort salg, men et viktig utstillingsvindu for norsk lokalmatproduksjon.

Ved lite salg blir det ofte en direkte utgiftspost for organisasjonen Bondens Marked og/ eller produsentene, da det uansett kreves tilrettelegging. Koronapandemien har vært vanskelig for Bondens marked med langt lavere salg. Som koronatiltak har Bondens marked utviklet en bestillingsportal for utvalgte markeds plasser, og i Trøndelag og Oslo har de gjennomført Bondens utlevering, i samarbeid med Hanen og Norsk Gardsost.

For Bondens Marked vil det framover bli viktig å tilby både alternative markedsmuligheter som Bondens utlevering og nettbestillinger, i tillegg til de ordinære markedene hvor nettopp omdømmearbeidet og kunnskapsformidlingen skjer i større grad.

Bondens marked gir med sitt utprøvde konsept nye lokalmatprodusenter en enkel måte å møte et nytt marked under en felles merkevare med godt omdømme. Det skal også være en lavterskel salgskanal for produsenter som er i en startfase og som har behov for å teste ut produktene direkte mot kunden, uten at dette skal ha en stor startkostnad.

Dersom Bondens marked kunne drive utviklingsarbeid over hele landet og være en synlig aktør der det forventes at de skal være til stede, er det viktig med en bærekraftig og forutsigbar økonomi.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre støtte til Bondens marked Norge på 2 mill. kroner og en økning på 2 mill. kroner til Bondens marked på regionalt nivå. Dette vil sikre et uavhengig lavterskeltilbud til små og mellomstore lokalmatprodusenter som også er viktige bidragsytere i Det norske måltid.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å redusere bevilgningen utviklingsprogrammet for 2022 med 15 mill. kroner til 77 mill. Kroner. Støtten til Norsk Gardsost og Bondens marked bevilges fra denne posten.

8.11 Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at rammen for Verdiskapingsprogrammet over Jordbruksavtalen holdes uendret på 97 mill. kroner, og at det legges strengere føringer for prioriteringer innenfor programmet, jf. kapittel 8.3.2

Det vises også til forslag knyttet til midler fra Klima- og energifondet som forvaltes av Enova under kapittel 8.3.1

8.12 Skogbruk

Aktiv skogsdrift er et viktig bidrag i klimaarbeidet. Skogen binder karbon. Et forsterket bidrag betinger økt avvirkning kombinert med økt tilvekst. Skogplanting og andre tiltak for å øke skogproduksjonen er avgjørende for hvor mye biomasse en kan bruke i fremtiden. Uten økt produksjon, økt uttak og bruk av fornybart trevirke som kan erstatte fossile ressurser, vil det være svært utfordrende å begrense den globale oppvarmingen.

Investeringer i skogsbilveinettet og taubaner er viktige tiltak for å øke uttak av trevirke. Det er stort behov både for opprusting av eksisterende skogsbilveger og for nybygging. Skogkultur er essensielt for å sikre framtidig virkestilgang og CO₂-binding i skog, der skogen i Norge i dag binder halvparten av Norges totale utslipp. Ved å sørge for foryngelse og skjøtsel, vil skogen få en fremtidig virkeskvalitet som kan erstatte bruk av fossilbaserte produkter.

Bevilgningen til skogbruket ble økt fra 242 mill. kroner til 257 mill. kroner for 2020, og videreført for 2021.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å redusere bevilgningen til skog med 50 mill. kroner til 207 mill. kroner. Fordelingen av bevilgningen til skogbruk skjer i egne drøftingsmøter mellom partene på høsten.

8.13 Oppfølging av handlingsplanen mot villsvin

Miljødirektoratet og Mattilsynet la 14. november 2019 fram Nasjonal handlingsplan mot villsvin. Hovedmålet er at det skal være minst mulig villsvin i Norge, spredt utover et minst mulig område. Bakgrunnen er Afrikansk svinepest, som er et virus med tilnærmet 100 prosent dødelighet for ville og tamme svin. Viruset ble i 2007 introdusert til Georgia og har deretter spredd seg til Russland og videre til EU i 2014.

Villsvinet har høy reproduksjon og man må ta ut mer enn 2/3 av bestanden hvert år for å redusere den. Det må jaktes på alle arealer slik at vi ikke får lommer som oppformerer villsvinbestanden og sprer den til omkringliggende arealer. Nettopp derfor er det viktig at villsvinbekjempelse skjer i samarbeid mellom myndigheter, private grunneiere og lokalkjente jegere. Norges Bondelag, NORSKOG, Glommen Mjøsen Skog SA, Viken Skog SA og Utmarksforvaltningen AS støtter myndighetenes mål om færrest mulig villsvin på minst mulig område. Høsten 2019 ble prosjektet «Grunneierbasert tiltaksplan for kontroll av villsvin i Norge» etablert. Målet er å organisere villsvinjakta inn i de etablerte elgvaldene, og iverksette nødvendige tiltak som sikrer reduksjon i villsvinbestanden og hindrer videre spredning. Prosjektet mottok støtte på 2 mill. kroner for 2021. Dette vurderer prosjekteierne som et minimum for å holde framdrift i prosjektet.

Det ble under jordbruksforhandlingene i 2019 satt av 2 mill. kroner til oppfølging av handlingsplanen mot villsvin i 2019, og 2 mill. kroner i 2020. Beløpet ble videreført i 2021.

Villsvin er en fremmed art, og bekjempelse av villsvin er et ansvar som ligger under Klima- og miljødepartementet. Med begrunnelse i dette bør kostnader knyttet til bekjempelse av villsvin deles 50/50 mellom KLD og LMD.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det settes av 2 mill. kroner til oppfølging av handlingsplanen mot villsvin i 2022. I tillegg forutsettes 2 mill. finansiert over KLDs budsjett.

8.14 Konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift

LUF-delen av konfliktforebyggende tiltak mellom reindrift og jordbruk blei løfta ut fra de sentrale BU-midlene som egen ordning fra 2011. I Reindriftsavtalen for 2021/22, er RUF-delen (Reindriftenes utviklingsfond) av denne ordninga satt til 1,5 mill. kroner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg registrerer at i den nye reindrifftsavtalen er formålet med ordningen utvidet til også å omfatte konflikter knyttet til by og rein. Utvidelsen av virkeområdet skjer uten at tilskuddet til ordningen økes fra reinforvaltningens side. Praksis har vært at prosjekter må involvere både reindrift og landbruk for å kunne motta støtte. Det synes som en naturlig konsekvens av utvidelsen av virkeområdet at det blir mulig for den ene av partene å søke om støtte til gjennomføring av tiltak uten at begge partene er involvert.

Prosjektarbeidet i Os i Østerdalen har dokumentert et stort behov for gjerding. Norges Bondelags forhandlingsutvalg ønsker å prioritere midler over denne ordningen for å kunne imøtekomme dette behovet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg legger til grunn ei 50/50 fordeling mellom RUF og LUF, og foreslår tilsvarende et beløp på 1,5 mill. kroner fra LUF. Det er hensiktsmessig at administreringen av ordningen flyttes fra Statsforvalteren til Landbruksdirektoratet for å sikre en mest mulig enhetlig søknadsbehandling.

8.15 SMIL

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre bevilgningen til SMIL på 132 mill. kroner, jf. kapittel 7.3. Hydrotekniske tiltak prioriteres.

8.16 Drenering

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil øke bevilgningen til drenering med 12 mill. kroner til 80 mill. kroner, jf. kapittel 7.3

8.17 Tilskudd til tiltak i beiteområder - organisert beitebruk

Formålet med ordningen er å bidra til en best mulig utnyttelse av beiteressursene med minst mulig tap, gjennom organisert tilsyn og sanking. Organisert beitebruk (OBB) startet i 1970 gjennom et samarbeid mellom Landbruksdepartementet og Norsk Sau og Geit (NSG). Ved å organisere beitebrukerne i beitelag kan beitebrukere samarbeide om tilsyn og sanking av dyr, og gjøre felles investeringer i samle- og skillekvever, sankefeller, sperregjerder, bruer, gjeterhytter, elektronisk overvåking og andre tiltak. Elektronisk overvåking av beitedyr er et relativt nytt verktøy som bidrar til å øke effektiviteten av tilsyn og gjennomføring av tiltak på beite. Det har kommet til flere produsenter som tilbyr ulike typer overvåkingsutstyr.

Beitelagene har en sentral rolle for å samordne bruken av elektronisk overvåkingsutstyr, og mange beitelag kjøper selv inn utstyr for beitebrukerne. Organisert beitebruk er en frivillig ordning som omfatter ca. 80 % av all sau på utmarksbeite. Ordningen er eneste kilde for registrering av totaltap av beitedyr på utmarksbeite. Ordningen bestod opprinnelig av et driftstilskudd til beitelag (utmålt etter dyretall) og et tilskudd til investeringstiltak.

Norges Bondelags forhandlingsutvalg viser til at kravet til funksjonell salting er begrunnet ut fra viltsykdommen CWD som er påvist på villrein i Nordfjella og Hardangervidda. Forhandlingsutvalget mener prinsipielt at ekstrakostnader som følger av en viltsykdom må dekkes av LMD som viltmyndighet og tas utenom jordbruksforhandlingene.

Driftstilskuddet til beitelag ble fra 2005 innlemmet i regionale miljøprogram. Over RMP gir kommunen driftstilskudd til organiserte beitelag, etter en fylkesvis fastsatt sats pr. beitedyr. Bevilgningen økte fra 18 mill. kroner i 2018 til 23 mill. kroner i 2019. Økningen på 5 mill. kroner er brukt til å kompensere beitebrukerne i Nordfjellaregionen som har fått pålegg om funksjonelle

krav til salting. Da dette er arbeidsoppgaver som må gjennomføres hver beitesesong belastes dette beløpet rammen årlig.

For 2021 har Statsforvalteren i Oslo og Viken beregnet at kostnadene i Nordfjella vil øke til 6 mill. kroner. I tillegg har Statsforvalteren beregnet en kostnad på 3,5 mill. kroner for å kompensere beitebrukerne rundt Hardangervidda for merarbeid knyttet til funksjonelle krav til salting, etter at det i 2020 ble dokumentert CWD på ett reinsdyr. Ifølge NSG må dette anslaget anses å være beskjedent.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre støtten til investeringer i beitelag over jordbruksavtalen, men forventer at posten tilføres 7,5 mill. kroner fra LMD som tas utenom rammen for jordbruksoppgjøret, som øremerkes kompensasjon knyttet til krav om funksjonell salting. Med dette holdes posten innenfor LUF uendret på 23 mill. kroner for 2022.

8.18 Handlingsplan for plantevernmidler

Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler fastsetter mål og tiltak for å redusere avhengighet av plantevernmidler, og for å redusere risiko for negative virkninger på helse og miljø av bruken av plantevernmidler. Integrert plantevern, hvor en i størst mulig grad benytter alternativer til kjemiske plantevernmidler, er sentralt i dette arbeidet. Ny kunnskap, utviklingsarbeid og informasjonstiltak er nødvendig for at produsentene skal ta i bruk integrert plantevern i større omfang. Klimaendringer og plantevernmiddelresistens gir nye utfordringer når det gjelder bruken av plantevernmidler og alternative metoder.

Bevilgningen over jordbruksavtalen går til å gjennomføre prosjekter og aktiviteter for å nå målene i planen. Av aktiviteten som er innvilget støtte i 2020 ble det vektlagt avdriftsreduserende tiltak, integrert plantevern, hensyn til pollinatorer, riktig bruk av plantevernmidler og utstyr, informasjon og holdningsskapende arbeid og bedre kunnskap om plantevernmidler under norske forhold, herunder helse- og miljørisiko i jord og vann mm. Totalt søknadsbeløp for 2021 var ca. 38 mill. kroner fordelt på 33 søknader.

Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler for 2016-2020 er under revisjon. Ny handlingsplan vil gjelde for 2021-2025. Det er fortsatt udekkede behov for kunnskap knyttet til bla. helserisiko for næringsutøvere og omgivelser, effekter av plantevernmidler under norske forhold, alternativer til kjemiske plantevernmidler, ny kunnskap f.eks. til klimaendringer og nye skadegjørere og tilpasset bruk av ny teknologi. Dette er også viktig sett i lys av frukt- og grønnsatsingen, og større oppmerksomhet på jordhelse gjennom Jordprogrammet. Referansegruppen legger til grunn at internasjonale forpliktelser og nasjonale behov tilsier en styrking av innsatsen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre bevilgningen på 12 mill. kroner over LUF til oppfølging av Handlingsplan for bærekraftig bruk av plantevernmidler, som anbefalt av referansegruppen. Midlene skal prioriteres til jordbruksformål.

8.19 Klima- og miljøprogram

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til programmet med 5 mill. kroner til 33 mill. kroner, jf. kap. 7.3.4.

8.20 Klimasmart Landbruk

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å sette av 5 mill. kroner til klimasmart landbruk jf. kap. 7.3.5

8.21 Biogass

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen økes med 2 mill. kroner, jf. kap. 7.3.10.

8.22 Støtte til verdensarvområdene og utvalgte kulturlandskap

Landbruket og landbrukets kulturlandskap er en viktig del av verdiene som ligger i verdensarvområdene Vegaøyene og Geirangerfjorden/Nærøyfjorden, og inngår i den sektorovergripende satsingen for å ivareta verdifulle jordbrukslandskap. Jordbruket i disse områdene er i tilbakegang, og det er behov for å se hvordan aktiv jordbruksdrift kan kombineres med hensynet til å ivareta kulturlandskapet.

Ordningen «Utvalgte kulturlandskap i jordbruket» skal ta vare på variasjonen i jordbrukets kulturlandskap samt biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer. Ordningen «Utvalgte kulturlandskap i jordbruket» skal ta vare på variasjonen i jordbrukets kulturlandskap, samt biologisk mangfold, kulturminner og kulturmiljøer. Satsingen er etablert som et samarbeid og spleiselag mellom landbruksmyndigheter og miljømyndigheter. Ordningen startet med 20 områder i 2009 og ble utvidet til 45 områder i 2019.

I 2020 og 2021 er budsjettet over jordbruksavtalen 23 mill. kroner, hvorav 7,5 mill. kroner er avsatt til tiltak i verdensarvområdene Vegaøyene og Geirangerfjorden/Nærøyfjorden.

Ansvar for forvaltningen av tilskudd til Utvalgte kulturlandskap i jordbruket og verdensarvområdene Vegaøyene og Geirangerfjorden/Nærøyfjorden er overført til kommunene. Fra 2020 gjelder en ny forvaltningsmodell hvor kommuner, fylkesmenn og regional kulturminneforvaltning har fått nye roller og ansvar. Samtidig har regjeringen ved flere anledninger trukket fram utvalgte kulturlandskap som attraktive i forbindelse med lokal næringsutvikling og fyrstårn i nasjonal reiseli ssatsing. *«De utvalgte kulturlandskapene har et stort potensial for turisme og et godt grunnlag for å tilby tilreisende egenartede opplevelser»* (LMDs nettsider).

Jordbrukets forhandlingsutvalg understreker viktigheten av at målet om å sikre langsiktig, aktiv landbruksdrift i områdene fortsatt må ligge som premiss for forvaltningen av ordningen. Kostnader til nye områder må vurderes særskilt og ikke gå på bekostning av behovet for å opprettholde landbruksproduksjonen i de utvalgte områdene. Kostnader til nye områder må vurderes særskilt, og ikke gå på bekostning av behovet for å opprettholde landbruksproduksjonen i de utvalgte områdene.

Bevilgningen til verdensarvområdene og utvalgte kulturlandskap holdes uendret på 23 mill. kroner for 2022. Jordbrukets forhandlingsutvalg forventer at Klima- og miljødepartementet (KLD) finansierer opp en større andel av ordningen med utvalgte kulturlandskap nå som antall områder er utvidet, og at både KLD og Kommunal- og moderniserings viderefører sine satsinger i verdensarvområdene.

8.23 Utviklingstiltak økologisk

Tilskudd til utviklingstiltak innen økologisk landbruk skal bidra til økologisk produksjon og salg av økologisk mat som er etterspurt i markedet.

Fra 2020 har NLR og Norsøk hatt ansvar for å videreføre arbeidet med alle foregangsfylkene med unntak av Matvalget som DebioInfo har ansvar for. Fagområdene som nå er overført til NLR er: Økologisk grønt, økologisk frukt og bær, økologisk melk, økologisk korn og økologisk mat i storhusholdning (Matvalget). Dette er prosjekter som NLR/Norsøk/DebioInfo søker landbruksdirektoratet om over Utviklingstiltaksmidlene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil:

- Redusere bevilgningen til utviklingsmidlene for økologisk landbruk med 3 mill. kroner til 31 mill. kroner.
- Fremheve viktigheten av at kunnskapen fra alle foregangsfylkene videreføres både gjennom NLR/Norsøk og Matvalget/DEBIOInfo.
 - Prioritere utviklingsmidlene til nasjonale prosjekt som kan løse utfordringene i hele verdikjeden og særlig der det er små volum
 - Prioritere markedsprosjekter, særlig for frukt, bær, grønt og korn
 - Prioritere prosjekter knyttet til praktisk økologisk drift og forbedring av produksjonsmetodene i økologisk landbruk

8.24 Avtalepartenes rolle i tildeling av søknadsbaserte midler

En del av midlene som fordeles over jordbruksavtalen fordeles gjennom søknadsbaserte ordninger med Landbruksdirektoratet som forvalter. I tillegg til føringen som gis i jordbruksavtalen har faglaga/avtalepartene tidligere deltatt i drøftinger om prioritering av søknader. Den siste tiden er dette endra, bla for NT-midlene, der partene kun deltar i utforming av utlysning og får informasjon om søknader og tildeling i etterkant. Dette reduserer jordbrukets påvirkning over midler innafor næringsavtalen for sektoren.

Jordbrukets forhandlingsutvalg er bekymret for at disse endringene reduserer næringas nytteverdi av, og innflytelse over midlene som settes av over jordbruksavtalen. For å ivareta dette hensynet må det gis enda tydeligere føringer fra partene når midlene settes av.

8.25 Kapitalsituasjonen i LUF

Tall i mill. kroner					
Egenkapital	Regnskap 2018	Regnskap 2019	Regnskap 2020	Prog. 2021	Prog. 2022
01.01.	1 844,522	1 709,734	1 325,338	747,856	297,466
31.12.	1 709,734	1 325,338	747,856	297,466	(111,251)
Endring	(134,788)	(384,397)	(577,481)	(450,390)	(408,718)

Tabellen under viser fordelingen av egenkapitalen.

Tall i mill. kroner					
	Regnskap 2018	Regnskap 2019	Regnskap 2020	Prognose 2021	Prognose 2022
Egenkapital i LUF	1 709,734	1 325,338	747,856	297,466	(111,251)
Innestående Norges Bank, inkl. a konto IN	1 620,816	1 283,118	744,578	273,594	(120,450)
Utestående investeringslån	127,379	83,204	47,655	23,872	9,199
Tapsfond BU risikolån	38,461	40,947	44,288	-	-
Kortsiktig gjeld	-	0,037	0,088	-	-
Utestående fordringer	-	-	-	-	-

Kilde: Landbrukets utviklingsfond Årsrapport 2020 versjon 1.2 Per. 26.04.2021

Prognosene for utbetaling fra fondet var mangelfulle i LUF-rapporten for 2019, noe som har ført til at det er et vesentlig avvik mellom det årsresultatet for 2020 som er brukt i stortingsproposisjonen om jordbruksoppgjøret i fjor (-254 mill. kroner), og det faktiske årsresultatet på - 577,5 mill. kroner. Situasjonen er derfor mer prekær i år enn en forventet i fjor, og verre enn årsrapporten opprinnelig tilsa^[1]. Dette viser at det trengs et bedre, varig system rundt budsjettering for fondet, som sikrere avtalepartene tilstrekkelig og korrekt informasjon i forkant av jordbruksforhandlingene.

For 2021 har vi en tilskuddsramme på 1708 mill. kroner mens vi tilfører fondet 1295,5 mill. kroner noe som gir en underdekning på 412,5 mill. kroner. En kontrollert disponering av LUF er på kort tid endra til en helt akutt situasjon der det allerede fra 2022 er behov for å fylle på fondet. Dette er uavhengig av partenes prioriteringer for øvrig, og gir mindre rom for å oppfylle måla i landbrukspolitikken gjennom Jordbruksoppgjøret. Fondets inntekter bør i større grad stå i samsvar med fondets forventet utbetalinger. Dette øker behovet for midler til Jordbruksavtalen framover, for at det ikke skal gå utover inntektsmulighetene for norsk landbruk.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at partene drøfter kapitalsituasjonen for fondet i årets forhandlinger.

8.26 TABELL OPPUMMERING FØRINGER IBU

Oppsummert vil jordbrukets forhandlingsutvalg foreslå følgende endringer av gjeldende føringer for forvaltning av IBU-midler:

	Nasjonale føringer for forvaltninga av IBU-midler i 2021	Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende endringer i føringene for 2022:
1	Støtte til investeringsprosjekt som gir økt matproduksjon skal prioriteres til produksjoner med markedspotensial.	Fornyng av driftsapparat på små og mellomstore bruk i alle produksjoner skal prioriteres ved tildeling av støtte.
2	Støtte til frukt-, grønt- og veksthusnæringa skal prioriteres.	Videreføre

^[1] Per 15.3.2021

3	120 mill. kroner av avsetninga skal øremerkes til nasjonalt program for investeringer i grøntsektoren. Midlene skal gå til investering-, kompetanse- og produktutvikling til produsenter i grøntnæringa. Nye produsenter bør prioriteres ved markedsvekst. Småskala produksjon av grønnsaker, frukt og bær er en del av målområde.	Tillegg: Innenfor de 120 mill. kroner øremerkes 15 mill. kroner til småskala grøntproduksjon
4	I kornproduksjonen skal tilskudd til tørke- og lageranlegg prioriteres	Videreføre
5	I vurderingen av lønnsomhet i investeringsprosjektene må det tas hensyn til det samla næringsgrunnlaget på bruket.	Videreføre
6	Ulike eierformer skal likestilles ved prioritering mellom søknader.	Fjernes
7	Små og mellomstore bruk skal prioriteres ved tildeling av støtte. Innen mjølkeproduksjon er det særlig behov for å prioritere fornying av fjøs med 15–30 kyr.	Videreføre, men jf. endring som kreves i IBU-forskriften, om tiltaksgrupper og tiltaksnivå
8	Det skal tas hensyn til nye krav til dyrevelferd, inkludert kravet om løsdriftsfjøs, og behov for fornying av driftsapparatet.	Videreføre, Videreføres, men endres til «opp til 30 kyr». For øvrig se forslag til endring som kreves i IBU-forskriften, om tiltaksgrupper og tiltaksnivå.
9	Økologiske produsenter som må gjøre større investeringer som følge av endrede krav knyttet til implementering av EUs økologiregelverk skal prioriteres	Videreføre
10	Prosjekt med energi- og klimaeffektive løsninger skal prioriteres. Ved bruk av tre som byggemateriale, kan det i tillegg bli gitt et tilskudd på inntil 20 prosent av innvilga tilskudd etter § 3 c, første ledd i forskrift om midler til investering og bedriftsutvikling i landbruket, avgrensa oppover til 400 000 kroner. Det skal tas hensyn til graden av trebruk i prosjektet ved utmåling av tilskudd.	Videreføre
11	Det kan bevilges investeringstilskudd til bygging av gjødsellager med fast toppdekk eller minimum 10 måneders lagringskapasitet, avgrensa til 20 pst. av godkjent kostnadsoverslag for tiltaket. Øvre grense for tilskudd er sett til 100 000 kroner per prosjekt.	Videreføre
12	Støtte over IBU-ordninga til omlegging fra fossil energi til fornybar energi i veksthus må ses i sammenheng med støtte fra ENOVA.	Videreføre
13	Det kan bli gitt inntil 100 mill. kroner i risikolån. Tapsavsetningen skjer innenfor ramma av IBU-midlene.	Videreføre
14	Strategiske føringer fra det regionale partnerskapet er avgrensa til prioritering mellom ulike produksjoner og mellom ulike område i den enkelte regionen/fylket. Faglagene skal inngå i de regionale partnerskapene.	Videreføre
15	Maksimal prosentsats for tilskudd til investeringer blir videreført med inntil 35 pst. av godkjent kostnadsoverslag for investeringa. Den øvre grensa for tilskudd på 2 mill. kroner per prosjekt, med unntak for Troms og Finnmark, blir òg videreført.	Videreføre, men med egne satser og grenser for investeringer i mjølk
16	Ny	Innenfor saueneæringa skal fornying av driftsapparat ved generasjonsskifte prioriteres, uten produksjonsutvidelse
17	Ny	Prioritere investeringer i seteranlegg. Det kan gis opptil 50 % investeringsstøtte. Investeringer i infrastruktur som vei, vann og tilkobling til strømnnett støttes også.
18	Ny	Investeringsstøtte til sau og ammeku forutsetter tilstrekkelig tilgang på utmarksbeite
19	Ny	Investeringsstøtte kan gis til oppgradering eller utarbeiding av områder som skal brukes i Inn på tunet-tilbudet.
20	Ny	Prioritere bygging av siloer og fôrlager som erstatning for bruk av plast til rundballer

8.27 TABELL OPPSUMMERING AV LUF

	2020	2021	Endring 2020-21	2022	Endring 2021-22
Bedriftsrettede midler til investering og utvikling*	634,5	664,5	30	735	70,5
Nasjonale tilretteleggingsmidler, inkl. grønt	8	8	0	7	-1
Inn på tunet-løftet del 2	3	3	0	3	0
Regionale tilretteleggingsmidler	48	48	0	38	-10
Omdømmemidler					
<i>Arktisk landbruk</i>	4	4	0	3	-1
<i>Fjellandbruket</i>	4	4	0	3	-1
Rekruttering og kompetanse i landbruket					
<i>Rådgivningsfunksjon organisert beitebruk</i>			0	0	0
<i>Nasjonalt rekrutteringsprosjekt</i>	2	0	-2	1	1
<i>Regionale kompetansenettverk for lokalmat</i>	14	14	0	16	2
<i>Regionale tilskudd til rekruttering og komp.heving</i>	14	14	0	14	0
<i>Nasjonal modell for voksenagronom</i>	17	17	0	16	-1
<i>Mentorordning</i>	4	4	0	3	-1
Forskning og utvikling	82	82	0	67	-15
PRESIS - Presisjonsjordbruk i praksis	4	4	0	4	0
Stiftelsen Norsk mat	63	63	0	63	0
Utviklingsprogrammet	92	92	0	77	-15
Verdiskapingsprogrammet for fornybar energi og teknologiutvikling i landbruket	87	97	10	97	0
Skogbruk	257	257	0	207	-50
Oppfølging av handlingsplan mot villsvin	2	2	0	2	0
Midler til konfliktforebyggende tiltak jordbruk/reindrift	1,5	1,5	0	1,5	0
Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)	127	132	5	132	0
Drenering	68	68	0	80	12
Tilskudd til tiltak i beiteområder	23	23	0	23	0
Handlingsplan for plantevernmidler	12	12	0	12	0
Klima- og miljøprogram	22	28	6	33	5
Klimasmart landbruk	8	0	-8	5	5
Biogass	5	9	4	11	2
Støtte verdensarvområdene og utv. kulturlandskap	23	23	0	23	0
Utviklingstiltak innen økologisk landbruk	34	34	0	31	-3
SUM tilskuddsramme	1 663,0	1 708,0	45	1 707,5	-0,5

I 2020 var det i tillegg satt av 5 mill. ekstra til NT-midlene (til grønt) og 2 mill. ekstra til klima- og miljøprogrammet

9 Planteproduksjon og kraftfôr

9.1 Frukt, bær, grønnsaker og poteter

Produksjon av frukt, bær, grønnsaker, poteter og blomster, heretter omtalt som grøntsektoren, er en svært arealintensiv og arbeidskrevende del av norsk jordbruk. Koronapandemien har for alvor synliggjort hvor sårbar norsk grøntnæring har blitt når det gjelder behovet for utenlandsk sesongarbeidskraft. I grøntsektoren er det stort spenn i behov for og omfang av innleid arbeidskraft. Noen produsenter ansetter 50-100 sesongarbeidere, mens mindre bruk har et betydelig mindre behov for innleid arbeidskraft. Det er behov for et fokus med hvordan grøntsektoren kan løse sitt arbeidskraftbehov for framtida.

De siste ti årene har forbruket av grønnsaker i Norge økt med 11 prosent, men har flatet ut de siste årene. Forbruket av frukt og bær har gått noe ned, og forbruket av matpoteter er redusert med over 75 prosent siden 1970-årene (Grøntutvalget). Omsetningen av norske matpoteter har gått betydelig ned de siste ti årene, mens importen har økt i samme periode. Norskandelen ligger nå på mellom 60 og 70 prosent.

Norskandelen for grønnsaker er rett under 50 % og frukt og bær på rundt 5 %. Variasjonene er store fra produkt til produkt. Flere grønnsaker har en norskandel på over 80 og 90 % av totalforbruket, mens den er overraskende lav for enkelte grønnsaker, slik som løk og knollselleri (ca. 70 %).

Norskandel i sesong varierer også mye mellom kulturer. Norskandelen på epler er 50-60 % i sesong, mens den er 95 % for bringebær.

Skal vi få opp norskandelen er et sterkt tollvern helt avgjørende.

I jordbruksavtalen for 2020 var oppfølging av grøntutvalgets anbefalinger en av de store satsingene. Denne satsingen må fortsette for å kunne utnytte de muligheter som ligger for økt produksjon og forbruk av norske frukt, bær, grønnsaker og poteter. Samtidig må den videre grøntsatsinga ha fokus på å snu den sterke strukturrasjonaliseringen og sentraliseringen innenfor grøntnæringa, slik at flere produsenter kan ta del i grøntsatsinga, og at arealer over hele landet som egner seg til grøntproduksjon, i større grad kan brukes til dette.

9.1.1 Oppfølging av grøntsatsinga

Grøntnæringa har etablert Norsk Grønt som en oppfølging av grøntsatsinga. Norsk Grønt består av produsentorganisasjonene i næring, forskning, forsøksvirksomhet og matorganisasjoner. Formålet er å bidra til økt forbruk og produksjon av norsk grønt.

Det er etablert dialog med handelsleddet (dagligvarekjedene) om å være med på ambisjonene om 75% vekst til 2035 og økning av norskandel med 50%.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener arbeidet som er satt i gang gjennom Norsk grønt er viktig for å nå målsettingene om økt norskandel. Forhandlingsutvalget støtter opp om arbeidet i Norsk Grønt.

9.1.1.0 Bærekraftprosjekt

Innenfor grøntsektoren ble det som en oppfølging av jordbruksforhandlingene i fjor etablert et forprosjekt om bærekraft. Rapporten «Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grøntproduksjon. Grunnlag For hovedprosjekt» er oversendt avtalepartene.

Forprosjektet har utarbeidet en plan for hvordan en bærekraftstrategi med tilhørende bærekraftindikatorer for grøntsektoren kan utvikles, samt hvordan kompetansen om bærekraftig produksjon kan styrkes på produsentnivå. Målgruppen for satsingen er produsentene. Forprosjektet foreslår et treårig prosjekt med en årlig bevilgning på 10 mill. kroner over jordbruksavtalen, noe som er i tråd med rammen i «Grøntsektoren mot 2035».

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at det er svært viktig at produsentleddet selv får lov å lede en satsing på bærekraft, og utvikle dette til et konkurransefortrinn. Det er flere aktører utenom produsentleddet som nå er godt i gang med å definere bærekraftindikatorer. Det er derfor avgjørende viktig at produsentleddet kommer i gang med arbeidet raskt.

Det vises til rapporten «Bærekraft som konkurransefortrinn for norsk grønt-produksjon. Grunnlag For hovedprosjekt». Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det bevilges 5 mill. kroner til et treårig bærekraftprosjekt innenfor grøntsektoren for 2022 over Klima og miljøprogrammet. Det forutsettes at prosjektet legges opp på en måte som gir overføringsverdi til andre deler av næringa.

9.1.1.1 Nasjonalt system for uttesting av frukt- og bærsorter i Norge

Som en oppfølging av grøntrapporten er det etablert en prosjektgruppe som har vurdert etablering av et system for sortsutprøving. Dette er et viktig arbeid som det må jobbes videre med i næringa.

9.1.2 Målpriser

Det er viktig å styrke økonomien i produksjonen ved å øke målprisene innenfor sektoren. Erfaringene fra siste sesong viser at det er rom innenfor tollvernet til å øke prisene betydelig ut over KPI. Ved en økning gir en også et større rom innenfor øvre prisgrense.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende endringer i målpris:

- Målprisen for frukt, bær og grønnsaker økes med 7,0 prosent
- Målprisen for potet økes med 35 øre per kg (6,5 prosent).

9.1.3 Avsetningstiltak (70.11)

For 2021 er det totalt 31,4 mill. kroner som forvaltes av Omsetningsrådet.

9.1.3.0 Opplysningskontoret for frukt og grønnsaker (OFG)

OFG fikk økt sin bevilgning med 4 mill. kroner for 2020 til 23,9 mill. kroner som et ledd i satsingen på grøntsektoren.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til Opplysningskontoret for frukt og grønt holdes uendret. Jordbrukets forhandlingsutvalg støtter forslaget fra Norsk Grønt om å utvide mandatet for Opplysningskontoret for frukt og grønt til også å jobbe med frysede produkter. Det er et betydelig marked for frysede produkter som kan øke markedet for norske produkter og forlenge norsk sesong.

9.1.3.1 Oppsummering - avsetningstiltak

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende:

- Bevilgningen til avsetningstiltak økes med 1 mill. kroner til 32,4 mill. kroner.
- Det øremerkes en bevilgning på 23,9 mill. kroner til OFG.
- Det bevilges 1 mill. kroner til Opplysningskontoret for blomster og planter (OBP).

9.1.4 *Distriktstilskudd for frukt, bær og veksthusgrønnsaker (73.17)*

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at minstekvantum settes til 1 000 kg frukt og pressfrukt, 500 kg bær, 1 000 kg tomat og slangeagurk og 2 500 stk. salat.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ønsker å prioritere bærneringa som opplever reduksjon i antall produsenter, lavere lønnsomhet og mangelfull rekruttering. Bær gis et tillegg på 50 øre i alle soner. For de andre produksjonene økes tilskuddet kronemessig likt i alle soner. Totalrammen på distriktstilskudd økes med 13,5 mill. kroner.

9.1.5 *Distriktstilskudd for potetproduksjon i Nord-Norge*

For å bidra til potetproduksjon i Nord-Norge, gis det et distriktstilskudd på 1,59 kroner per kg matpotet. For å motta distriktstilskuddet må foretaket disponere arealet produksjonen har foregått på. Poteten må være produsert i Nord-Norge.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at tilskuddet utvides til også å gjelde frilandsgrønnsaker i Nord-Norge på lik linje med poteter og med samme sats pr. kg. Satsen økes med 10 øre pr. kg, tilsvarende 0,5 mill. kroner. Dette gjelder også sertifiserte settepoteter.

9.1.6 *Prisnedskriving potetsprit og potetstivelse*

Posten er på 41,0 mill. kroner og ble økt med 3 mill. kroner i 2020.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at posten holdes uendra.

9.1.7 *Areal- og kulturlandskapstilskudd*

Arealavgrensningen for grønnsaker, frukt og bær i arealtilskuddet ble fjernet ved jordbruksoppgjøret 2014. Det registreres nå en vesentlig strukturutvikling i produksjonen ved at større produsenter øker sin produksjon. Dette gjøres på leid areal, noe som byr opp leieprisene. Samtidig skaper dette utfordringer knyttet til smittepress og vekstskifte.

Forhandlingsutvalget vil understreke betydningen av å ha en variert bruksstruktur over hele landet. Da er det viktig å prioritere bruk av midlene mot de første arealene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende:

- **Tak og intervaller:**
 - **Potet: 1-5, 6-200 daa, 201-500 daa, over 500 daa.**
Differensieres på arealsone 1-5 og 6-7.
 - **Grønnsaker: Samme intervaller som potet**
 - **Frukt: 1-5 daa, 6-50 daa, 51-100 daa, over 100 daa.**
Differensieres på arealsone 1-5 og 6-7.
 - **Bær: 1-5 daa, 6-80 daa, 81-200 daa, over 200 daa.**
Differensieres på arealsone 1-5 og 6-7.
 - **Satsene over taket settes til null.**
 - **Satsene framgår av fordelingsskjemaet**
- **Arealtilskuddene for poteter, grønnsaker frukt og bær endres med totalt 16,5 mill. kroner.**
- **Aspargesbønner må få arealtilskudd som grønnsaker og ikke som korn, kostnad ca. 0,5 mill. kroner.**
- **Kulturlandskapstilskuddet økes med 5 kroner per daa.**

Se kapittel 1 - Hovedprioriteringer, for nærmere omtale.

For satsdifferensiering henvises til vedlegg 1, Fordelingsskjema.

9.1.8 Tilskudd til fellesanlegg for frukt

Tilskuddet til fellesanlegg for frukt er et driftstilskudd som stimulerer til felles lagring, sortering og organisert omsetning av frukt. Tilskuddet bidrar til å beholde den medlemseide strukturen i fruktlagersystemet. Det er en fordel at flest mulig fruktprodusenter er tilsluttet fellesanlegg, siden dette sikrer bedre markedstilpassing. Nesten alle fruktlagrene har i dag leveringsavtaler med de store matvarekjedene. Fruktprodusentene som ligger lengst vekk fra markedet er de som er aller mest avhengige av fellesanlegg.

Nystartede fruktlagre får imidlertid en unødig vanskelig start, fordi beregningen av fruktlager-tilskuddet baseres på gjennomsnittlig mengde mottatt frukt de siste tre årene. Det bør ses på en annen beregningsmetode for nystartede, medlemseide anlegg. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener utmålingen av tilskudd til nye medlemseide fruktlagre må tilpasses en oppstartsfase på en bedre måte enn i dag.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke fruktlagertilskuddet med 1 mill. kroner til 17 mill. kroner for 2022.

Året 2020 var helt unormalt klimamessig for fruktnæringa på Vestlandet. Det var svært dårlige værforhold under fruktblomstring som ødela mesteparten av grunnlaget for plommeavlingene. Også epleavlingene ble reduserte. Totalt sett ble avlingene på Vestlandet nesten halvert. En stor del av fruktprodusentene søkte om, og fikk avlingsskadeerstatning.

Mange av fruktlagrene er inne i en opprustings- og investeringsperiode for å ta imot en økt og ønsket produksjonsøkning. Planen har vært å bygge opp egenkapitalen over flere år for dekke investeringene. Derfor har stigninga på pakketrekket for produsentene vært stort i flere år. Da avlingene i 2020 ble halvert ble også grunnlaget for inntektene til fruktlagrene halvert. Dette vil tære på oppspart egenkapital som var tenkt til investeringer, og vil i neste omgang føre til økt pakketrekk og kostnad for produsentene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår en ekstraordinær bevilgning på 5 mill. kroner til fruktlagertilskudd på Vestlandet i 2021, som finansieres med ledige midler. Nærmere avklaring om fordeling av midlene gjøres av partene i samråd med Landbruksdirektoratet i etterkant av forhandlingene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til tilskudd til fellesanlegg for frukt økes med 1 mill. kroner til 17 mill. kroner.

9.1.9 Desentralisert produksjon av potet og grønt

Det foregår en sentralisering av potetlager-strukturen. Siste eksempel er Coops sentrallager på Gardermoen. Det medvirker til en tilsvarende sentralisering av produksjonen, samtidig gir det en økt kjedemakt. Dette er en uheldig utvikling med tanke på å opprettholde en potetproduksjon over hele landet. Denne konsentrasjonen oppleves i hele grøntnæringa. For å øke forbruk og produksjon må vi sørge for produksjon av grønnsaker og poteter over hele landet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det foretas en utredning av virkemidler i jordbruksavtalen, med sikte på å sikre en grønt- og potetproduksjon over hele landet. Vi ser på dette som et viktig grep, fordi grønt- og potetproduksjonen har en særlig stilling med tanke på matforsyning og beredskap. Potetens natur og egenskaper gjør at den kan produseres over hele landet til lokale markeder. Utredningen finansieres over FoU-midlene.

9.1.10 Mer mangfoldig dyrking

Grøntutvalget peker på at en utfordring med intensiv planteproduksjon er avrenning av næringsstoffer til vassdrag. Eksempler på tiltak som kan bidra positivt er redusert høstpløying, delt gjødsling, økt bruk av grasdekte soner og vannveier og buffersoner mot åpent vann, vedlikehold av eksisterende dreneringsløsninger og flomvern. Med et stadig mer ustabil vær, og periodevis store nedbørsmengder, øker behovet for tiltak. Grøntnæringen er avhengig av en rekke plantevernmidler til bekjempelse av skadedyr, sykdom og ugras, men bruk av plantevernmidler kan medføre risiko for negative helse- og miljøeffekter.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil styrke satsingen på RMP, samt videreføre bevilgningen til oppfølging av handlingsplan for plantevernmidler.

9.2 Korn

9.2.1 Gode kornavlinger og økt norskandel

Norsk kornproduksjon har en nøkkelrolle for økt norskandel og selvforsyning. Gode kornår i de fleste områder av landet i 2019 og 2020, ga en norskandelen for det totale forbruket av matkorn på ca. 65 prosent i 2020 (opp fra ca. 50% i 2019), og om lag 82 prosent av husdyrfôret består av norske råvarer.

Siden 2000 har det vært en nedgang i kornarealet fra 3,36 mill. dekar til 2,86 mill. dekar i 2020, foruten en liten korreksjon fra 2019 til 2020 der det ble registrert en økning i arealet på 47.000 dekar. Nedgangen siden 2000 er på 15 prosent.

I perioden 2000-2020 gikk det gjennomsnittlige kornarealet per jordbruksbedrift opp fra 157 til 278 dekar. Et av de tydeligste trekkene i utviklingen for korn i perioden 2005–2019 er endringen i bruksstruktur, mot større og færre bruk. Færre bruk drifter en stadig større del av kornarealet. I 2005 hadde 35 prosent av jordbruksforetakene under 100 dekar korn, og 7 prosent hadde over 500 dekar. I 2019 er tallene hhv. 25 prosent og 14 prosent. De største bruka ligger i områder som er kjent for høyt avlingsnivå. Det er viktig å legge til rette for kornproduksjon også i mer marginale områder og på mindre bruk. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår derfor differensiering av arealtilskuddet.**

Referansebruksberegningene viser at utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital for et gjennomsnittlig kornbruk har hatt en oppgang fra 2019 til 2020, med en prognosert nedgang igjen for 2021. Oppgangen i 2020 skyldes i hovedsak en kombinasjon av målprisøkning i jordbruksoppkjøret for 2020, og lave priser på diesel i store deler av året. Tilbakegangen vi ser for 2021 i referansebruksberegningene skyldes at vi har samme målpris som for 2020, mens prisene på energi og diesel igjen har økt. De siste årene har kostnadsveksten i kornproduksjonen vært betydelig større enn inntektsveksten, og større enn KPI og kostnadsveksten i andre landbruksproduksjoner. Generelt ligger korn lavt blant referansebrukene. Kornproduksjon er en nøkkelfaktor for selvforsyning og økt norskandel. Økonomien i kornproduksjonen må derfor styrkes. Pris og arealtilskudd må løftes raskt nok til at det blir reell bedring i økonomien og ikke bare en kompensasjon for kostnadsvekst.

Fordelingen av hveteproduksjon på de ulike kvalitetsklassene har i år vært gunstig i forhold til det behovet matmøllene tidligere har signalisert – nemlig økt produksjon av vårhvete (klasse 1, 2 og 3) på bekostning av de klassene som har lavere bakekvalitet. Det er avgjørende for en høyest mulig norskandel i matkornet å tilpasse virkemidlene i tråd med etterspørselen, slik at kornprodusentene fortsatt vil satse på å dyrke mathvete av høy kvalitet. **Jordbrukets**

forhandlingsutvalg krever en styrking av økonomien i kornproduksjonen generelt, og for matkorn spesielt.

9.2.2 Målpris på korn

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende målprisendringer:

Tabell 17 Målprisendringer korn

Prisendringer norsk korn	1000 tonn	Målpris, Kr/kg	Endring, Kr/kg	Mill. kr
Hvete, matkorn	191,9	3,67	0,23	44,1
Rug, matkorn	16,8	3,22	0,19	3,2
Bygg	490,8	3,06	0,10	49,1
Havre	249,6	2,83	0,12	29,9
Fôrhvete og fôrrug	181,7		0,10	18,2
Erter til modning	4,0		0,30	1,2
Såkorn	60,6		0,13	8,0
Oljevekster	17,8	5,98	0,40	7,1
Sum korn og oljevekster	1 213,2		0,13	160,9

Jordbrukets forhandlingsutvalg vurderer mulighetene for å ta ut en kostnadsvekst på kraftfôr som bedre i år enn de siste årene. Forhandlingsutvalget legger derfor opp til en økning i kraftfôrprisen på 3,4 øre/kg, og at denne løftes videre ut i verdikjeden også for ikke-målprisprodukter.

Tabell 18 Endring i råvarekostnader til kraftfôr

	1000 tonn	Andel	Ref. pris kr/kg	Endring, kr/kg	Endring, mill. kr
Karbohydrat kraftfôr	1442,7	71,6%	3,00	0,112	161,3
Effekt endret prisnedskrivning				0,054	-77,4
Protein, soya m.m.	432,2	21,4%	4,146	0,080	0,0
Fett	48,4	2,4%		0,000	0,0
Vitaminer og mineraler	92,4	4,6%		0,000	0,0
Endret bevilgning frakt korn/kraftfôr					-15,0
Sum råvarekostnad kraftfôr	2015,7			0,034	68,9

9.2.3 Prisnedskrivning

Et viktig virkemiddel i kanaliseringspolitikken er prisnedskrivningstilskuddet, for å sikre at kornet blir omsatt gjennom markedsordningen for korn og at husdyrprodusenter får tilgang til kraftfôr til omtrent samme pris i hele landet. Tilskuddet bidrar også til lavere råvarekostnader til bakerivirksomhet og kraftfôrproduksjon. Når kornøkonomien bedres gjennom å øke målprisen skal prisnedskrivningstilskudd bidra til å redusere kostnadene med norsk korn som råvare til produksjon av matmel og kraftfôr.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at prisnedskrivningstilskuddet er et svært viktig virkemiddel i kanaliseringspolitikken. Det er viktig for å sikre lønnsomhet i husdyrproduksjonen over hele landet, og for å opprettholde markedet for norsk korn. Med balanse

i markedene for kraftfôrkrevende husdyrproduksjoner er det rom for å ta ut noe av kornprisøkningen i økt kraftfôrpris. Prisnedskrivningstilskudd for korn, erter og oljefrø økes med 5,4 øre/kg

Dette gir 3,4 øre/kg i endring i kraftfôrpris.

9.2.4 Matkorntilskudd

Import av bakevarer gjennom RÅK- ordningen utgjør en stor konkurranse for norsk matkorn. Matkorntilskuddet er tilskudd som bedrer konkurransekraften til det norske matkornet, og bidrar til at verdiskapningen skjer her i landet.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil øke matkorntilskuddet med 11 øre/kg for å redusere kostnadsøkningen for møllene på norsk matkorn. Det gir en økt råvarekostnad på 6,7 øre/kg.

9.2.5 Økt arealtilskudd

Kulturlandskap- og arealtilskuddet er viktige for å styrke kornøkonomien, og opprettholde kornproduksjonen på mer tungdrevne arealer med begrensa avlingspotensial. Arealtilskuddet bidrar også til å utjevne inntektsforskjeller mellom små og store bruk.

Med dagens kartgrunnlag er det i noen deler av landet mulig å vurdere hver enkelt gård og hver enkelt teig med tanke på størrelse, klima, topografi, og andre forhold som påvirker aktuelle produksjoner. På sikt kan slike systemer gi utgangspunkt for å vurdere produksjonsforholdene på mer detaljert nivå enn i dag.

Det er viktig å utforme virkemidler i kornproduksjonen som gjør det attraktivt å bruke alt tilgjengelig areal. Et målrettet virkemiddel er gjeninnføring av struktur i arealtilskudd korn.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er behov for å stimulere til mer korndyrking i sone 3 og 5, samt å utjevne forskjellene mellom små og store bruk. Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å styrke arealtilskudd korn med 36,3 mill. kroner på følgende måte:

- **Sone 1 økes med 10 kroner for de første 250 dekanene og reduseres med 20 kroner for areal over 800 dekar.**
- **Sone 2 og 3 økes med 35 kroner for de første 250 dekanene og reduseres med 40 kroner for areal over 800 dekar.**
- **Sone 4 økes med 35 kroner for de første 250 dekanene og reduseres med 40 kroner for areal over 800 dekar**
- **Sone 5-7 økes med 35 kroner for de første 250 dekanene og reduseres med 40 kroner for areal over 800 dekar**
- **I tillegg økes kulturlandskapstilskuddet med 5 kroner pr. dekar.**

Se for øvrig kapittel 1 om hovedprioriteringer.

9.2.6 Matkornsatsing

I 2020 ble det etablert et samarbeid om å få i gang en forsknings- og innovasjonsdrevet satsing på korn og proteinvekster til mat, med mål om å øke produksjonen og bruken av norsk korn og planteproteiner til mat. Middelet er et strategisk samarbeid og styrket samspill gjennom hele verdikjeden, og å etablere programsatsing for et langsiktig og målrettet FoU-arbeid i matkornsektoren. Satsingen vil også måtte peke på målrettede virkemidler og rammebetingelser

som kan styrke FoU-arbeidet i matkornsektoren, og generelle virkemidler som kan gi økt produksjon og forbruk av norsk matkorn og norske proteinvekster.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener en slik satsing bør gå langs tre linjer:

- I. Øke tilførselen av matkorn som det allerede er etterspørsel etter.**
Herunder er det spesielt viktig å øke tilgangen på hvete av rett kvalitet, mathavre og økologisk korn som vi per i dag har gode forutsetninger for å kunne produsere selv, samt økt bruk av havre og bygg til mat.
- II. Øke norsk råvareandel i eksisterende produkter.**
Herunder økt norskandel i brød og andre produkter. Merkeordningen Nyt Norge er en nøkkelfaktor. En satsing på økt råvareandel krever involvering av næringsmiddelindustri og handel.
- III. Øke norsk andel i nye produktmarkeder. En forskningsbasert produktutvikling rettet mot matindustrien og dagligvare for å ta nye produktmarkeder.**
Endrede spisevaner må ikke møtes med import, men med norsk råvare og norsk foredling, herunder å kunne utvikle produkter der norske råvarer blir alternativer til RÅK (pasta, taco, ris, norske bake-off-alternativer), samt produksjon av bønner, erter og belgvekster, nisjeprodukter, herunder plantebaserte drikkeprodukter mv.

Satsing på matkorn vil også ha gunstige ringvirkninger på fôrkorn. Større matkornareal i de beste områdene gir rom for mer fôrkornproduksjon i randsonene.

På lang sikt ønsker strategien å opprette et SFI (Senter for forskningsdrevet innovasjon) knyttet til matvekster. På kort sikt er målet å få på plass en styringsgruppe med forskningsinstitusjoner og næringsliv, som aktivt kan gå ut og søke midler.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er viktig å jobbe for en bedret kornøkonomi, en økt produksjon av korn- og proteinvekster og sørge for at en større andel av kornproduktene vi spiser er basert på norsk korn. Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det gis prioritet til opprettelsen av et prosjekt for en matkornsatsing gjennom utviklingsmidlene i FFL/JA.

9.2.7 Fraktordningene for korn og kraftfôr

Formålet med fraktordningene for korn og kraftfôr er å utjevne kostnadene på kraftfôr mellom ulike distrikter.

9.2.7.0 Frakt av kraftfôr til bonde

Fraktordningene er viktige landbrukspolitiske virkemidler. Husdyrmiljøene må ha tilgang på kraftfôr, og for den norske landbruksmodellen er det sentralt at distriktene er konkurransedyktige. I jordbruksoppgjøret 2020 ble ordningen med frakt av kraftfôr styrket med 8 mill. kroner. Den generelle prisveksten kombinert med økte fraktkostnader, spesielt knyttet til fergesatser, har ført til betydelige kostnadsøkninger, og bondens andel av fraktkostnader har økt. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever å øke tilskuddet til frakt av kraftfôr tilsvarende 15 mill. kroner.**

9.2.7.1 Tilgang på økologisk kraftfôr

Per i dag finnes det to produksjonsanlegg for økologisk kraftfôr i Norge, ett i Trøndelag som produserer fôr til drøvtyggere, mens anlegget på Toten produserer for drøvtyggere, svin og fjørfe. Husdyrprodusentene som driver økologisk, tar i dag del i den generelle ordningen for frakttilskudd (stedfrakt). Stedfrakttilskudd beregnes for disse ut fra nærmeste basisanlegg for kraftfôr, og ikke fra anleggene som produserer økologisk kraftfôr. Dette gjør at frakttilskuddet ikke står i stil med kostnader for frakt av fôret, og at det er stor forskjell mellom hva de økologiske produsentene betaler for kraftfôret.

Produksjonen av økologisk kraftfôr er lokalisert på kun to anlegg. Dette representerer en sårbarhet i verdikjeden for økologisk husdyrproduksjon. Det er også utfordringer knyttet til den begrensede tilgangen på norsk øko-korn til produksjonen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det settes i gang et utredningsarbeid for økologisk fôrkorn og kraftfôr, jf. kapittel 11.

10 Husdyrhold

En bærekraftig matproduksjon må ta utgangspunkt i ressurser i tilknytning til gården. Etter 2014 har den strukturelle innretningen av tilskudd blitt forsterket for de grovfôrbaserte produksjonene. Relativt sett mest for melkeku, blant annet gjennom innføringen av tilskuddet til små og mellomstore melkebruk ved jordbruksoppgjøret 2018. For ammeku og sau er den strukturelle innretningen blitt vesentlig mindre styrket.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener stordriftsfordelene tilsier at det skal innføres tak og trappetrinn i tilskuddsordninger som berører alle produksjoner. Mange produsenter har siden 2014 foretatt tilpasninger til tilskuddssystem uten tak. Når tak skal innføres, mener Jordbrukets forhandlingsutvalg at de må settes på et høyere nivå enn man hadde i 2014.

For husdyrproduksjon foreslås det følgende:

- **Innføring av tak for husdyrtilskudd:**
 - **Melkeku: 100 kyr**
 - **Ammeku: 100 kyr**
 - **Andre storfe: 500 dyr**
 - **Melkegeit: 300 geiter**
 - **Sau: 400 vinterfôra sau**
 - **Hjort: 200 hjort over 1 år**
- **Beløpsavgrensingen på 530.000 kr/foretak for husdyrtilskudd opprettholdes.**

Se kapittel 1 – Hovedprioriteringer, for nærmere omtale.

For satsdifferensiering henvises til vedlegg 1, Fordelingsskjema.

10.1 Grovfôrbasert husdyrhold

Det vises til kapittel 4 og oversikten over inntektssituasjonen for referansebrukene. De viser dårligst inntektsnivå for grovfôrbasert husdyrhold, spesielt for sau og ammeku. Det vises videre til kapittel 1 med hovedprioritering i årets jordbruksoppgjør med å løfte økonomien for produksjoner som ligger lavt inntektsmessig. Det pekes spesielt på ammeku og sau/lam.

10.1.1 Sau/lam

Saueholdet har hatt dårlig økonomisk utvikling over tid. Etter mange år med overproduksjon og store reguleringslagre, er markedet for sau og lam nå tilnærmet i balanse. Reguleringslagrene er tømt. Det er prognosert en liten overdekning av lam på 200 tonn i 2021, inkludert WTO-importkvoten på 206 tonn og importkvoten på 600 tonn fra Island. For sau viser prognosen balanse.

Det er stort behov for å styrke lønnsomheten i sauenæringa. Det forventes en prisøkning på sau og lammekjøtt på 3 %, i 2021 men det er ikke på langt nær nok til å løfte økonomien. En spørreundersøkelse som er gjennomført viser at det kan bli relativt stor avskalling av produsenter, særlig i Nord-Norge og på Nordvestlandet i årene framover. Dette er områder hvor sauen er viktig for å utnytte de store grovfôr- og beiteressursene. Samtidig er det viktig at bedre økonomi ikke fører til overproduksjon og lavere priser på slakt og ull.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener situasjonen nå tilsier at det er mulig å løfte økonomien. Forhandlings-utvalget forventer også at Nortura setter opp planlagt engrospris for 2. halvår, for å ta ut høyere verdier i markedet. Produksjonen av sau/lam er grasbasert og viktig for å utnytte lokale beiteressurser, spesielt i utmark. Utmarksbeitetilskuddet løftes derfor ytterligere.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det etableres et nytt referansebruk for sau for de minste sauebruka.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende endringer i virkemidler for sau og lam:

- **Det innføres en sats for sau i driftstilskudd.**
- **Ulltilskudd til klasse H2 ull innføres, med samme sats som klasse H1.**
- **Utmarksbeitetilskuddet økes med 50 kroner pr. dyr.**
- **Det generelle beitetilskuddet økes med 5 kroner pr. dyr.**
- **Satsene for tilskudd til avløsning ferie og fritid økes med 4,7 %**
- **Kulturlandskapstilskuddet økes med 5 kroner pr. dekar.**

10.1.1.0 Driftstilskudd for sau

Både i mjølkeproduksjonen og i ammekuproduksjonen er det innført et driftstilskudd som varierer med arealsoneinndeling, med maks grense for tilskudd per bruk. For å bedre økonomien, spesielt på små og mellomstore sauebruk, foreslår jordbrukets forhandlingsutvalg å innføre et driftstilskudd også i saueholdet. Grunnlagstallene til årets jordbruksoppgjør viser at vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for sauebrukene øker med økende besetningsstørrelse. Toppunkt for tilskuddet settes ved 75 vinterfôra sau, i tråd med at den gjennomsnittlige sauebesetningen var på 70 vinterfôra sau i 2020.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det etableres en sats for driftstilskudd for sau i buskaper med 20 til 75 vinterfôra sau:

- **Sats per sau settes til 185 kr i AK-sone 1-4 og 370 kr i AK-sone 5-7.**
- **Buskaper med over 75 vinterfôra sau får tilskudd som for 75 sau.**
- **Det settes av totalt 239,3 mill. kroner.**

10.1.1.1 Gjeninnføring av tilskudd til klasse H2 ull

Fra og med ullåret 2016/2017 ble det kun gitt tilskudd til 11 av 16 ullklasser. Kvalitetsklassen H2 er klassen for førsteklasses, hvit frasortert vårull. Klassen kan sidestilles med H1 som er klassen for hvit, frasortert høstull. I motsetning til klassene V, G, H3 og C2S, er ikke H2 en klasse bonden kan unngå å få ulla si klassifisert i dersom bonden velger å klippe dyrene sine to ganger i året. Hvit høstull av crossbred klasse 1(C1) er den mest etterspurte kvaliteten av norsk ull blant norske kunder, og interessen er økende. Skal etterspørselen kunne dekkes er vi avhengige av at produsentene fortsetter å klippe to ganger i året. Dersom produsentene klipper to ganger i året er det ikke mulig å unngå ull i H2-klassen.

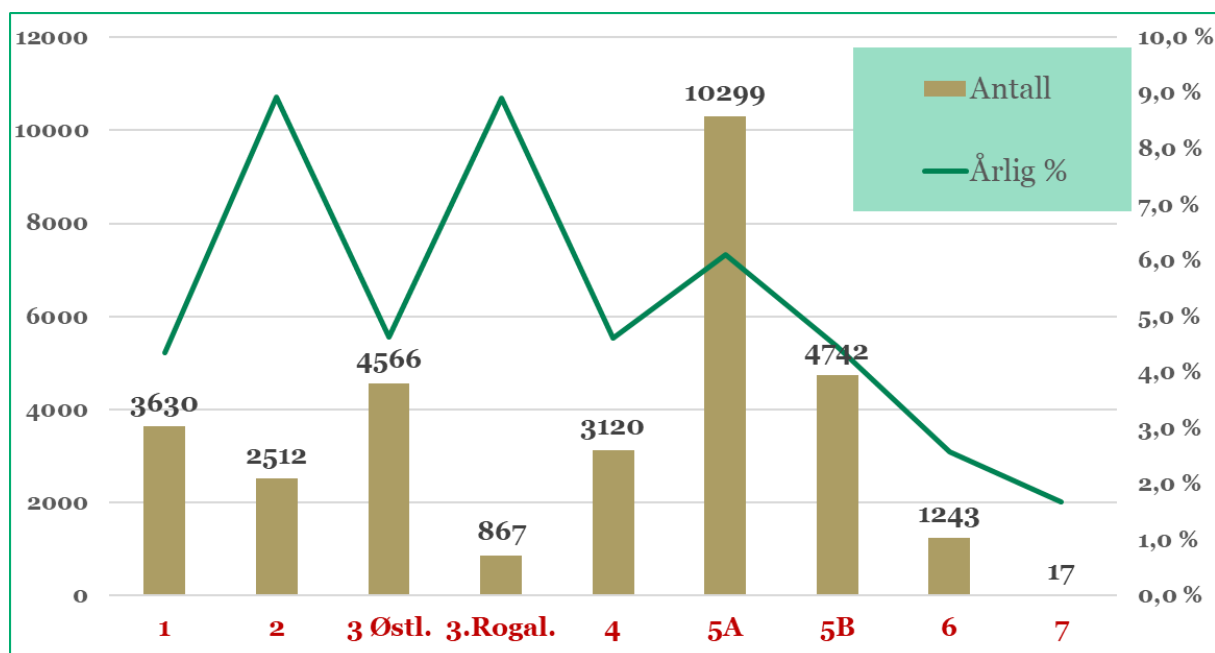
Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at tilskuddet til klasse H2 ull gjeninnføres med samme sats som H1, 20 kroner per kg. Dette utgjør 2,2 mill. kroner.

10.1.2 Ammeku/Storfekjøtt

Den siste tiårsperioden har vært preget av underdekning av storfekjøtt. Ifølge markedsregulator Nortura har vi for tiden et svakt tollvern for storfe. Billige slakt fra EU kan komme inn med full toll og fortsatt være billigere enn norske slakt. I 2020 ble tilførslene av storfe redusert med 4 prosent i forhold til 2019 som følge av økt behov for melk, som gir færre slakt fra melkebesetninger. Samtidig økte engrossalget med 5 prosent som følge av restriksjoner grunnet koronapandemien. Det prognoseres et markedsunderskudd på 6 100 tonn storfekjøtt i 2021.

Andelen av storfekjøtt fra ammeku er økende, men fortsatt er det melkekua som bidrar mest. Nesten 70 prosent av storfekjøttet kommer fra melkeku. Økt import av melkeprodukter svekker mulighetene for å opprettholde dagens nivå på melkeproduksjonen. Det vil gi færre mordyr, og behov for flere ammekyr. Antall ammekyr økte med 27 000 fra 2015 til 1. oktober 2020.

Økningen i ammekutallet har mer enn oppveid nedgangen i antall melkekyr i samme periode, som har vært på om lag 11 000. Det forventes en fortsatt vekst i mordyrtallet i 2021. Det er interesse for å øke ammekutallet i eksisterende ammekubesetninger og blant melkeprodusentene, og det er innvilgede investeringsprosjekter under oppføring som ikke har kommet i full produksjon enda.

Figur 5 Utvikling i ammekyr fordelt på arealsoner. 2013-2020.

Den spesialiserte storfekjøttproduksjonen utnytter verdifulle gras- og beiteareal over hele landet. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener videre vekst i ammeku primært må skje i grasområdene, for å unngå reduksjon i kornarealer og beholde storfekjøttproduksjon i grasområdene.**

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever følgende endringer i virkemidler for storfekjøttproduksjonen:

- Det generelle beitetilskuddet økes med 35 kroner pr. dyr og utmarksbeitetilskuddet med 40 kroner pr. storfe.
- Kvalitetstilskudd storfe økes med 1,00 kr/kg for klassene O og O+ og bedre.
- Driftstilskuddet økes med 750 kroner pr. dyr opp til 40 dyr og 30 000 kr/foretak for over 40 kyr.
- Satsene for tilskudd til avløsning ferie og fritid økes med 4,7 %.
- Kulturlandskapstilskuddet økes med 5 kroner pr. dekar.

10.1.3 Frakttilskudd slaktedyr

Fraktordningen for frakt av slaktedyr ble gjennomgått i 2019-2020. Utredningen viste at ordningen i stor grad virker etter formålet, men det ble anbefalt å se nærmere på to forhold for å sikre lik netto fraktkostnad mellom regioner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter at det jobbes videre med disse forholdene.

Frakttilskuddet må økes for å bedre lønnsomheten til alle som leverer storfe, sau og gris til slakt. Dette øker finansieringsbehovet for innfraktordningen for slakt. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at frakttilskuddet for slaktedyr økes med 15 mill. kroner.**

10.2 Melkeproduksjon

Markedsinntektene har økt lite i perioden 2015-2019, blant annet som følge av høy omsetningsavgift. Norske melkeprodusenter har opplevd økt etterspørsel under pandemien, forholdstallet blei økt og står på 1,07 i 2021. Større volum gir grunnlag for økte inntekter, og basert på dagens markedssituasjon krever jordbrukets forhandlingsutvalg økt målpris på melk. De små og mellomstore melkebruka er ryggraden i distriktsjordbruket og landbrukspolitikken må ivareta også disse – i et oppgjør der inntektsløft for alle er kravet fra landbruket.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever:

- **En økning i målprisen for melk med 8 øre/liter.**
- **Endring av prisgrunnlaget for målpris melk, jf. kap. 5.3.1.**
- **Økt driftstilskudd melk per foretak på 34 000 kroner i AK-sone 2 og 29 000 kroner i de resterende AK-sonene.**
- **Økt tilskudd til små- og mellomstore melkebruk:**
 - 6-23 kyr: + 200 kr/melkeku
 - 24-50 kyr: - 164 kr/melkeku
 - Totalt styrkes ordningen med 17,8 mill. kroner.
- **Økt husdyrtilskudd for melkekyr med 700 kr/dyr opp til 30 dyr og med 280 kr/dyr fra 31 til 50 dyr.**
- **Økt beitetilskudd for storfe m.m. på 35 kroner per dyr.**

10.2.1 Geitemelk

Det har blitt lagt ned stor innsats for å forbedre kvaliteten på geitemelk, både gjennom avl og fôring. Gjennom prosjektet «Friskere geiter» har produsentene klart å sanere bort tre sykdommer som tidligere har hatt stor negativ effekt på både produksjonen og dyrevelferden. Perioden med sanering var en krevende periode, og dessverre har antall geitebruk falt til et faretruende lavt nivå. Rundt 1990 var det ca. 1 000 geitemelkebruk i Norge. Antallet har sunket til 269 i 2020. Geita er viktig for kulturlandskapet, og næringa har gjort stor innsats i arbeidet med omsetning av kjekjøtt. Produksjonen av geitemelk må være tilpasset markedets etterspørsel. Det har over tid vært betydelig overkapasitet i næringa. Etter kvotedrøftingene for 2021 fastsatte Landbruks- og matdepartementet forholdstallet for disponibel kvote for geitemelk til 0,94 i 2021.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever:

- **Økt driftstilskudd for geitemelk på 10 000 kroner per foretak.**
- **Økt husdyrtilskudd for melkegeit med 200 kr/dyr opp til 125 dyr.**
- **Økt beitetilskudd for småfe m.m. på 5 kroner per dyr.**
- **Økt utmarksbeitetilskudd for geit og kje med 50 kr per dyr.**

10.3 Kvoteordninga for melk

Ordningen med melkekvoter er svært viktig for spredt melkeproduksjon. Melkekvoteordninga har til hensikt å tilpasse melkeproduksjonen etter markedets behov i en overskuddssituasjon, og bidra til å nå de *«målsetninger Stortinget har fastsatt, herunder distriktsprofil og variert bruksstruktur»*. **Jordbrukets forhandlingsutvalg mener kvoteordningen for melk er avgjørende for å sikre en livskraftig melkeproduksjon med variert bruksstruktur over hele landet, samt å tilpasse produksjonen til markedets behov.**

10.3.1 Tiltak for å øke andelen eid kvote og få ned kvoteprisene

Ved behandlingen av jordbruksmeldinga uttrykte en samlet næringskomité bekymring for at store beløp går ut fra aktive melkeprodusenter, til produsenter som har sluttet med melk gjennom kjøp og bortdisponering av melkekvoter.

I 2021 er 356 mill. liter kvote utleid. I rapporten «*Produksjon på flere kvoter*» fra 2018 fra en partssammensatt arbeidsgruppe, fant man at ca. 1/3 av den bortdisponerte kvota tilhører utleiere som ikke søker produksjonstilskudd. Andelen melk som produseres på leid kvote har økt med 120 mill. liter de siste 5 årene, tilsvarende nesten 50 % økning. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er nødvendig å iverksette aktive tiltak for å bremse og reversere denne utviklingen.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil sikre og utvikle kvoteordningen for mjølk, med særlig vekt på å:

- I. øke andelen eid kvote blant aktive melkeprodusenter.
- II. få ned kvoteprisene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever derfor at det i årets jordbruksoppgjør gjøres endringer i kvotesystemet som reduserer kvotekostnadene, for blant annet å begrense utbredelsen av spekulasjon med melkekvoter, samt iverksette tiltak som i større grad ivaretar den aktive melkeprodusenten.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende tiltak for å øke andelen eid kvote blant aktive melkeprodusenter:

- 1) I kvoteregulverket må det gjeninnføres et skille mellom kvote i samdrift og kvoteleie. Nye krav som stilles samdrifter i dette regelverket, skal kun omfatte nye samdrifter etablert etter en angitt dato vedtatt i årets jordbruksoppgjør, og nye deltakere som tas inn i eksisterende samdrifter etter denne datoen.
- 2) Innføre en begrensing på 10 år for hvor lenge en kvote kan være leid ut/legges sovende. Etter 10 år må kvota enten selges eller man må ta opp igjen melkeproduksjonen på egen eiendom eller legge den i samdrift. Regelverket skal omfatte både nye og eksisterende utleieforhold, der løpetida regnes fra tidspunktet for innføring av det nye regelverket. Regelverket skal også omfatte utleie av melkekvoter fra aktive melkebruk.
- 3) Gjeninnføre et leveransekrav på 24 måneder sammenhengende melkeleveranse før kvota eventuelt igjen kan leies ut (jf. Slik regelverket var før 2012). For å unngå at eksisterende samdrifter må oppløses, må et eget regelverk for samdrift gjeninnføres, jf. Pkt. 1. For å unngå omgåelse av 10 års begrensingen gjennom skjult kvoteleie i samdrift innføres:
 - Avstandskrav på 17 km.
 - Et minimumskrav på 20 % eierandel i samdrifta.
- 4) Det gis ikke mulighet for å kunne leie ut og inn kvote samtidig, men det åpnes for mulighet for å søke dispensasjon i forbindelse med utbyggingsprosjekter. For allerede inngåtte leieavtaler utløper de det året avtalene går ut eller avgrenses av 10-års regelen, jf. Pkt. 2.
- 5) Opprettholde muligheten for at nye produsenter kan starte opp med melkeproduksjon, men ved kjøp av kvote stilles det krav om 24 måneders sammenhengende leveranse fra egen landbrukseiendom/samdrift, jf. Pkt. 3, før kvota kan gjøres omsettbart i form av salg eller utleie i samme kvoteregion.
- 6) Sidestille skattemessig inntekter fra leie av kvote og salg av kvote, ved at salg av kvote beskattes som kapitalinntekt. Føringer om dette inn mot Statsbudsjettet 2022 legges i årets jordbruksoppgjør.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår følgende tiltak for å få ned kvoteprisene:

- 1) Kvotepriset for ku- og geitemelk senkes til hhv 600.000 liter for kumelk og 200.000 liter for geitemelk. For produsenter som i år har en disponibel kvote over de nye kvotetakene, blir denne disponible kvota det nye kvotetaket. Det gis ikke mulighet for å kjøpe kvote over kvotetaket/disponibel kvote som ligger mellom nye kvotetak og gammelt kvotetak (900.000 liter).

- 2) Taket for investeringsstøtte heves til 3,5 mill. kroner for investeringer i melkefjøs som bygges til opp til 30 kyr, og støtteprosenten heves til 50%. For andre investeringer, beholdes taket på 2 mill. kroner og maksimal tilskuddsprosent på 35 %. Unntaket fra kronetaket videreføres for investeringer i Troms og Finnmark. Dette tiltaket vil redusere behovet å utvide produksjonen ved omlegging til løsdriftsfjøs, og på den måten redusere behovet for å skaffe betydelig mer kvote ved en investering. Tiltaket finansieres utenfor jordbruksavtalen gjennom en egen pakke for å imøtekomme løsdriftskravet.

10.3.2 Kvote solgt til Staten

For 2021 er det satt et forholdstall på disponibel kvote på 1,07 for kumelk. Med denne markedssituasjonen mener Jordbrukets forhandlingsutvalg at all kumelk-kvote som selges til staten i førstkomende salgsrunde (40 %), skal selges ut i produksjonsregionene til 4 kr/liter. Tiltaket vil ha også ha en viss prisdempende effekt også i det private kvotemarkedet, da tilbudet av melkekvote isolert sett øker. For geitemelk er markedssituasjonen annerledes.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at geitemelkkvote som selges til Staten, trekkes inn for kommende salgsrunde.

10.3.3 Konvertering av kvote

Systemet med konvertering av geitemelkkvoter til kumelkkvoter gir rom for spekulasjoner gjennom kvotekjøp av geitemelkkvote. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å opprettholde forbudet med å kunne konvertere melkekvote for geitemelk til kumelk.**

10.4 Prisutjevningsordningen melk

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil understreke at Prisutjevningsordningen (PU) er svært viktig for å sikre lik melkepris etter geografi og melkeanvendelse. PU er en selvfinansierende ordning. I realiteten er det avgift på drikkemelk som bærer finansieringen av ordningen. Volumet av drikkemelk synker, dette utfordrer den langsiktige finansieringen av ordningen. For norsk landbruk generelt og melkeproduksjonen spesielt, er PU sentral for å beholde produksjon over hele landet. Det er utjevningen mellom anvendelse for å sikre et størst mulig marked for norsk melk (konkurranseskraft), og lik melkepris til bonde nasjonalt som er kjernefunksjonen til PU.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at dette overordna formålet prioriteres innenfor ordningen.

I PU-ligger også konkurransepolitiske virkemidler. Det er et generelt tilskudd til andre aktører enn Tine, kapitalgodtgjøring og distribusjonstilskudd. Til sammen utgjør disse ca. 180 mill. kroner for 2020/21, tilvarende ca. 12 øre/liter innveid melk. Med høyere etterbetaling for Tine siste år enn gjennomsnittet tidligere, og større drikkemelk-volum for Q-meieriene, må utbetalingene forventes å stige for 2021/22. Utbetalingene til konkurransepolitiske tiltak over ordningen har økt med 26 % siden 2016.

Jordbrukets forhandlingsutvalg er for innenlandsk konkurranse i melkemarkedet. Det bidrar til produktutvikling og muligheter for høyere verdiskaping som melkeprodusentene vil kunne nyte godt av. Konkurransesituasjonen i melkemarkedet har imidlertid endra seg betydelig siden de konkurransepolitiske tiltakene ble innført. Det må være utfordringene i melkemarkedet i dag som må styre innretning av virkemidlene i PU framover.

For å ha landbruk og melkeproduksjon over hele landet trengs mottaksanlegg fra nord til sør. Selv om det politiske målet er desentralisert produksjon, premieres sentralisering – også gjennom det særskilte distribusjonstilskuddet. Det er ikke mulig å vise hvor i verdikjeden tilskuddet ender opp. De siste års utvikling i drikkemelkemarkedet er økende volum gjennom store anlegg. Med bedre kapasitetsutnyttelse reduseres kostnadene i de største anleggene ytterligere, og forskjellen i

produksjonskostnader blir enda større. Mindre anlegg i distriktene, som er viktige for melkeproduksjon over hele landet får ikke denne effektiviseringsgevinsten. Distribusjonstilskuddet bidrar i denne sammenheng til en ytterligere forverring av konkurransesituasjonen. Vi forventer at funnene fra Landbruksdirektoratets rapport om grunnlaget for distribusjonstilskudd fra juni 2020 følges opp.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener de konkurransepolitiske virkemidlene må være tidsbegrensa og finansieres over statsbudsjettet og ikke PU-ordningen. Det er ikke riktig at melkeprodusentene skal finansiere vedtak politikere har gjort. Her må Staten selv ta ansvar. Disse grepene vil frigjøre midler over PU som kan brukes til å øke melkeprisen til produsentene, og/eller styrke konkurranseevnen til all norsk melk, uavhengig av meieriselskap.

10.5 Bevaringsverdige husdyrraser

10.5.1 Bevaringsverdige raser

De seks historiske landrasene Telemarkfe, Sidet Trønder og Nordlandsfe (STN), Vestlandsk Fjordfe, Østlandsk Raukolle, Vestlandsk Raukolle og Dølafe er definert som genetisk bevaringsverdige. Det har vært en økning siden bevaringsarbeidet for disse rasene startet på 1980-tallet, men likevel er to av Norges historiske landraser definert som kritisk utrydningstruet (færre enn 300 avlshundyr) av FNs organisasjon for mat og landbruk (FAO). Dette gjelder rasene Dølafe og Vestlandsk raukolle. De andre rasene defineres som utrydningstruet.

Det er særlig små og mellomstore bruk som produserer på de bevaringsverdige husdyrrasene. Bare 29 mjølkebesetninger har kun kyr av bevaringsverdig rase, og det er betydelige utfordringer knyttet til å rekruttere nye besetninger. Over tid holdes relativt sett flere storfe i ammekuproduksjon og færre i melkeproduksjon. Det bør stimuleres til melkeproduksjon på disse rasene for å beholde melkeegenskapene.

Norsk genressurssenter utfører viktige oppgaver med overvåking og koordinering av arbeidet med bevaringsverdige raser, og må sikres tilstrekkelige budsjettmidler over statsbudsjettet.

For å stimulere til melkeproduksjon foreslår Jordbrukets forhandlingsutvalg at tilskuddet differensieres mellom melkeku og ammeku, og øke tilskuddssatsen til bevaringsverdige storferaser som melkes med 1 000 kroner pr. melkeku.

10.6 Setertilskudd

Litt over 1000 bønder, tilsvarende 13 % av landets melkeprodusenter, tar med seg kyrne og geitene til seters om sommeren og melker dem der, enten på en enkeltseter eller en fellesseter. Det er en nedgang på 60 prosent siden årtusenskiftet. Det er kostbart og arbeidskrevende å drifte og vedlikeholde to produksjonsapparat i stedet for ett. Den viktigste forutsetningen for fortsatt seterdrift er lønnsomhet for mindre melkebruk som fortsatt setrer.

I 2018 var det 1 057 melkebruk som deltok i seterdrift fordelt på 838 enkeltsetre og 119 fellessetre. Tilskudd til seterdrift går over RMP, og i 2019 ble dette en nasjonal ordning med en minimumsats på kr 50 000 kroner. Kravet til tilskuddet er at dyra skal være på setra i minimum 6 uker, og det skal være en minimumsproduksjon på 45 liter kumelk pr. døgn, eller 25 liter geitemelk pr. døgn.

Seterdrift er et viktig element i norsk matproduksjon og bidrar til:

- å opprettholde biologisk mangfold.
- å ta vare på kulturlandskapet.
- bruk av utmarka.
- å ta vare på og forvalte kulturhistorie og kulturminner.
- fôrgrunnlaget for de gårdene det gjelder, spesielt i vanskelige fôrår.
- å møte klimautfordringene gjennom karbonbinding og albedoeffekt.
- norsk og lokal matproduksjon, i tillegg til en stor omdømmeverdi.

De største utfordringene for å opprettholde norsk seterdrift er:

- Arbeidsmengde og lønnsomhet.
- Investeringsbehov.
- Infrastrukturen der det ikke er strømnnett.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener at seterdrift er en viktig del av norsk matproduksjon, og er bekymret for at det fortsatt er nedgang i antall aktive setre.

Forhandlingsutvalget ber om at:

- **det gjeninnføres setertilskudd ved 4 ukers drift.**
- **det gis nasjonal føring om besøkssetertilskudd i alle fylker etter samme kriterier som i Trøndelag.**

10.7 Hjort

I Norge har vi i dag 112 hjortefarmer fordelt over hele landet. Det meste av hjortekjøttet selges direkte i markedet, i konkurranse med importerte vare fra New Zealand. Hjorteoppdrett utnytter beiteressursene godt, holder kulturlandskapet i hevd, bidrar til lokal verdiskapning og sysselsetting i distriktene. Hjort trenger daglig tilsyn og har kostnader knyttet til fôring, gjerdehold, maskinpark med mer. Det ligger et uutnyttet potensial i å øke produksjonen av hjortekjøtt i Norge, men svak økonomi gjør at få velger å gå inn i næringa.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at satsen for husdyrtilskudd økes fra 500 til 750 kr/dyr. Det tilsvarer ca. 1,3 mill. kroner, og utgjør ca. 11 600 kr/hjorteoppdretter. Det settes et tak på 200 tilskuddsberettiget hjort.

10.8 Kraftfôrbasert husdyrhold

10.8.1 Gris

Vi har i Norge ført en aktiv politikk for å spre husdyrproduksjonen, og har derfor relativt små svinebesetninger spredt over alle landsdeler. Dette gir sikkerhet for trygg mat og god dyrehelse. Det norske avlsarbeidet på svin har skjedd med basis i denne produsentstrukturen og resultert i svin som er svært fôreffektive, har en god helsetilstand, og et lavt antibiotikaforbruk. Dyrevelferd har hatt ekstra stort fokus den siste tiden, og det er nå iverksatt tiltak blant aktører i svinenæringa for å redusere avvik knytta til dyrevelferd. Dette arbeidet er viktig å videreføre. De siste rapportene fra Mattilsynet viser en bedring, men arbeidet er ikke i mål.

Målt i dyretall og konsum er gris den største kjøttproduksjonen. Slakteri- og foredlingsindustrien er avhengig av en lønnsom svinenæring i hele landet. Utjevning av fraktkostnader knyttet til slakt og kraftfôr er sentralt.

Etter en langvarig overskuddssituasjon er det nå markedsbalanse for svin, etter at markedsreguleringstiltak som utkjøp av purke har tatt ned produksjonen tilpassa

markedssituasjonen. Målprisen blei løfta i 2020 etter å ha stått stille siden 2016. Dette var et nødvendig løft, og det er rom for en ytterligere økning nå i 2021.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at målprisen økes med 1,60 kroner pr. kg.

Det har bygd seg opp et etterslep på investeringer etter dårlig lønnsomhet i næringa. Innredningen i et grisehus varer i ca. 20 år. Mange av grisehusene begynner å bli gamle og slitt, i tillegg til at bingene er tilpasset mindre kull. Det bør åpnes for investeringsstøtte knytta til klima, dyrevelferd og HMS. Ved markedsmuligheter kan det også åpnes for utvidelser for kombinert- og slaktegrisproduksjon.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at det åpnes for investeringsvirkemidler til dyrevelferd, klimatiltak og HMS i svineholdet. Det er særskilt viktig å opprettholde og styrke produksjonen av svinekjøtt i Nord Norge for å opprettholde infrastruktur.

10.8.2 Kylling og kalkun

Det ble produsert rett i overkant av 105 000 tonn fjørfekjøtt i 2020, og fjørfekjøtt er det eneste kjøttslag hvor en forventer fortsatt forbruksvekst. Markedene for kylling og kalkun har i utgangspunktet sterk konkurranse, og prisnedskrivningstilskudd for kraftfôr har vært prioritert for å holde kostnadsveksten nede.

10.8.3 Egg

Formålet med frakttilskuddsordningen er å jevne ut kostnadene ved frakt av egg fra produsent til registrert eggpakkeri, i tillegg til å bidra til effektiv frakt og til å stimulere til omsetning via registrerte eggpakkerier. Frakttilskudd blir utbetalt for frakt av egg fra produsent til nærmeste registrerte eggpakkeri. Tilskudd på 7,7 mill. kroner til 66 000 tonn egg gir en svært lav dekning av fraktkostnaden. Kostnaden til innfrakt av egg er anslagsvis 1 kr/kg egg. Tilskuddet til frakt av egg har heller ikke vært økt på flere år, men kostnadene har økt også for frakt av egg.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at frakttilskudd egg økes med 1 mill. kroner.

For kraftfôrbaserte husdyrproduksjoner har vi med dagens system tak. For verpehøns foreslår Jordbrukets forhandlingsutvalg å heve taket tilsvarende konsesjonsgrensa på 7 500 høns, da tilnærmet alle eggprodusenter produserer tett opp mot grensa eller utvida konsesjon.

10.9 Birøkt

I tillegg til å produsere honning, genererer honningproduksjonen betydelige verdier for norsk landbruk gjennom pollinering av frukt, bær og oljevekster. Pollineringsverdien utgjør trolig mer enn 230 mill. kroner årlig. Birøkt bidrar også til pollinering av ville vekster, og dermed artsmangfoldet.

Norge har gode forutsetninger for birøkt. Vi har friske dyr og det kan røktes over hele landet. Næringa egner seg godt som tilleggsnæring. Arealet av norske nyttevekster tilsier et behov for rundt 70 000 bikuber til pollinering, mens vi i dag har rundt 50 000 fordelt på 4000 birøktere. Av disse er det ca. 720 birøktere som søker produksjonstilskudd.

Markedet for honning i 2017 var på 2600 tonn hvor bare 50 % av dette dekkes opp av norsk produksjon. Importen er utfordrende fordi norsk honning ikke klarer å konkurrere prismessig. I dag er man derfor helt avhengig av markedets preferanse for norsk honning. En opplysningstjeneste vil gi merkenøytral rådgivning til forbruker, informere om ulike bruksområder for produktene, samt informere om verdien av å velge norske produkter fremfor

importerte. På denne måten kan vi øke markedet for norsk honning og samtidig legge forholdene til rette for pollinering av frukt- og bærvekster i Norge.

Det er inngått en intensjonsavtale mellom MatPrat og Norges Birøkerlag der formålet med avtalen er å erklære partenes felles ønske og vilje til å inngå i et kommunikasjon- og utviklingssamarbeid.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å bevilge 1,5 mill. kroner gjennom avsetningsmidler til Norges Birøkerlag for å finansiere deltakelse i en opplysningsordning gjennom MatPrat for honning og andre bie-produkter.

10.10 Pels

Stortinget vedtok i 2019 forbud mot pelsdyrhold i Norge. For eksisterende oppdrettere er det en overgangsordning frem til 2025. De fleste produsenter har nå avsluttet sin produksjon, og det er bare ca. 10 oppdrettere igjen med produksjon i 2021.

Det er etablert en erstatningsordning for bøndene som avslutter sin virksomhet. Denne er under revisjon, og proposisjon om ny erstatningsordning er oversendt til Stortinget for behandling.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at så lenge produksjonen videreføres må velferdsordningene for pelsdyrbøndene opprettholdes. Det er svært viktig at pelsdyrbønder får ta del i tilskuddsordningen for ferie og fritid.

11 ØKOLOGISK LANDBRUK

11.1 Status i økologisk landbruk

Økologisk jordbruk har en viktig rolle som spydspiss i norsk landbruk. Det økologiske arealet og karensarealet holdt seg stabilt fra 2019, og ligger nå på 4,6 % av det totale jordbruksarealet. Det er særlig engareal og potet som går ned, mens det er en økning i frukt og grønnsaksarealene. Det er også en kraftig økning i areal for erter til fôr. Vestfold og Telemark har størst andel økologisk areal etterfulgt av Oslo og Viken og Trøndelag. Antall økologiske produsenter er stabil, og er nå på 1962.

Omsetningen av økologiske produkter fortsetter å øke også i 2020. Vi har per nå bare tall for omsetning direkte fra de tre dagligvarekjedene som melder om en økning på 10-20 %. Landbruksdirektoratet skal se på muligheten av å forbedre statistikkgrunnlaget for både dagligvarehandelen og for å kunne skille mellom norsk og importert vare.

11.1.1 Husdyr og økologisk kjøttproduksjon

Andelen av økologisk husdyr og kjøtt er forholdsvis stabil fra 2019, med unntak av verpehøner som har en økning. Produksjon av økologisk egg fortsetter å øke også i 2020 med 9 % vekst. Andelen økologisk egg er på 8,2 %. Husdyrtilskudd stimulerer til omlegging av animalsk produksjon, og er viktig for å ivareta økonomien i de økologiske husdyrproduksjonene.

11.1.2 Korn

Den samlede produksjonen av økologisk korn anslås for 2020/21 til å bli på 14 500 tonn. Så langt er 86% av det leverte kornet fôrkorn, selv om produksjonen av økologisk matkorn var stor i 2020. Andelen økologisk korn er på 1,2 %. Arealet er på 65 000 daa, som er en økning på 7,4 % fra 2019.

De siste fem årene har produksjonen av økologisk fôrhvete, rughvete, bygg og havre vært på mellom 10 000 og 13 000 tonn, med unntak av tørkeåret 2018 da produksjonen kun var 5 000 tonn. Forbruket av fôrkorn til økologisk kraftfôr var til sammenligning på litt over 20 000 tonn i 2020. Dette fører til at vi må importere en stor andel av det økologiske fôrkornet, i hovedsak fra Sverige.

Avlingene dekker ikke den norske etterspørselen etter matkorn og kraftfôr. Norskandelen i økologisk kraftfôr er på kun 30 prosent. Til sammenligning har norskandelen i konvensjonelt kraftfôr i gjennomsnitt vært 67 %. Mesteparten av den økologiske mathveten og mathavren er importert vare. Norsk produksjon av råvarer til økologisk kraftfôrproduksjon dekker kun ca. 30 % av totalt råvarebehov og 55-60% av kornråvare. Det er viktig at norske kornprodusenter finner det lønnsomt å dekke mer av etterspørselen etter økologisk mat- og fôrkorn. Arealtilskudd er viktig for å redusere risiko knyttet til avlingsvariasjoner og avsetning.

Prisen på økologisk kraftfôr varierer mer gjennom året enn konvensjonelt pga. høyere import. For kraftfôr er importandelen på kornråvare 40-45%, og for økologisk kraftfôr totalt på 70%. Av det totale kraftfôrsalget i 2020 var 2% økologisk. Per i dag finnes det to produksjonsanlegg for økologisk kraftfôr i Norge, ett i Trøndelag som produserer fôr til drøvtyggere, mens anlegget på Toten produserer for drøvtyggere, svin og fjørfe.

Husdyrprodusentene som driver økologisk, tar i dag del i den generelle ordningen for frakttilskudd (stedfrakt). Stedfrakttilskudd beregnes for disse ut fra nærmeste basisanlegg for kraftfôr, og ikke fra anleggene som produserer økologisk kraftfôr. Dette gjør at frakttilskuddet ikke står i stil med kostnader for frakt av fôret, og at det er stor forskjell mellom hva de økologiske produsentene betaler for kraftfôret.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det settes i gang et utredningsarbeid for å vurdere tiltak i verdikjeden for økologisk fôrkorn og kraftfôr, med sikte på redusert sårbarhet og økt tilgang på norske råvarer, samt konkurransedyktige betingelser for økologiske husdyrproduksjoner. Utredningen må inkludere temaer som agronomi, økonomi, logistikk og manglende mottaksapparat. Utredningen skal være klar senest 01.03.2022.

11.1.3 Melk

Produksjonen av økologisk melk gikk opp med 1%, mens andel solgt som økologisk er stabil på 57%. Andelen økologisk melk av totalt innmål melk er på 3,3 %. Referansebruksberegningene i forkant av årets oppgjør viser at det økologiske referansebruket på melk har ligget lavest av melkebrukene på vederlag til arbeid og egenkapital de siste åra.

Det er i hovedsak to meieri som videreforedler og selger den økologiske melka som TINE veier inn. For 2020 var den totale innveide økologisk melka på ca. 50 mill. liter hvor produsenten får en merpris på 85 øre per liter (fra 1.7.2021). Av dette blir 29 mill. liter solgt i markedet som økologisk. Alle produsenter som har avtale med TINE om å levere økologisk melk, uavhengig av om melka blir solgt, får merpris som TINE fastsetter og som det er viktig opprettholdes for å ha en økologisk melkeproduksjon over hele landet. Per dags dato er det ingen mulighet for å inngå avtale med TINE for nye produsenter utenfor de etablerte klyngene. Det er industriaktørene (her TINE og Røros) som betaler merprisen for all økomelk, selv om den ikke blir solgt som økologisk.

Rørosmeieriet er avhengig av økologisk melk fra Rørostraktene for å dekke etterspørselen etter produktene som krever geografisk opprinnelse: Tjukkmelk, skjørost, smør osv. I tillegg tapper og produserer Rørosmeieriet til Coop sin Änglamark-serie på søtmelk og fløte. Denne melka blir i dag fraktet fra Østlandet og Trøndelag til Røros, men siden Rørosmeieriet ikke er et målepunkt vil råvarekostnadene ved frakt øke jo større andel av melka som blir transport fra Østlandet til Røros. Røros selger 56% av all melka som selges som økologisk i markedet, samtidig ser vi en økning i import av økologiske meieriprodukter særlig i kjedenes egne merkevarer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber om at Landbruksdirektoratet foretar en helhetlig gjennomgang av rammevilkårene for den norske verdikjeden for økologisk melk fram til jordbruksforhandlingene i 2022.

11.1.4 Poteter, grønnsaker og frukt

Det finnes ikke tall på den totale produksjonen av økologisk grønnsaker, frukt og bær. Omsetningen av norske, økologiske frukt, grønnsaker og poteter økte med 10% i 2020. Fortsatt er veksten av salget basert på økt import, og det er stort markedspotensial for norsk, økologisk frukt og grønnsaker. Tiltak for å øke produksjonen må også sees i sammenheng med Grønn Innovasjon og Vekst og oppfølgingen av denne. I tillegg til forslag løftet fram i forbindelse med programmet for å utvikle og stimulere markedet, er det behov for å stimulere produksjonen særskilt.

11.2 Oppfølging av Nasjonal strategi for økologisk jordbruk

I den nasjonale strategien for økologisk landbruk som gjelder for 2018-2030 er det overordnede målet å stimulere til økologisk produksjon som er etterspurt i markedet. Innsatsen skal rettes inn mot tre områder: Kunnskap og kompetanse, legge til rette for økologisk produksjon og utvikling av en effektiv verdikjede. Strategien skal vurderes midtveis i lys av markedsutviklingen.

Økologiprogrammet skal være en overbygning for hovedområdene i strategien og bidra til en målrettet og effektiv bruk av virkemidlene over jordbruksavtalen. Videre skal programmet gi retning for en langsiktig prioritering av de ulike virkemidlene innen økologisk produksjon og se disse i sammenheng.

Det siste årene har det vært en vekst i omsetningen av økologiske produkter, uten tilsvarende økning i norsk produksjon. Dette er ikke tråd med regjeringens mål om at etterspørselen etter økologisk mat skal dekkes av norsk produksjon så langt det er mulig.

Det er grunn til å tro at mye av omsetningsveksten dekkes av importert vare. Dessverre finnes det ikke gode tall på dette. I «Nasjonal strategi for økologisk jordbruk» for 2018 – 2030 fra Landbruks- og matdepartementet er det pekt på dette og uttrykt at «Regjeringen vil starte et arbeid for å bedre statistikkgrunnlaget på dette området.»

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil påpeke viktigheten av at arbeidet med strategien for økologisk landbruk må følges opp med mer konkrete tiltak. Det må komme på plass statistikk på omsetning i dagligvarehandelen og seinest til jordbruksoppgjøret 2022. Dette for å kunne identifisere hvilke produktgrupper som har importvekst og dermed målrette virkemiddelbruken for å øke den norske produksjonen.

11.3 Styrking av økologisk landbruk

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil særlig trekke fram mangel på norsk produksjon av korn, frukt, bær, og grønnsaker og et ustabilt marked med små volum for alle produksjoner, som to av hovedutfordringene for det økologiske landbruket i Norge. I et lite og sårbart marked, som det økologiske fortsatt er, er det ekstra viktig med forutsigbarhet for en god økonomi i primærproduksjonen om norsk jordbruk skal være i stand til å levere.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår et mål om 25 prosent vekst i økologisk areal innen 5 år, og tilsvarende vekst av forbruk av norskprodusert økologisk vare og videreforedling av norske produkter. For å bidra til økt forbruk og mer stabil etterspørsel, mener forhandlingsutvalget det må settes krav til det offentliges innkjøp av norske økologiske produkter.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å:

- Øke arealtilskuddet for økologisk korn med 50 kr/daa, og for økologisk grovfôr med 15 kr/daa.
- Øke arealtilskuddet for karensareal med 100 kr/daa.
- Styrke husdyrtilskudd til melkeku og ammeku med 300 kr/dyr, og til andre storfe med 100 kr/dyr. Dette forutsetter at tillegget også begrenses til å gjelde dyretall under tilhørende tak.
- Styrke husdyrtilskudd til sau og melkegeit med 50 kr/dyr.

12 ANDRE OMRÅDER OG TILSKUDDSDORDNINGER

12.1 Tilskudd til rådgivning

Norsk Landbruksrådgiving (NLR) er et viktig bindeledd mellom forskning og de aktive jordbruksforetakene. NLR sørger for at ny kunnskap kommer ut til bonden på en effektiv måte. Dette er ikke minst viktig i en tid der jordbruket møter nye utfordringer til klima- og miljøendringer og kvalitetskrav. Samarbeid med forsknings- og utdanningsinstitusjoner vektlegges. NLR har også ansvar for HMS i landbruket, og byggteknisk rådgiving. I 2021 mottar NLR 98,0 millioner kroner i tilskudd over Jordbruksavtalen.

Av avsetningen på 98 mill. kr til NLR for 2021 er det spesifisert at minimum 14 mill. kr skal brukes til HMS-rådgiving og minimum 5,5 mill. til byggteknisk rådgiving.

NLR består av ti regioner med til sammen 360 rådgivere på 100 kontorsteder over hele landet. **Jordbrukets forhandlingsutvalg forutsetter at arbeidet med en betydelig effektivisering og samordning av rådgivingstjenesten fortsetter.**

12.1.1 Byggteknisk rådgiving

NLR har ansvar for et landsdekkende nett av byggtekniske planleggere. Det er fortsatt behov for budsjettmidler for at NLR skal kunne ivareta dette ansvaret på en tilfredsstillende måte. I planleggingen er god areal -og bygningsutnyttelse viktig for å kunne redusere landbrukets egen nedbygging av matjord.

Det er stort behov for å oppgradere driftsapparat til nye krav og standarder. Ikke minst gjelder dette små og mellomstore bruk som ikke har forutsetninger for å øke produksjonen, og gjerne har begrenset med midler til å foreta nødvendige investeringer.

Jordbrukets forhandlingsutvalg vil peke på den viktige rollen byggteknisk rådgiving vil ha i forbindelse med løsdriftskravet fra 2034. For små og mellomstore bruk med begrensede midler til å foreta nødvendige investeringer, kan denne rådgiverfunksjonen være avgjørende for å beholde disse brukene som det er stor politisk vilje for å prioritere.

12.1.2 HMS-rådgiving

Landbrukets HMS-tjeneste er en del av tjenestetilbudet fra Norsk Landbruksrådgiving. Det er forutsatt at LHMS sitt tjenestetilbud ivaretas, videreutvikles og knyttes nærmere til produksjonsfaglig virksomhet og rådgiving. HMS-arbeidet er en viktig del av sikkerhetsnettet rundt bonden. God bondehelse er i tillegg til å være særdeles viktig i seg selv, også med på å sikre god dyrevelferd og trygg matproduksjon. NLR HMS har en viktig funksjon i det forebyggende arbeidet for å forhindre ulykker og skader i landbruket. Det forebyggende arbeidet vil kunne bidra til å ta ned behovet for krisebistand, dette krever innsats og samarbeid med andre aktuelle organisasjoner. En uttalt 0-visjon for alvorlige ulykker med dødelig utfall er diskutert med Bondelaget og LMD, som i felleskap ønsker å fronte en slik visjon for å få økt bevissthet på HMS.

NLR har ansvar for krisebistand, både til medlemmer og ikkemedlemmer. Dette er en ikke-fakturerbar tjeneste, og utføres innenfor bevilgede midler. Denne tjenesten er ressurskrevende. I 2019 var det 131 saker, 33 av disse benyttet i tillegg fra bedriftshelsetjenesten. Dette utgjør en kostnad på ca. 20.000 kroner per sak.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det øremerkede tilskuddet til HMS-arbeidet i landbruket økes med 2,5 mill. kroner til 16,5 millioner kroner, med henvisning til behovet for krisebistand på HMS-området.

12.1.3 Mentorordning

NLR tilbyr nå mentorordningen over hele landet. Deltakerne opplever deltakelsen som givende og nyttig. Dette gjelder både de nye bøndene og mentorene. Mentorordningen finansieres utenfor NLRs grunnbevilgning. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at mentorordningen videreføres og at det bevilges 3 mill. kroner over Landbrukets Utviklingsfond. Se nærmere omtale under kapittel 8.6..**

12.1.4 Kjøp av restanalysedata

NLR har ansvar for søknader om «minor-use» (et allerede godkjent plantevernmiddel brukes i andre "mindre" kulturer). Slik godkjenning er nødvendig for å sikre tilgang på kjemiske og biologiske plantevernmidler i en del kulturer som har mindre dyrkingsomfang. For spiselige vekster er det krav om restanalysedata. Disse finnes i en del tilfelle, men ikke i alle.

Ut fra situasjonen for tilgjengelige plantevernmidler forventes det behov for kjøp av restanalyse-data for to preparater årlig. Dette er kostnader som ikke har noen motsvarende inntekt for NLR.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til dette arbeidet fra 1 til 3 mill. kroner.

12.1.5 Oppsummering.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at bevilgningen til NLR styrkes med 4,5 mill. kroner.

Ordning	2020	2021	2022	Endring
Grunnbevilgning	77,5	77,5	77,5	-
Byggteknisk rådgivning	5,5	5,5	5,5	-
HMS	14	14	16,5	2,5
Restanalyse	1	1	3	2
SUM	98	98	102,5	4,5

12.2 Regionale miljøprogram - RMP

Regionale miljøprogram omfatter tilskudd til å redusere faren for negative miljøeffekter til vann og luft, ivareta kulturlandskap og kulturminner herunder setring, ivareta biologisk mangfold, og til drift av bratte arealer. Det er viktig at fylkene får beholde denne retten til å utforme sine egne programmer og prioriteringer. RMP-midlene er jordbruksavtalemidler som skal komme det aktive jordbruket til gode.

12.2.1 Tilskudd til klimarådgivning over RMP

I jordbruksoppgjøret 2020 ble det enighet om å innføre tilskudd til klimarådgivning over RMP fra søknadsomgangen 2021. Tilskuddet skal gis til rådgivning som omfatter bondens arbeid med å redusere utslipp og øke opptak, samt til klimatilpasning. Det er viktig at ordningen med klimarådgivning kommer raskt i gang, og i mars 2021 ble man enige om å sette i gang arbeidet med implementering av tilskuddet i RMP som en pilotordning over 3 år, med utgangspunkt i anbefalingen fra direktoratet. Ordningen skal ha nasjonale føringer. Søknader fra søknadsomgangen 2021 utbetales i 2022.

Landbruksdirektoratet anslår et behov på 1,5 -2 mill. kroner. for ordningen i første søknads-omgang, forutsatt minimumssatser på 6 000 kroner for en-til-en-rådgivning og 2 000 kroner. for grupperådgivning. **Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å bevilge 2 mill. kroner for implementering av tilskudd til klimarådgivning over RMP. Satsene bør være minimumssatser på hhv. 6 000 kroner for en-til-en-rådgivning og 2 000 kroner for grupperådgivning. Viser forøvrig til føringer i protokoll fra digitalt møte mellom partene den 18. mars 2021.**

12.2.2 Friareal for gås i Nord-Trøndelag og Nordland

Kvitkinngås overvintrer i Storbritannia og mellomander i Vesterålen før den når hekkeområdene på Svalbard. Det er ikke åpnet for jakt på kvitkinngås i Norge, da den står oppført på Bernkonvensjonens liste II. Bestanden av kvitkinngås ligger på om lag 40 000 individer.

Kortnebbgås overvintrer i Belgia/Nederland, mellomander i Nord-Trøndelag og i Vesterålen før den når hekkeområdene på Svalbard. Forvaltningen av kortnebbgås følger den internasjonale forvaltningsplanen med mål om å stabilisere bestanden på om lag 60 000 individer gjennom jakt. Til tross for aktiv jakt i Norge og Danmark har bestanden mer enn fordoblet seg siden 1996, og teller 68 000 individer.

Tilskuddsordningen «Friareal for gås» ligger i RMP-menyen, og innebærer at bonden stiller grasarealer til disposisjon for beitende hvitkinngås eller kortnebbgås slik at fuglene ikke forstyrres. Tilskuddet er en kompensasjon for ulempe som oppstår. Tilskuddet utmåles per arealenhet i tre ulike klasser: Særlig tilrettelegging, høyt beitetrykk og lavere/moderat beitetrykk. Tiltaket gjelder på areal i områder som er definert av Statsforvalteren.

Fylkesbondelagene i Trøndelag og Nordland melder om at problematikken med gås øker i omfang, og at vårbeitende gjess gir store utfordringer med forsinket grasvekst og avlingstap. Det er behov for forskning på grassorter som i større grad tåler beiteskadene som gåsa forårsaker.

Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at den fylkesvise RMP-rammen for Trøndelag og Nordland øker med 1 mill. kroner, som øremerkes tilskudd til beitearealer til kortnebbgås og kvitkinngås.

Med begrunnelse i at det ikke er åpning for jakt på kvitkinngås, krever forhandlingsutvalget at all kompensasjon for beiteskader forårsaket av kvitkinngås i Nordland og i hekkeområder rundt Oslofjorden belastes Klima- og miljødepartementet.

12.2.3 Fordelingsnøkkel RMP

I jordbruksoppgjøret 2020 ble partene enige om at Landbruksdirektoratet skulle få i oppdrag å se nærmere på fordelingsnøkkelen for RMP med utgangspunkt i endringer som er gjort i programmet de siste årene. Landbruksdirektoratet la i februar frem sitt forslag til en fordelingsnøkkel.

Formålet til RMP

Siden opprettelsen av RMP har hovedformålet vært todelt:

1. Tiltak for ivaretagelse av *kulturlandskapet*.
2. Tiltak for å redusere *forurensning til luft og vann*.

I 2012 ble miljøtiltak rettet mot klima innlemmet i RMP og lagt inn i hovedformålet om å redusere forurensninger til luft og vann. Fra opprettelsen av RMP og frem til 2018 var det størst oppslutning om tilskudd som støttet opp om hovedformålet kulturlandskap. I 2019 hadde for første gang tilskudd som bidro til redusert forurensning størst oppslutning.

Den forslåtte fordelingsnøkkelen har til hensikt å fordele midlene fastsatt i jordbruksoppgjøret mellom regionene etter objektive kriterier, og å stimulere til miljøtiltak som er tilpasset regionale

ulikheter i driftsforhold, miljøutfordringer og behov for prioriteringer. Forvaltningen og prioritering av midlene skal fortsatt skje på regionalt nivå, slik det er i dag.

Landbruksdirektoratet har ved utarbeidelse av forslag til fordelingsnøkkel lagt vekt på følgende prinsipper og kriterier for hva nøkkelen skal bygges på:

Overordnede prinsipper for utforming av fordelingsnøkkelen:

1. Ta utgangspunkt i jordbrukets sektoransvar for miljø, samt aktiviteten og arealene knyttet til jordbruksdrift.
2. Gi en fordeling mellom fylker som gir regionalt handlingsrom til å prioritere de miljøtema med tilhørende tiltak som gir målrettet innsats mot regionale og lokale miljøutfordringer.
3. Fordelingen mellom fylkene gjenspeiler behovet jordbruksnæringen i det enkelte fylke har knyttet til en forsterket innsats for å nå miljømålene nasjonalt.
4. Være enkel og transparent slik at både næring og forvaltning har innsikt i oppbygging og endringer som gjøres.

Kriterier fordelingsnøkkelen bygges på skal være:

1. Faglig begrunnet
2. Overordnede, objektive og stabile
3. Etterprøvbare

I den anbefalte modellen har direktoratet valgt hovedkategoriene *miljøgoder og utslipp*. Under hver av disse to hovedkategoriene er det valgt ut tilhørende kriterier. Direktoratet vektlegger at de valgte kriteriene i størst mulig grad skal gjenspeile både jordbruksaktiviteten i fylket, og behovene for å iverksette miljøtiltak. Det er valget av disse kriteriene og vektingen mellom dem, som gir ny fordeling mellom regionene. Det er også valget av kriterier som i størst grad har betydning for utslag mellom fylkene. Vektingen mellom de ulike kriteriene gir mindre utslag i fordelingen enn valg av kriterier.

Landbruksdirektoratet anbefaler at innføring av ny fordelingsnøkkel skjer i forbindelse med rullering av RMP i 2023.

Vurdering

Nye erosjonsrisikokart ble fremlagt vinteren 2021 og innføres fra søknadsomgangen/vekstsesongen 2021. For flere områder viser de nye kartene en lavere risiko for flateerosjon enn det som vises i det gamle kartet. Endringene er størst i Innlandet, men også i Trøndelag og deler av Viken er det store forskjeller mellom nye og gamle kart. Det er relativt stor usikkerhet i fylkene for hvordan dette vil slå ut på forvaltningen av vannområdene. Endringene av nye kart har ikke funnet sin plass etter så kort virketid. Det vil være naturlig at det foretas gjennomgang av regionale forskrifter om miljøkrav som følge av endringene i nye erosjonskart.

Forslaget til fordelingsnøkkel og implementering vil medføre betydelige omfordelinger mellom fylker. Forslaget ser bort fra historisk fordeling og det arbeidet som er gjort av partene i fellesskap over tid, med prioriteringer på områder og ordninger. Forslaget rommer ikke kriterier knyttet direkte til vannmiljø og vassdrag med dårlig økologisk kvalitet.

Enkelte tiltak kan ha forskjellig kostnad avhengig av hvilket fylke tiltaket skal gjøres i, noe som kan være vanskelig å ivareta med foreslått fordelingsnøkkel. Eksempelvis kan miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel koste mer å ta i bruk på små vestlandsarealer sammenlignet med lettdrevne arealer på flatbygdene.

Oppslutning om tiltak og stabilitet i satsene er viktig for at fylkene skal kunne gjennomføre de prioriteringer og tiltak som er iverksatt i programperioden. Endring i prioriteringer og reduserte

satser midt i perioden kan føre til lavere oppslutning i næringen om tiltakene totalt sett, og dermed ikke gi ønsket miljøgevinst.

Jordbrukets forhandlingsutvalg anerkjenner fremlagt rapport, og krever at det settes ned en partssammensatt arbeidsgruppe for å gjennomgå forslaget til fordelingsnøkkel, med mål om å fremlegge et revidert forslag til jordbruksoppgjøret 2022. Landbruksdirektoratet peker på at en implementering av ny fordeling først bør gjøres i 2023. Jordbrukets forhandlingsutvalg mener man bør benytte dette handlingsrommet til å jobbe videre med forslaget om en fordelingsnøkkel, for å sikre at ordningen bidrar til å oppnå målene i programmet.

12.2.4 Setertilskudd

Jf. kapittel 10.6

12.2.5 Styrking av RMP

RMP er et viktig virkemiddel for å stimulere til gode miljø- og klimatiltak. For at det norske landbruket skal bli enda mer klima- og miljøvennlig, må utslipp til luft og vann reduseres ytterligere. Økt bevilgning til RMP er en forutsetning når aktiviteten på tiltakene skal økes. **Jordbrukets forhandlingsutvalg krever at ordningen styrkes generelt med 22 mill. kroner, til 576,1 mill. kroner.**

12.2.6 Oppsummert

	Økt bevilgning for 2022
Tilskudd til klimarådgivning	2 mill. kr.
Friareal for gås i Nord-Trøndelag og Nordland	1 mill. kr.
Generell styrking	22 mill. kr.
SUM	25 mill. kr.

12.3 Tilskudd til frøavl

Formålet med tilskudd til frøavl er å fremme dyrking og frøforsyning av klimatilpassede sorter. Det gis tilskudd til sertifisert frøavl av gras, belgvekster, rotvekster og grønnsaker. Ordningen omfatter pristilskudd, arealtilskudd og overlagringstilskudd.

Frøavl legger grunnlaget for norsk grovfôrproduksjon, og er på den måten viktig for jordbruket i hele landet. Frøavl og tilpassa sortsmateriale er viktig i arbeidet med å bedre grovfôrdyrkinga. Såfrølager gjør oss bedre rusta dersom engarealene utvintres, og sikrer tilgang på sorter tilpassa norske forhold. Det er svært begrensa muligheter for å importere sorter egna for norsk klima, og særlig for de nordlige landsdelene.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å videreføre bevilgningen til frøavl og lagring av såkorn på totalt 27 mill. kroner. for 2022.

12.3.1 Såkornberedskapslager

Ordningen med beredskapslager for såkorn ble styrket i 2020 ved å øke bevilgningen fra 3,7 mill. kroner til 6,3 mill. kroner, og satsen fra 60 øre per kg til 90 øre per kg. Ordningen omfatter i dag kun vårkorn. Vårkornarealet varierer med høstkornproduksjonen. Det er en risiko for at høstkorn går ut i løpet av vinteren, og høstkorndyrking krever derfor alltid et lager av vårkorn.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at høstkornkvantumet også bør være med i beregningsgrunnlaget for ordningen.

12.3.2 Kløverproduksjon

Norsk kløverproduksjon opplever stadig fallende avlinger. Flere frøprodusenter kutter nå ut kløver, da det er lite tilfredsstillende å få dårlige avlinger og tilhørende svak økonomi.

For 2020 har såvarefirmaene bare fått lagt ut kontrakter på ca. 50% av ønsket rødkløverareal. For hvitkløver dekkes nå behovet med import. Norsk kløverproduksjon er et viktig bidrag til økt norskandel, og eksisterende sikkerhetsnett bør styrkes for å stimulere til økt produksjon.

Gjennom *Forskrift om tilskudd til frøavl mm i gras, engbelgvekster, rotvekster og grønnsaker* har en i kløver et garantert oppgjør på 800 kroner per daa.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke garantitilskuddet for kløver (jf. § 8 i forskriften) med 200 kroner. per daa til 1 000 kroner. per daa. Økningen tas innenfor eksisterende ramme.

12.4 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak

12.4.1 *Graminor AS*

Graminor har ansvar for foredling av jord- og hagebruksvekster i Norge. Formålet er å sikre at produsentene har tilgang på variert og friskt sortsmateriale som er egnet for norske forhold. Graminors arbeid er av stor betydning for å sikre norsk matproduksjon tilpasset et endra klima. Endringer i klima og dyrkingspraksis gjør at det til enhver tid er behov for nytt og bedre tilpassa sortsmateriell. Innen hagebruksvekstene er det mangel på sorter som kan sies å være attraktive nok, både for forbrukeren og produsenten. God plantehelse er også et viktig konkurransefortrinn i norsk jordbruk, som vi må ivareta.

Graminors foredling av nye kornsorter finansieres av en avgift på sertifisert såkorn. FKA og Strand Unikorn betaler også halv avgift på det såkornet som blir importert. Fiskå Mølle er en aktør som de senere årene har begynt å importere såkorn uten å gå veien om FKA eller Strand Unikorn. De betaler ikke denne avgiften på det de selv importerer. Dette gir en konkurransemessig vridning i markedet mellom importerte og norskproduserte sorter. Dette bidrar til å sette press på prisen på norskprodusert såkorn. Slik vi forstår det er ikke dette fastlagt i forskrift, men utarter dette seg, kan det medføre at FKA og Strand heller ikke ser seg istand til å betale denne halve avgiften på importert såkorn. Det vil i neste omgang sette enda større press på prisen på norskprodusert vare og det vil igjen rokke ved den finansiering Graminor har i dag.

Graminor deltar i et nordisk samarbeid. Den nasjonale andelen av finansiering av nordisk privat-offentlig partnerskap (PPP) bevilges over jordbruksavtalen. Styret i Graminor har vedtatt å arbeide for en nasjonal samlet satsing på frukt- og bærforedling på Njøs Frukt- og Børsenter i Leikanger i Sogn og Fjordane.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å beholde bevilgningen til Graminor på dagens nivå. Støtte til doktorgradsstipendiater på 1 mill. kroner videreføres. Bevilgningen til PPP-prosjektet videreføres på dagens nivå.

12.4.2 *Sagaplant AS*

Sagaplant er et nasjonalt plantehelsesenter. Sagaplant fremstiller klimatilpasset, sykdomskontrollert og sortsekte plantemateriale av hagebruksvekster for norske forhold. Friske planter som er sortsekte og klimatilpasset, sikrer stabile avlinger av riktig kvalitet, og er en viktig faktor for å lykkes med produksjonen. Kravene til mattrygghet er økende, og et friskt plantemateriale er et godt utgangspunkt. Import av plantemateriale utgjør også en risiko for import av planteskadegjørere. Mange av arbeidsprosessene i fremavlsarbeidet er arbeidskrevende og manuelle. Det er følgelig behov for et moderne anlegg for å oppnå effektiviseringsgevinster. Sagaplant har i dag et vedlikeholdsbehov på sitt anlegg i Telemark. Dagens økonomi tillater ikke selskapet å ta hele kostnadene, og det søkes derfor om en engangsbevilgning. Sagaplant ser muligheter for å kunne ta ut økte markedsinntekter etter at investeringene er gjennomført.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å bevilge driftsstøtte på 12,9 mill. kroner. Det gis i tillegg et engangstilskudd på 6 mill. kroner for driftsåret 2022, til vedlikehold for å sikre samfunnsoppdrag med fremavl av planter.

12.4.3 Samlet tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak

Forslag til bevilgning for 2022, i mill. kroner.

	2021	Bevilgning 2022
Oppformering – Sagaplant	12,9	12,9
Sagaplant – engangsbevilgning	-	6
Graminor	26,0	26,0
Nordisk «Prebreeding»	2,8	2,8
Kvalitetstiltak settepotetavl	9,5	9,5
SUM	51,2	57,2

12.5 Tilskudd til dyreavl mm

12.5.1 Veterinære reiser

Formålet med ordningen er å jevne ut kostnadene til veterinære syke- og inseminasjonsreiser. Ordningen er viktig for å opprettholde produksjonsfordelingen med en variert bruksstruktur over hele landet ved å bidra til å sikre tilgang til veterinære tjenester i hele landet. Tilgang til veterinærtjenester er svært viktig for norsk husdyrproduksjon.

Veterinærforeningen oppgir at kostnaden for den delen av arbeidstiden som tilbringes i bil er 28 kr/km ved en gjennomsnittsfart på 50 km/time. Tilskuddet for 2021 er på 13,57 kr/km. Det har tidligere vært praksis at veterinærene ikke har fakturert kjøring ut over tilskuddssatser, for å holde kostnadene nede og sikre at dyra får den behandlingen de trenger, uavhengig av hvor produsenten holder til. Dette har endret seg. Differansen mellom tilskudd og veterinærenes beregnede kostnad faktureres nå i stor og økende grad bonden. Resultatet blir at tettheten av gårdsbruk i stor grad påvirker veterinærkostnadene. Dette gjelder i store deler av landet, men effekten er størst i Finnmark.

Jordbrukets forhandlingsutvalg mener det er behov for en styrking av tilskudd til veterinære reiser, og krever derfor en økning av tilskuddet med 1 kr/km tilsvarende 3,1 mill. kroner.

12.5.2 Semin

Tilskudd til utjamning av inseminasjonsreiser er et målrettet tilskudd som bidrar til å sikre likt tilbud av avlsmateriale med god kvalitet over hele landet. Det er viktig å presisere at avtalemidlene ikke brukes til å dekke noe av den ordinære drifta til avlsselskapene, men kun til å utjevne de svært varierende kostnadene ved sæddistribusjon og inseminasjonsarbeid som skyldes lokale forskjeller i reiseavstander og dyretetthet. Eksempelvis gir reiseavstander en kostnadsforskjell på 248 kroner for en inseminasjon på storfe i Finnmark kontra Rogaland.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningene til semintjenester med 4 mill. kroner, til totalt 29,6 mill. kroner. Hele økningen på 4 mill. kroner fordeles til Geno.

12.5.3 Avlsorganisasjoner

Ordningen skal bidra til avlsmessig framgang og populasjoner av friske husdyr tilpasset miljøet. Ordningen skal videre sikre genetisk variasjon i populasjonene, og bygge på bærekraftige prinsipper basert på en tilstrekkelig stor effektiv avlspopulasjon, og inkludering av funksjonelle

egenskaper i avlsmålet. For 2021 er det avsatt 14,3 mill. kroner til tiltaket. Etter å ha stått stille siden 2015 ble posten økt med 0,1 mill. kroner i 2018. På grunn av den spesielle situasjonen med avvikling av pelsdyrnæringen har behovet for midler til Pelsdyralslaget gått ned og frigjort kr 0,5 mill. kroner, som omfordes til andre organisasjoner.

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at avsetningen for 2022 øker med 0,5 mill. kroner.

Ordningen forvaltes av Landbruksdirektoratet, som fordeler midlene etter samråd med avtalepartene. Som det framgår av jordbruksavtalen, kan følgende organisasjoner få støtte over ordningen: Norsk Sau og Geit (NSG), Norges Birøkerlag, Norges Pelsdyrslag, Norsk kjøttfeavlslag TYR og Norsk Fjorfelag, Landslaget for Telemarksfe og Avslaget for sidet trønder- og nordlands-fe.

Støtte til Norges Birøkerlag forutsetter at de også bidrar til driften av Reinavlsområdet for den brune bia. Norsk Fjorfelag kan få støtte til påvirkning av avlsarbeid i regi av internasjonale avlsselskaper.

Det må presiseres i tildelingskriteriene til NSG at tildelte midler også kan nyttes til det arbeidet som NSG gjør med å ta et faglig ansvar for oppfølging av organisert beitebruk.

12.6 Genbanken for verpehøns

Norsk genressurssenter (NIBIO) har det faglige ansvaret for Genbanken for verpehøns. Genbanken ligger på Hvam videregående skole, og har som oppgave å bevare avlsmateriale fra norsk fjørfeavl, med stor genetisk og kulturhistorisk verdi.

Genbanken har et omfattende salg av smittefrie dyr til hobbyfjorfamiljøet, noe som er viktig for å sikre god dyrehelse og dyrevelferd i norsk hobbyfjorfehold. De nåværende tekniske installasjonene er fra 1984, og selve burinnredningen er fra 2002. Bur og tekniske installasjoner er utdatert og slitt, og uten betydelige investeringer vil det snart ikke være mulig å opprettholde en forsvarlig drift.

Jordbrukets forhandlingsutvalg ber staten vurdere alternative løsninger for å sikre fremtidig drift av Genbanken for verpehøns, ev gjennom samlokalisering med Norsk genressurssenters øvrige lokaliteter ved NMBU/Ås.

12.7 Tilskudd til ringormvaksinerings av storfe

Ringorm hos storfe er en B-sjukdom og zoonose. I tillegg til sykdomsmessig effekt på dyr og mennesker er ringorm en trussel for verdien og omdømmet til norske storfehuder. Sanering og bekjempelse er kostbart og arbeidskrevende, og ikke alle lykkes med dette. Noen velger heller å avvikle drifta. Erfaring fra 80- og 90-tallet viser at langvarig ringormvaksinerings i besetningen (5 år) er avgjørende for å lykkes.

Ringormsituasjonen er nå bekymringsfull. Etter en kraftig nedgang i antall tilfeller gjennom flere år, har situasjonen de siste 5-6 årene snudd.

Det siste utbruddet er i Rogaland med en påvisning i 2018, 14 i 2019 og 15 i 2020. Det er så langt ett nytt tilfelle i 2021. I tillegg ble smitten påvist i to kontakter i Agder i 2020. Det har også vært et større utbrudd i Agder og på Østlandet den siste 10-års-perioden.

12.7.1 Pågående arbeid

For å snu en negativ utvikling har det vært iverksatt et stort arbeid med både nasjonale og lokale aktører i Rogaland siste året. Prosjektet RingiROG ble etablert med midler fra Rogaland Fylkeskommune. Gjennom et tett samarbeid med lokale aktører i slakteribransjen (livdyrformidlere), Rogaland Bondelag og Mattilsynet, samt sentrale aktører som Tine, Animalia og Veterinærinstituttet, er det oppnådd gode resultater.

12.7.2 Gjenstående arbeid og behov – innspill til jordbruksforhandlingene

Kontroll og bekjempelse av smittsomme sjukdommer forutsetter gode kompensasjonsordninger. Redsel for å komme i et økonomisk uføre påvirker evne og vilje til å varsle ved mistanke om ringorm, og vil også kunne påvirke viljen til å opplyse om kontakter. Det økonomiske aspektet er spesielt utfordrende når det gjelder ringorm, da offentlige ordninger ikke gjelder (det pålegges ikke avliving/slaktning). Kostnadene ved sanering er store, og forsikringsselskapene har p.t. stoppet muligheten for nytegning av forsikring. I tillegg er det satt strenge øvre tak for utbetalinger ved pålagt sanering (10% av forsikret beløp).

12.7.2.0 Tilskudd til vaksinerings

Helsetjenesten for storfe ønsker å kunne tilby produsenter som blir pålagt sanering, en delvis kompensasjon for kostnadene forbundet med vaksinerings. Kostnader til oppfølgende vaksinerings av kalver etter grunnvaksinerings, er beregnet til åtte millioner kroner – basert på forutsetningene skissert i utregning under.

Det er av nasjonal interesse at arbeidet lokalt i Rogaland støttes opp fra sentralt hold, da spredning ut fra Rogaland vil være svært uheldig for storfepopulasjonen i hele landet.

12.7.2.1 Praktisk løsning

Animalia har tidligere disponert og utbetalt kompensasjon i forbindelse med fotråteprosjektet «Friske føtter». Vi ser for oss en lignende løsning, der Animalia oppretter et fond med øremerkede midler bevilget over jordbruksavtalen, og utbetaler midler etter søknad fra produsentene. Kriteriene er at besetningen er pålagt sanering, og at gjennomføring og kostander ved grunnvaksinerings er dokumentert av veterinær. Det vil være mulig å søke med tilbakevirkende kraft tre år tilbake i tid, med mulighet for å søke tilskudd til dekning av utgifter for opptil fem års vaksinasjon. Prosjektet tar sikte på å være 5-årig, og søker om 1,2 millioner kroner første år.

Tabell 19 Grunnlag for kostnadsberegning

Kostnader ved vaksinerings mot ringorm						
Gjennomsnittlig antall år				5		
Antall besetninger det tas høyde for neste 5 år				50		
Antall kalvinger gjennomsnittelig per besetning per år				80		
Kostander for 2x vaks. per kalv (2020 - pris)				300		
Årlig prisøkning for vaks. + utførelse, %, ca				5		
Pris per gjennomsnittsbsetning for 5 år				120 000		
År	År1	År2	År3	År4	År5	
Vaksinerings per dyr	300	315	331	347	365	
Antall dyr	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	
Kostader vaksinerings per år, kr.	1 200 000	1 260 000	1 323 000	1 389 150	1 458 608	
Totalsum for perioden, kr.					6 630 758	
Totalsum inkl. usikkerhetsmargin					8 000 000	

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår at det etableres et 5-årig prosjekt med en bevilgning på 1,2 mill. kroner i 2022.

12.7.3 Oppsummering

	2021	Forslag 2022	Endring
Tilskudd til veterinærreiser	58,2	61,3	3,1
Tilskudd til semin	25,6	29,6	4,0
Tilskudd til avlsorganisasjoner	14,3	14,8	0,5
Tilskudd ringormvaksinerings	-	1,2	1,2
SUM	98,1	106,9	8,8

Jordbrukets forhandlingsutvalg foreslår å øke bevilgningen til Tilskudd til dyreavl, m.m., med 8,8 mill. kroner til 106,9 mill. kroner.

13 Utredninger, evalueringer mm.

Oppsummering av utredninger og arbeidsgrupper jf. tidligere kapitler

Partssammensatte arbeidsgrupper:

- Regionale miljøprogram (RMP), fordelingsnøkkel.
- Likestilling og rekruttering av kvinner i landbruket.

Utredninger:

- Virkemidler for å styrke den totale verdikjeden for økologisk korn og kraftfôr, og etablering av frakttilskudd for økologisk kraftfôr
- Helhetlig gjennomgang av rammevilkårene for den norske verdikjeden for økologisk melk
- Virkemidler i jordbruksavtalen med sikte på å sikre en potetproduksjon over hele landet
- Bruk av kløver i eng.

Piloter:

- Biokull – sette av midler til et praktisk utprøvningsprosjekt

Tabell 1.1 Jordbruksavtalen, fordeling på priser og tilskudd

	Mill. kr
Kap. 1150, Jordbruksavtalen, utgifter	1 220,4
- Kap. 4150, Jordbruksavtalen, inntekter	0,0
= Nettoeffekt av tilskudd	1 220,4
+ Målpriser fra 1.7	716,8
= Sum målpriser og tilskudd	1 937,2
+ Omdisponering overførte midler 2020	31,8
= Sum til fordeling	1 969,0
+ Endret inntektsverdi jordbruksfradrag	145,0
= Ramme for oppgjøret	2 114,0

Tabell 1.2 Målpriser fra 01.07

Produkt	Mill. l/kg/kr	Målpris, kr/l/kg	Endring, kr/l/kg	Endring, mill. kr
Melk, ku og geit	1513,0	5,47	0,08	121,0
Gris	137,8	33,89	1,60	220,5
Poteter	222,1	5,32	0,35	77,7
Grønnsaker og frukt	3575,7		7,0%	250,3
Norsk matkorn	208,7	3,63	0,227	47,3
Sum målprisendringer				716,8

Tabell 1.3 Markedsordningen for korn

Prisendringer norsk korn	1000 tonn	Målpris, Kr/kg	Endring, Kr/kg	Mill. kr
Hvete, matkorn	191,9	3,67	0,23	44,1
Rug, matkorn	16,8	3,22	0,19	3,2
Bygg	490,8	3,06	0,10	49,1
Havre	249,6	2,83	0,12	29,9
Fôrhvete og fôrrug	181,7		0,10	18,2
Erter til modning	4,0		0,30	1,2
Såkorn	60,6		0,13	8,0
Oljevekster	17,8	5,98	0,40	7,1
Sum korn og oljevekster	1 213,2		0,13	160,9

Tabell 1.4 Endring i råvarekostnader til kraftfôr

	1000 tonn	Andel	Ref. pris kr/kg	Endring, kr/kg	Endring, mill. kr
Karbohydrat kraftfôr	1442,7	71,6%	3,00	0,112	161,3
Effekt endret prisnedskrivning				0,054	-77,4
Protein, soya m.m.	432,2	21,4%	4,146	0,080	0,0
Fett	48,4	2,4%		0,000	0,0
Vitaminer og mineraler	92,4	4,6%		0,000	0,0
Endret bevilgning frakt korn/kraftfôr					-15,0
Sum råvarekostnad kraftfôr	2015,7			0,034	68,9

Tabell 1.5 Kap. 1150 og kap. 4150 Jordbruksavtalen, mill. kroner

Post		Budsjett 2021 ¹⁾	Endring 2021	Budsjett 2022 ²⁾
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	18,400	0,600	19,000
50	Tilskudd til Landbrukets utviklingsfond	1 295,553	15,000	1 310,553
70.11	Markedstiltak grønt	31,400	3,500	34,900
70.12	Tilskudd til råvareprisordningen	200,745	7,955	208,700
70.13	Tilskudd til avrensordningen potet	41,000	0,000	41,000
70	Markedstiltak, <i>kan overføres</i>	273,145	11,455	284,600
71	Tilskudd ved avlingssvikt, <i>overslagsbevilgning</i>	46,500	0,000	46,500
73.11	Pristilskudd ull	115,000	2,200	117,200
73.13	Pristilskudd melk	670,000	11,200	681,200
73.15	Pristilskudd kjøtt	1 449,000	47,200	1 496,200
73.16	Distriktstilskudd egg	3,400	0,000	3,400
73.17	Pristilskudd grønt	171,600	13,500	185,100
73.18	Fraktilskudd	405,350	31,000	436,350
73.19	Pristilskudd korn	1 081,700	87,100	1 168,800
73	Pristilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	3 896,050	192,200	4 088,250
74.11	Driftstilskudd, melk og kjøtt	1 678,900	485,500	2 164,400
74.14	Tilskudd husdyr	2 611,900	160,632	2 772,532
74.16	Beitetilskudd	1 035,100	157,300	1 192,400
74.17	Areal- og kulturlandskapstilskudd	3 569,300	100,400	3 669,700
74.19	Tilskudd ti regionale miljøprogram	551,100	28,900	580,000
74.20	Tilskudd til økologisk jordbruk	120,500	22,100	142,600
74	Direkte tilskudd, <i>kan overføres</i>	9 566,800	954,832	10 521,632
77.11	Tilskudd til dyreavl med mer	98,133	3,040	101,173
77.12	Tilskudd til frøavl med mer	27,020	0,000	27,020
77.13	Tilskudd til rådgivning	98,000	4,500	102,500
77.15	Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak	52,156	6,000	58,156
77.17	Tilskudd til fellesanlegg for frukt	16,000	1,000	17,000
77	Utviklingstiltak, <i>kan overføres</i>	291,309	14,540	305,849
78.11	Tilskudd til avløsning	1 224,267	37,288	1 261,555
78.12	Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.	144,200	10,400	154,600
78.14	Tilskudd til sykepengeordningen	43,900	-11,300	32,600
78.15	Tilskudd til landbruksvikarordningen	68,228	0,000	68,228
78.16	Tilskudd til tidligpensjonsordningen	72,550	-4,600	67,950
78	Velferdsordninger, <i>kan overføres</i>	1 553,145	31,788	1 584,933
Sum kapittel 1150		16 940,902	1 220,415	18 161,317
Sum kapittel 4151		0,050	0,000	0,050

1) Saldert budsjett

2) Budsjett før flyttinger, kvantums- og konsekvensjusteringer

Tabell 1.6 Post 21 Spesielle driftsutgifter, mill. kroner

	Budsjett	Prognose	Endring
	2021	2022	
Evalueringer, utredninger, arbeidsgrupper (LMD)	2,0	2,0	
IT-utvikling Landbruksdirektoratet	16,4	17,0	
Justert bevilgningsbehov			0,6
Sum	18,4	19,0	0,6

Tabell 1.7 Post 70.11 Markedstiltak i grøntsektoren, mill. kroner

	Budsjett	Prognose	Endring
	2021	2022	
Kollektiv dekning av omsetningsavgift	31,4	31,4	2,0
Kollektiv dekning av omsetningsavgift bier	0,0	0,0	1,5
Justert bevilgningsbehov			0,0
Sum	31,4	31,4	3,5

Tabell 1.8 Post 70.12 Tilskudd til råvareprisordningen, mill. kroner

	Budsjett	Prognose	Endring
	2021	2022	
PNS, prognose	200,7	192,0	0,0
Målprisjustering melk			8,8
Endret målpris potet			4,9
Behov knyttet til produkter uten målpris			0,0
Justert bevilgningsbehov			-5,7
Sum	200,7	192,0	7,955

Tabell 1.9 Post 70.13 Tilskudd til avrennsordningen potet, mill. kroner

	Budsjett	Prognose	Endring
	2021	2022	
Potetsprit	19,5	19,5	0,0
Potetstivelse	21,5	21,5	0,0
Justert bevilgningsbehov			0,0
Sum	41,0	41,0	0,0

Tabell 1.10 Post 71 Tilskudd ved avlingssvikt, mill. kroner

	Budsjett 2021	Endring
Tilskudd ved avlingssvikt i planteprod.	43,5	0,0
Tilskudd ved svikt i honningprod.	3,0	0,0
Sum	46,5	0,0

Tabell 1.11 Post 73.11 Pristilskudd ull

	Mill. kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Ull	2,700	40,00		40,00	2,2
Ullkvalitet H2 som H1					2,2
Herav 25 pst utslag i inneværende år	0,675				0,0

Tabell 1.12 Post 73.13 Pristilskudd, melk

	Mill. l.	Sats, kr/l	Endring, kr/l	Ny sats kr/l	Endring, mill. kr
Grunntilskudd geitemelk	21,1	3,36	0,14	3,50	3,0
Distriktstilskudd melk					
Sone A	206,3	0,00	0,00	0,00	0,0
Sone B	331,2	0,12	0,00	0,12	0,0
Sone C	235,7	0,37	0,00	0,37	0,0
Sone D	521,6	0,57	0,00	0,57	0,0
Sone E	121,9	0,64	0,00	0,64	0,0
Sone F	49,8	0,73	0,00	0,73	0,0
Sone G	53,1	1,01	0,10	1,11	5,3
Sone H	3,2	1,22	0,10	1,32	0,3
Sone I	14,6	1,80	0,10	1,90	1,5
Sone J	11,1	1,89	0,10	1,99	1,1
Sum distriktstilskudd, melk	1 548,6		0,01		8,2
Sum pristilskudd, melk					11,2

Tabell 1.13 Post 73.15 Pristilskudd, kjøtt

	Antall 12 mnd	Sats, kr/slakt	Endring, kr/slakt	Ny sats kr/slakt	Endring, mill. kr
Kvalitetstilskudd lammeslakt					
Kval. O+ og bedre	967 400	450	0,00	450	0,0
Ikke godkjent klassifisør	3 600	419	0,00	419	0,0
Kjeslakt over 3,5 kg	17 700	300	0,00	300	0,0
Tillegg økologiske slakt (herav)	26 400	40	0,00	40	0,0
Sum	988 700				0,0
Grunntilskudd, kjøtt	Mill. kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Sau	23,2	3,81	0,00	3,81	0,0
Geit	0,3	5,15	0,00	5,15	0,0
Sum	23,5				0,0
Kvalitetstilskudd storfekjøtt					
Kvalitetsklasse O	18,3	2,50	1,00	3,50	18,3
Kvalitetsklasse O+ og bedre	28,9	7,50	1,00	8,50	28,9
Sum	47,2				47,2

Distriktstilskudd, kjøtt						
Storfe, sau og geit	Sone 1	22,60	0,00	0,00	0,00	0,0
	Sone 2	56,70	5,25	0,00	5,25	0,0
	Sone 3	18,00	8,05	0,00	8,05	0,0
Storfe og Geit	Sone 4	7,40	11,80	0,00	11,80	0,0
Storfe og Geit	Sone 5	1,00	12,40	0,00	12,40	0,0
Sau	Sone 4	3,00	13,90	0,00	13,90	0,0
Sau	Sone 5	0,60	14,40	0,00	14,40	0,0
Gris	Sone 4	6,70	5,10	0,00	5,10	0,0
Gris	Sone 5	0,01	5,40	0,00	5,40	0,0
Vestlandet og Agder ¹ Gris		9,20	1,10	0,00	1,10	0,0
Sum		125,2				0,0
Sum pristilskudd kjøtt						47,2
1) Agder, Vestland og Møre og Romsdal						

Tabell 1.14 Post 73.16 Distriktstilskudd egg

	Mill. kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Vestl.	5,906	0,25	0,00	0,25	0,0
Nord Norge	2,512	0,75	0,00	0,75	0,0
Sum distriktstilskudd egg					0,0

Tabell 1.15 Post 73.17 Pristilskudd grønt

	1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats, kr/kg	Endring, mill. kr	Mill. kroner
Epler, pærer og plommer, kirsebær	Sone 1	2,9	3,15	0,40	3,55	10,3
	Sone 2-4	2,7	4,41	0,40	4,81	13,0
	Sone 5	3,6	9,00	0,40	9,40	33,8
Moreller	Sone 1	0,1	4,18	0,40	4,58	0,5
	Sone 2-4	0,2	5,42	0,40	5,82	1,2
	Sone 5	0,3	10,04	0,40	10,44	3,1
Pressfrukt		6,5	3,15	0,00	3,15	20,5
Bær	Sone 1-3	6,4	2,36	0,50	2,86	18,3
	Sone 4-5	4,4	6,44	0,50	6,94	30,5
	Sone 6-7	0,1	7,40	0,50	7,90	0,8
Sum distriktstilskudd frukt og bær					9,4	132,0
Kvantumsgrense						
Tomat	103 400 kg					
Sone 1-3		1,5	2,02	0,20	2,22	3,3
Sone 4-7		3,0	3,46	0,20	3,66	11,0
Slangeagurk	151 800 kg					0,0
Sone 1-3		4,0	1,12	0,20	1,32	5,3
Sone 4-7		1,4	1,95	0,20	2,15	3,0
Salat	220 000 stk					0,0
Sone 1-3		5,4	0,69	0,20	0,89	4,8
Sone 4-7		2,7	1,21	0,20	1,41	3,8
Sum tilskudd grønnsaker					3,6	31,2
Potetprod. i Nord Norge		4,7	1,59	0,10	1,69	2,7
SUM					13,5	165,9

Tabell 1.16 Post73.18 Frakttilskudd

	Budsjett 2021 mill. kr	Satsendring mill. kr
Frakt korn	82,0	0,0
Frakt kraftfôr	161,0	15,0
Innfrakt slakt	155,0	15,0
Frakt egg	7,4	1,0
Sum	405,4	31,0

Tabell 1.17 Post 73.19 Pristilskudd korn

Prisnedskriving	1 000 tonn	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	Endring, mill. kr
Korn	1 175,7	0,788	0,050	0,838	58,8
Økologisk korn	15,0	1,898	0,050	1,948	0,8
Oljevekster, lupiner og bønner	14,2	2,418	0,300	2,718	4,2
Økologiske oljevekster, lupin, bønner	0,8	3,628	0,300	3,928	0,3
Fôrerter	3,8	1,385	0,200	1,585	0,8
Økologiske fôrerter	0,2	2,035	0,200	2,235	0,0
Sum	1210		0,054		64,9
- Herav 70 pst inneværende år	846,8				45,4
Tilskudd matkorn	201,7	0,538	0,110	0,648	22,2
- Herav 50 pst inneværende år	100,9				11,1
Sum					87,1
- Sum inneværende år					56,5

Tabell 1.19 Post 74. 11 Driftstilskudd, melk og kjøtt

		Sats kr per		Ny sats		Endring, mill.
		Antall	bruk/dyr	Sats-endring	kr/bruk/dyr	kr
Kumelk AK-sone 2	0	635	154 550	34 000	188 550	21,6
Kumelk Ak-sone 1-3-4	Foretak	1 317	158 550	29 000	187 550	38,2
Kumelk AK-sone 5	Foretak	4 453	181 300	29 000	210 300	129,1
Kumelk AK-sone 6-7	Foretak	735	189 550	29 000	218 550	21,3
Geitemelk landet	Foretak	279	189 310	10 000	199 310	2,8
Ammekyr s. 1-4, 6-39 kyr	Dyr	28 187	3 414	750	4 164	21,1
40 og flere kyr	Foretak	375	136 560	30 000	166 560	11,3
Ammekyr s. 5-7, 6-39 kyr	Dyr	42 006	4 488	750	5 238	31,5
40 og flere kyr	Foretak	239	179 520	30 000	209 520	7,2
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						-37,9
Sum driftstilskudd, melk og ammeku						246,2

Driftstilskudd sau					
	Antall	Sats kr per bruk/dyr	Sats-endering	Ny sats kr/bruk/dyr	Endring, mill. kr
Sau AK-sone 1-4 20-75 dyr	74 767	0	185	185	13,8
Sau AK-sone 1-4 over 75 dForetak	1 054	0	13 868	13 868	14,6
Sau AK-sone 5-7 20-75 dyrForetak	316 396	0	370	370	117,0
Sau AK-sone 5-7 over 75 dForetak	3 386	0	27 735	27 735	93,9
SUM					239,3

Tabell 1.20 Post 74.14 Tilskudd husdyr

	Fra	Til	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Melkekyr	1	14	95 245	4 888	700	5 588	66,6
	15	30	63 846	3 282	700	3 982	44,7
	31	50	35 521	1 820	280	2 100	9,9
	50	100	15 234	1 050	0	1 050	0,0
	100+		704	1 050	-1 050	0	-0,7
Sum			210 550				120,5
Melkekyr på små og mellomstore bruk	6	23	120 358	1 650	200	1 850	11,0
	24	50	30 037	-1 355	-164	-1 519	6,8
Sum			150 395				17,8
Ammekyr	1	50	84 388	4 180	370	4 550	31,2
	51	100	16 179	770	0	770	0,0
	100+		848	770	-770	0	-0,7
Sum			101 415				30,5
Andre storfe	0	500	565 526	770	0	770	0,0
	501 +		1 705	770	-770	0	-1,3
Sum							-1,3
Melkegeit og melkesau	1	125	27 544	1652	200	1 852	5,5
	126	300	6 646	638	0	638	0,0
	300+		726	638	-638	0	-0,5
Sum			34 916				5,0
Sau	1	75	657 778	883	0	883	0,0
	76	150	195 348	883	0	883	0,0
og ammegeiter	151	400	95 741	194	0	194	0,0
	400+		5 697	194	-194	0	-1,1
Sum			954 564				-1,1
Sau på små og mellomstore bruk	20	75	914 719	0	0	0	0,0
	76	150	346 601	0	0	0	0,0
Sum			1 261 320				0,0
Avlsgris Sør-Norge 2)	1	35	18 021	498	0	498	0,0
Avlsgris Jæren	1	35	4 282	350	0	350	0,0
Avlsgris Nord-Norge	1	35	1 280	776	0	776	0,0
Sum			23 582				0,0
Slaktegris 2)	1	1400	979 610	14	0	14	0,0
Slaktegris Jæren	1	1400	210 390	10	0	10	0,0
Sum			1 190 000				0,0
Verpehøner Sør-Norge	1	1 000	553 571	11	0	11	0,0
Verpehøner Nord-Norge	1	1 000	24 275	25	0	25	0,0
Verpehøner, landet	1 001	5 000	2 058 665	11	-4	7	-8,2
Verpehøner. Landet	5 001	7 500	1204657	0	7	7	8,4

Sum			2 636 510				0,2
Rugeegg Sør-Norge	1	167 000	11 104 701	0,07	0,00	0,07	0,0
Rugeegg Nord-Norge	1	167 000	0	0,15	0,00	0,15	0,0
Rugeegg, landet	167 001	833 000	42 167 759	0,07	0,00	0,07	0,0
Sum			53 272 460				0,0
Bifolk	1 +		46 707	600	0	600	0,0
Hjort over 1 år	0	200	5 259	500	250	750	1,3
201+			0	0	-500	0	0
Genbevarin Storfe			4 798	3460	0	3 460	0,0
Melkeku (tillegg til storfe)			1 313	0	1 000	1 000	1,3
Sau			17 448	310	0	310	0,0
Geit			423	610	0	610	0,0
Hest			681	1 200	0	1 200	0,0
Sum			24 663				1,3
Bunnfradrag 35 pst. ¹⁾		35 %	38 621	6 000	0	6 000	0,0
Beløpsavgrensing				530 000	0	530 000	0,0
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser							-14,9
Sum produksjonstilskudd, husdyr							160,6

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst. tilskudd husdyr og 65 pst. arealtilskudd

2) Unntatt Jæren

Tabell 1.21 Post 74.16 Beitetilskudd

		Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	Ny sats kr/dyr	Endring, mill. kr
Utmarksbeitetilskudd:	Kyr, storfe, hest	256 659	817	40	857	10,3
	Sau, lam, geit, kje	1 944 761	230	50	280	97,2
Beitetilskudd:	Storfe m.m.	639 583	420	35	455	22,4
	Småfe m.m.	2 291 601	50	5	55	11,5
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						15,9
Sum beitetilskudd		5 132 604				157,3

Tabell 1.22 Post 74.17 Areal- og kulturlandskapstilskudd

		Antall dekar	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Kulturlandskapstilskudd alt areal		9 065 272	162	5	167	41,7
Bunnfradrag, 65 pst ¹⁾		38 621	6 000	0	6 000	0,0
Arealtilskudd, grovfôr		5 918 995				0,0
Innmarksbeitearealer		1 600 160				0,0
Arealtilskudd, korn		2 917 057				36,3
Arealtilskudd, potet		114 908				12,2
Arealtilskudd, grønnsaker		70 538				-0,8
AK-tilskudd, frukt, bær og planteskoleareal		43 774				5,1
Førnepe		500				0,2
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser						5,7
Sum, AK-tilskudd		9 065 272				100,4

1) Bunnfradrag produksjonstilskudd fordeles med 35 pst tilskudd husdyr og 65 pst arealtilskudd

Arealtilskudd, grovfôr

		Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Sone 1		384 356	0		0	0,0
Sone 2		315 364	0		0	0,0
Sone 3		602 569	85		85	0,0
Sone 4		486 075	105		105	0,0
Sone 5 A		1 811 226	273		273	0,0
Sone 5 B Vestlandet		1 507 158	318		318	0,0
Sone 6		698 407	318		318	0,0
Sone 7		113 840	364		364	0,0
Sum grovfôr alle soner		5 918 995				0,0

Arealtilskudd, korn

		Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Sone 1	0-250 daa	708 710	217	10	227	6,7
	251-800	424 819	217	0	217	0,0
	over 800 daa	139 694	217	-20	197	-2,8
SUM sone 1		1 273 223				3,9
Sone 2 og 3	0-250 daa	632 998	282	35	317	22,2
	251-800	366 104	282	0	282	0,0
	over 800 daa	102 382	282	-40	242	-4,1
SUM sone 2 og 3		1 101 484				18,1
Sone 4	0-250 daa	298 622	322	35	357	10,5
	251-800	99 727	322	0	322	0,0
	over 800 daa	6 394	322	-40	282	-0,3

	SUM sone 4	404 743				10,2
Sone 5 - 7	0-250 daa	116 719	276	35	311	4,1
	251-800	19 809	276	0	276	0,0
	over 800 daa	1 079	276	-40	236	0,0
	SUM sone 5-7	137 607				4,1
Sum korn, alle soner		2 917 057		12,4		36,3

Arealtilskudd, øvrige vekster

		Antall daa	Sats kr/daa	Endring kr/daa	Ny sats kr/daa	Endring, mill. kr
Potet sone 1 -5	0-5 daa	4 783	363	287	650	1,4
	6-200 daa	77 492	363	157	520	12,2
	201-500	22 908	363	0	363	0,0
	over 500 daa	5 642	363	-363	0	-2,0
Potet sone 6 -7	0-5 daa	644	1 115	285	1400	0,2
	6-200 daa	2 736	1 115	155	1270	0,4
	201-500	703	1 115	0	1115	0,0
	over 500 daa	0	1 115	-1115	0	0,0
Sum poteter, alle soner		114 908				12,2
Grønnsaker sone 1 - 5	0-5 daa	2 865	750	500	1250	1,4
	6-200 daa	36 668	750	250	1000	9,2
	201-500	14 966	750	0	750	0,0
	over 500 daa	15 533	750	-750	0	-11,6
Grønnsaker sone 6 - 7	0-5 daa	152	1 750	500	2250	0,1
	6-200 daa	354	1 750	250	2000	0,1
	201-500	0	1 750	0	1750	0,0
	over 500 daa	0	1 750	-1750	0	0,0
Sum grønnsaker, alle soner		70 538				-0,8
Frukt sone 1 - 4	0-5 daa	1 304	1 200	500	1700	0,7
	5-50 daa	5 821	1 200	200	1400	1,2
	51-100	2 205	1 200	0	1200	0,0
	Over 100 daa	813	1 200	-1200	0	-1,0
Frukt sone 5 -7	0-5 daa	2 821	1 950	500	2450	1,4
	5-50 daa	8 623	1 950	200	2150	1,7
	51-100	767	1 950	0	1950	0,0
	Over 100 daa	0	1 950	-1950	0	0,0
Sum frukt, alle soner		22 354				4,0
Bær sone 1 - 4	0-5 daa	1 438	1 300	500	1800	0,7
	5-80 daa	7 754	1 300	200	1500	1,6
	81-200	3 306	1 300	0	1300	0,0
	Over 200 daa	2 181	1 300	-1300	0	-2,8
Bær sone 5 - 7	0-5 daa	1 489	1 750	500	2250	0,7
	5-80 daa	4 678	1 750	200	1950	0,9
	81-200	574	1 750	0	1750	0,0
	Over 200 daa	0	1 750	-1750	0	0,0
Sum bær, alle soner		21 420				1,1

Tabell 1.23 Post 74.19 Tilskudd til regionale miljøprogram, mill. kroner

	Budsjett 2021	Prognose 2021	Endring
Fordelt på regionene	551,1	551,1	25,000
Justert bevilgningsbehov			3,9
Landet			28,900

Tabell 1.24 Post 74.20 Tilskudd til økologisk jordbruk

		Sats	Endring	Ny sats	Endring, mill.
Arealtilskudd	Antall daa	kr/daa	kr/daa	kr/daa	kr
Frukt og bær m.m.	2 938	1 650		1650	0,0
Grønnsaker	3 411	1 650		1650	0,0
Potet	910	800		800	0,0
Korn	74 724	382	50	432	3,7
Grovfôr	263 059	25	15	40	3,9
Økologisk areal 1. års karens	14 455	150	100	250	1,4
Grønngjødsling	5 042	500		500	0,0
Økologisk brakka	461	25		25	0,0
Sum arealtilskudd økologisk areal	365 000				9,0

				Ny sats	Endring, mill.
Tilskudd til økologisk husdyrproduksjon	Antall dyr	Sats kr/dyr	Endring kr/dyr	kr/dyr	kr
Melkekyr	7 978	3 500	300	3800	2,4
Ammekyr	4 277	2 400	300	2700	1,3
Andre storfe	17 470	730	100	830	1,7
Sau og melkesau	43 819	462	50	512	2,2
Melkegeit	678	315	50	365	0,0
Ammegeit	366	265		265	0,0
Avlsgris	295	517		517	0,0
Slaktegris	4 257	315		315	0,0
Sum tilskudd til økologisk husdyrproduksjon					7,6
Justert bevilgningsbehov, gjeldende satser					5,5
Sum tilskudd til økologisk jordbruk					22,1

Tabell 1.25 Post 77.11 Tilskudd til dyreavl med mer. Mill. kroner

	Budsjett	Prognose	
	2021	2022	Endring
Tilskudd til veterinær reiser	58,2	58,2	3,1
Tilskudd til semin	25,6	25,6	4,0
Ringormvaksinerings			1,2
Tilskudd til avlsorganisasjoner	14,3	14,3	0,5
Justert bevilgningsbehov			-5,8
Sum	98,1	98,1	3,040

Tabell 1.26 Post 77.12 Tilskudd til frøavl med mer. Mill. kroner

	Budsjett	Prognose	
	2021	2022	Endring
Tilskudd til frøavl	17,0	17,0	0,0
Tilskudd til lagring av såkorn	10,0	6,0	4,0
Justert bevilgningsbehov			-4,0
Sum	27,0	23,0	0,0

Tabell 1.27 Post 77.13 Tilskudd til rådgivning. Mill. kroner

	Budsjett	Prognose	
	2021	2022	Endring
Tilskudd til NLR	98,0	98,0	4,5
Herav: HMS-arbeid			2,5
Justert bevilgningsbehov			0,0

Sum	98,0	98,0	4,5
-----	------	------	-----

Tabell 1.28 Post 77.15 Tilskudd til kvalitets- og salgsfremmende tiltak. Mill. kroner

	Budsjett 2021	Prognose 2022	Endring
Utvikling av plantemateriale, nordisk	2,821	2,400	0,0
Utvikling av plantemateriale, oppformering	12,875	12,875	6,0
Utvikling av plantemateriale, Graminor	24,960	24,960	0,0
Frukt- og bærprogrammet, Graminor	1,500	2,000	0,0
Kvalitetstiltak settepotetavl	10,000	10,000	0,0
Justert bevilgningsbehov			0,0
Sum	52,2	52,2	6,000

Endring, mill.

kr

Tabell 1.29 Post 77.17 Tilskudd fellesanlegg frukt

	Volum siste 3 år, tonn	Sats 2020, kr / kg	Endring, kr/kg	Ny sats kr/kg	1,00
Sum	9 515,6	1,68	0,11	1,79	

Tabell 1.30 Post 78.11 Tilskudd for avløsning

	Antall bruk/dyr	Kr per bruk/dyr	Endring kr /bruk/dyr	Ny sats kr/bruk/dyr	Endring mill. kr
					34,4
Tilskudd per foretak	8 597	85 800	4 000	89 800	
Melkekyr	210 549	4109	193	4 302	
Ammekyr	101 388	1134	53	1 187	
Andre storfe	567 115	685	32	717	
Melkegeit og melkesau	34 915	947	45	991	
Sau, ammegeit	954 495	471	22	493	
Avlsgris	41 927	1354	64	1 418	
Slaktegris	1 486 664	46	2	48	
Verpehøner, -ender, -	4 106 402	11,9	0,6	12,5	
Rugeegg	84 127 125	0,07	0,00	0,1	
Hester	24 690	1354	64	1 418	
Avlskaniner	959	337	16	353	
Gjess, ender, kalkuner, livk	1 246 786	4,14	0,19	4,34	
Slaktekylling	66 645 761	0,51	0,02	0,53	77,5+
Økologisk slaktekylling	206 203	1,97	0,09	2,07	
Revetisper	17 061	372	17	390	
Minktisper	46 411	109	5	114	
Hjort	7 554	461	22	482	
	Prognose		Endring	Utslag av tak	
Utslag av satsendringer	mill. kr	Endring pst.	mill. kr	mill. kr	22,200
	1 204,0	4,70 %	56,6	-34,4	-19,300
Justert bevilgningsbehov					0,000
					37,288
Sum tilskudd til avløsning for ferie og fritid					

Tabell 1.31 Post 78.12 Tilskudd til avløsning ved sykdom m.m.

	Antall dager	Sats kr/dag	Endring kr/dag	Endring, mill. kr
Antall avløsningsdager	212 687	1 670	150	
Gjennomsnittsberegning	212 687	658	59	12,6
Utvide sykt barn til 365 dager				9,0
Justert bevilgningsbehov				-11,2
Sum				10,4

Tabell 1.32 Post 78.15 Tilskudd til landbruksvikarordningen

	Antall årsverk	Sats kr/å.v.	Endring kr/å.v.	Endring, mill. kr
Tilskudd per vikar	240	283 900	0	0,0
Justert bevilgningsbehov				0,0
Sum				0,0

Tabell 1.33 Post 78.16 Tilskudd til tidligpensjonsordningen

	Antall	Sats , kr/pers.	Endring kr/pers	Endring, mill. kr
Enbruker	515	105 200	0	0,000
Tobruker	70	168 320	0	0,000
Justert bevilgningsbehov				-4,600
Sum	655			-4,600

Tabell 1.34 Kap. 4150 Jordbruksavtalen, inntekter

Post 85, Prisutjevningsbeløp	1000 tonn	Ref.pris kr/kg	Sats, kr/kg	Endring, kr/kg	Endring, mill. kr
kraftfôrråvarer					
Sildemel	2		0,00	0,00	0,0
Soyamel	128	4,146	0,000	0,00	0,0
Andre fôrstoffer	19		0,25	0,00	0,0
Post 85	148,5				0,0